

นักวิจัยท้องถิ่น

Local Intellectuals

คำปางศึกษา
Lampang Study

ภูมิวงศ์

บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์

ยุคศรีอยุธยา

- พระเจ้าอินทระยง
- เจ้าไทยอำมาตย์
- พระยาเบ็ญ

ยุคล้านนา

- ขุนไชยเสนา
- หมื่นโลกนดร์
- หมื่นหาญแต่ทอง
- หมื่นคำเพชร
- เจ้าหาญตรีธิตะมหาสุรมนตรี

ยุคพื้นบ้าน

- ก้าวลันกำน
- เจ้าพ่อทิพย์ช้าง
- เจ้าฟ้าชายแก้วสิงพระราชธานี
- พระเจ้ากาวิละ
- พระเจ้าคำโลม
- พระเจ้าหอคำดวงทิพย์

ยุคภายใต้การปกครองของสยาม

- พระยาไชยวงศ์
- พระยาขัติย
- พระยาน้อยอินทร์
- เจ้าวรญาณรังสี
- เจ้าพรหมภักพงษ์ธาดา
- เจ้าสุริยะจางวาง
- เจ้านรนนไชยขวลิต
- เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตย์

พระอริยสงฆ์

- พระรัตนปัญญาเถระ
- พระญาณคัมภีร์
- พระพรหมญาณปัญญา
- พระมหาเถระปัญญา
- ครบอาโนชัยธรรมจินดาบุรี
- พระจันทเถระ
- พระสิทธธรรมจกกลาณี
- ครบแก่่น สุมโน
- ครบาศรีวิชัย
- ครบอันนทา นบุโท
- ครบเจ้าเกษม เขมโก

ตระกูลที่มีบทบาทในลำปาง

ชาวพม่า/ไทใหญ่

- จันทรวิโรจน์
- สุวรรณอัคร
- มณีนิมิต
- รัตนคำมล
- วงศ์พรหมมินทร์
- บริบูรณ์
- กาญจนวงศ์
- โฟติต พันธุ์
- ศรีสองเมือง
- ไชยวัฒนา
- ศิริประยงค์
- โสภณบุญ
- สมสวัสดิ์
- ปิ่นเฉลียว
- เจริญมิตร
- ลุนแพ

ตระกูลชาวจีน

- จิวะสันติการ
- ต้นสุวรรณ
- ต้นชัยสวัสดิ์
- เสาจินดารัตน์
- คมสัน
- โรจนศักดิ์
- เพ็ชรสุวรรณ
- วิริยศิริ
- เขวกิตติโสภณ
- เจริญจินดา
- ชิวารักษ์
- ศิริวิศาล
- วนชยางกูร
- จักรวัฒนา
- บุญเจริญ
- อันตระกูล
- ศรีสมิตร
- วิทยาเอนกอนันต์

- กิวารี
- พาณิชพันธ์
- พาณิชพัฒน์
- กาญจนรักษ์
- สิบานนท์
- ฟองอากาศ
- บุญพาเจริญ
- บุญพาเจริญสุข
- ทิพย์มณฑล
- ดวงรัตน์
- เจริญปัญญา
- ธนบดีสกุล
- ศิรินาวัน
- วงศ์ชูศรี
- เกียรติพันธ์
- เกลาธรรมทัศน์
- ดุสุพรรณ
- พิษณุกุล

ตระกูลชาวอินเดียมุสลิม

- นเรศวร์กุล
- ณ วงศ์จันทร์
- ยอมาดา
- จาวะลา
- โซนี่
- สินธุเขียว

ตระกูลข้าราชการ

- รัตนศาสตร์สมบูรณ์
- เกษมประศาสน์
- กปิตถัย
- ชันธรักษ์
- วงศ์สมบูรณ์
- กันตะบุตร
- จารุจินดา
- ดุษณี
- สท้านไตรภพ
- กัมปนาทแสนยากร

คำปาง study

ภูมิวงศ์ (Local Intellectuals)

"ผู้คน"

กับบทบาทและความสำคัญ
ต่อพัฒนาการของนครลำปาง
ในมิติที่หลากหลาย
โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม
ประเภท ประกอบด้วย
บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์
พระอริยสงฆ์
ตระกูลที่มีบทบาทในลำปาง
และ บุคคลทรงคุณค่า
และมีบทบาท
ตั้งแผนผังที่ปรากฏ

บุคคลทรงคุณค่าและมีบทบาท

สังคมวัฒนธรรม

- ดร.แดลลาร์ รัตนศาสตร์สมบูรณ์
- ดร.เอส ซี พี เฟลเลอร์
- พ่อเลียงหม่องไผ่ยฮัน
- แม่เลี้ยงป้อม บริบูรณ์
- พญ.เพียร เวชบุล
- ศ.บัญชา กั้นตะบุตร
- พ่อเลียงพนาสิทธิ์ แม่เลี้ยงเต่า จันทรวีโรจน์
- นายณรงค์ ปุกมะเสวี
- พ่อถนัด แม่ไทย จิวะสันติการ
- คุณหญิงวลัย ลีลาบุษ
- อาจารย์ศักดิ์ ส. รัตนชัย
- ดร.อุดมศักดิ์ ตักถิ์มันวงศ์
- เจ้าเดชา ญ ลำปาง
- เจ้าศรีรัตน ญ ลำปาง
- เจ้ากาญจนา ประชาพิพัฒน์
- รศ.ธีรศักดิ์ วงศ์คำแนม
- นายบุญมา ไชยมะโน
- พล.ท.นพ. มงคล - คุณจิตติ จิวะสันติการ
- นายชูฤทธิ์ อินนารา
- นายสุรพล ต้นสุวรรณ
- อาจารย์กิตติศักดิ์ เองชฎีกุล
- ดร.อนุกุล ศิริพันธ์
- จินทรสม เสี่ยงดี

การเมืองการปกครอง

- เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี
- พระยาสุเรนทร์ราชเสนา
- พระเพชรศิริตรัสราชสงคราม
- (เจ้าแก้วเมืองไท ญ ลำปาง)
- พระยาพิชัยพระภัก
- จอมพลประกาศ จารุเสถียร
- หลวงเกษมประศาสน์
- ดร.ปิยะบุตร ชลวิจารณ์
- พ.อ.สพรั่ง กัลยาณมิตร
- นางบุญเทียม สุวรรณอัตถ์
- ดร.เจริญ ดินรวงศ์
- ศ.พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
- เจ้าสร้อย ญ ลำปาง
- นายแถม คมสัน
- พลตรี พระยาอมรวิสัยสรเดช (พิณ ไรหิตะพินทุ)
- นายอินทกร วรกุล
- นายประเวศ บริราช
- นายประยูร ชัยนริภ
- นายบุญแท่ง ทองสวัสดิ์
- ขุนสิมะสิงห์สวัสดิ์
- นายวิชัย โลจายะ
- นายบุญเรือง ชุมอินทรจักร
- นายอินทกร วรกุล
- ดร.ไพฑูริย์ เครือแก้ว ญ ลำพูน
- นายเสริม จีนาสวัสดิ์
- ดร.สอาด ปิยวรรณ
- นายดุสิต พาณิชพัฒน์
- นายประพันธ์ พยัคชบุตร
- นายพินิจ จินทรสุรินทร์
- นายบุญหลวง ถาดำฟู
- นายไพโรจน์ โลกสุนทร
- นายบุญชู ตรีกอง
- ดร.ธารทอง ทองสวัสดิ์
- นางสาวดวงรัตน์ โลกสุนทร
- ดร.นิมิตร จิวะสันติการ

การศึกษาสาธารณสุข

- ศ.นพ.บุญสม มาร์ติน
- รศ.ธรรมบุญ ฤทธิรมณี
- พิรดา เตชะวิจิตร
- นางบุญรัตน์ โรจนศักดิ์
- นายบุญส่ง คูวารกุล
- นพ.พลชัย จิตอนันตวิทยา
- นพ.พิพัฒน์ ยิ่งเสรี
- ศ.เกียรติคุณ ดร.จีระเดช มโนสร้อย
- ศ.เกียรติคุณ พญ.สยามพร ศิรินาวัน
- รศ.ดร.ปกรณ์ กาญจนวงศ์

เศรษฐกิจ

- นายนิคม เขวังกิติโสภณ
- นายบุญณสิน มณีนันท
- นายอนุศิษฎ์ ภูเวงเศรษฐ์
- นายอนุวัตร ภูเวงเศรษฐ์
- นายอภิชัย สีขนะไชย
- นายวิชัย ตริยะกุล
- นายบุญคุ้ม บุญญะโสภิต
- นายอนุรักษ ภาววรรณ
- นายพนาสิน รัตนสกุล
- นายกิตติศักดิ์ สีนวนาทรัพย์
- นายประสิทธิ์ สิริตรัสกุลชัย

นักวิชาการ

- รศ.สนอง สุนทรวานิชย์
- ศ.เกียรติคุณ ดร.กิตติชัย วัฒนานิก
- ศ.เกียรติคุณ ดร.สุพล ดำริห์กุล
- ศ.เกียรติคุณ ดร.อนุรักษ ปัญญาวัฒน์
- พศ.ดร.ไพฑูริย์ ด้านวิรุภัย
- อ.สุภาพ ตะใจ
- อ.มงคล ถูกนิก
- อ.ประสงค์ แสงแก้ว
- พศ.ดร.พดุง พรหมมูล
- รศ.กัญญาพันธ์ พงนะลาวัลย์
- อ.สุภาพรณ์ เจริญธยา
- อ.วิไล พาณิชพันธ์
- รศ.ดร.สายฝน สุเอียนกรเมธี
- พศ.ดร.ไชยสี มีภักดี
- พศ.โอฬาร รัตนภักดี
- พศ.ดร.กนกวรรณ อุกองทรัพย์
- พศ.ว่าที่ ร.ต.ดร.ชาญคณิต อารวรรณ
- อ.ไพโรจน์ ไชยเมืองชัย
- อ.ศิริรัตน์ ชัยวงศ์
- อ.ภูเดช แสนสา
- ดร.ชัยชนะ ปิ่นเงิน
- ดร.สุจิตรา หาผล
- อ.ประดิษฐ์ สรรพช่าง
- พอ.ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์
- อ.ศักดิ์ชัย สายสิงห์
- ดร.ภักธิลา บุญยู
- อ.ปราการ ใจดี
- อ.ธวัชชัย ทำทอง
- ดร.ภักดีกุล รัตนนา
- อ.ณรงค์ สมภักธีธรรม
- พศ.วิทยา พลวิฑูริย์

คำปาง study

ภูมิวงค์

(Local Intellectuals)

"ผู้คน"

กับบทบาทและความสำคัญ
ต่อพัฒนาการของนครลำปาง
ในมิติที่หลากหลาย
โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม
ประเภท ประกอบด้วย
บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์
พระอริยสงฆ์
ตระกูลที่มีบทบาทในลำปาง
และ บุคคลทรงคุณค่า
และมีบทบาท
ตั้งแผนผังที่ปรากฏ

ภูมิวงศ์

ผู้คนในลำปาง ที่มีความสำคัญต่อ พัฒนาการของนครลำปาง ในมิติที่หลากหลาย

“นครลำปาง” เป็นนามเดิมของจังหวัดลำปาง ก่อนที่จะมีการปฏิรูปการบริหารจัดการจากมณฑลเทศาภิบาลเป็นจังหวัด ในปี พ.ศ.2459 จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้นทำให้เห็นว่าพื้นที่ที่เรียกว่า “ลำปาง” ในปัจจุบันนั้นมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนกระทั่งเกิดการสร้างบ้านแปลงเมืองกลายเป็นชุมชนทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยทวารวดี ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 13 ปรากฏเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเมืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำวัง ทั้งพงศาวดาร ตำนาน นิทานพื้นถิ่น ก่อให้เกิดความสนใจในการศึกษาพัฒนาการความเป็นมาของจังหวัดลำปางในมิติที่หลากหลายทั้ง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น ช่วงเวลาการดำรงอยู่ของจังหวัดลำปางนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 จนถึงปัจจุบันนับราวเวลากว่า 1,300 ปี ย่อมส่งผลให้พื้นที่นี้อุดมไปด้วยเรื่องราวและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ รวมไปถึงเรื่องราวของบุคคลที่กลายเป็นตัวละครสำคัญที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของเมืองลำปางตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านยุคสมัยและความเชื่อมโยงในฐานะหลักฐานสำคัญของประวัติศาสตร์เมืองลำปาง ที่สะท้อนให้เห็นภาพของผู้คน บ้านเมือง ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต ในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี การปรากฏบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เมืองลำปางนั้นมีอยู่หลากหลายรูปแบบทั้ง วีรบุรุษ กษัตริย์ พระเถระจารย์ นักปราชญ์ เป็นต้น

จังหวัดลำปางจึงเต็มไปด้วยบุคคลทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลายมาจากกลุ่มชนในทุกระดับชั้น และยังปรากฏอริยสงฆ์ที่สำคัญ และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับเมืองลำปางและประเทศไทยอยู่หลายองค์ การศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้คนที่บทบาทในประวัติศาสตร์เมืองลำปาง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองลำปาง ได้แสวงหาคำความที่เชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับลำปางผ่านการศึกษาเรื่องราวอัตชีวประวัติของบุคคลสำคัญ รวมไปถึงผลงานที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ทำให้สามารถเข้าใจประวัติศาสตร์เมืองลำปางได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ບູລິມະສິດສຳຄັນທາງປະຫວັດສາດສາសາດຂອງລາວ ກັບພັດທະນາການເມືອງລາວໃນພຶດຕະທຳການເມືອງ ປະຫວັດສາດສາສາດ ສັງຄົມແລະວັດທະນະທຳ

ຍຸດທະສາດສຳຄັນ ທຸກໆສະຕວະດອກທີ 13

ຍຸດລ້າບາ ພ.ສ.1844-2272

ຍຸດພົ້ນຜ່າ ພ.ສ.2272 - 2325

1. ພຣະເຈົ້າອິນທອດເກິດ (ເຈົ້າອັດຕະຍະ)

-ພ.ສ.1223 ສຸດປາມເມືອງເລລາວໂຮ່ປື່ມທີ່ຮາບຮູ້ແມ່ນ້ຳວິງ ປະຈຳເວລາ ຕໍາບຸກຄົນເຮົາເຮັດປັບປຸງ

ຂ. ສຸພະທະມາດີ ແກ້ວປະຈຳເວລາເລລາວໂຮ່ປື່ມ ຕັ້ງເຊວນິເວນເມືອງເລລາວໂຮ່ປື່ມໃຫ້ກັບພຣະເຈົ້າອັດຕະຍະ

ຂ. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ຕັ້ງບຳທາງ ສູ່ບາມແກ້ວເມືອງເລລາວໂຮ່ປື່ມ

໔. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ເອົາອັດຕະຍະ

-ພ.ສ.1251-1257 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

໕. ເຈົ້າໄທຍະສາມາດ

-ພ.ສ.1725 ຍາກພັດທະນາເລລາວໂຮ່ປື່ມ ໄປທີ່ເມືອງອັດຕະຍະ

1. ພຣະເຈົ້າອິນທອດເກິດ

-ພ.ສ.1844 ເອົາພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ເລລາວໂຮ່ປື່ມ ຕັ້ງພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ເລລາວໂຮ່ປື່ມ

ຂ. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

- ພ.ສ.1929 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

ຂ. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

-ພ.ສ. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

໔. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

- ພ.ສ.1912 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

- ພ.ສ.1193 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

໕. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

- ພ.ສ.2019 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

1. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

-ພ.ສ.2272 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

ຂ. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

- ພ.ສ.2251 - 2272 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

ຂ. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

-ພ.ສ.2274 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

໔. ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

- ພ.ສ. 2274 ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ ພຣະບຸກຄົນເລລາວໂຮ່ປື່ມ

**ບູລິມະສິດສຳຄັນທາງປະវັດສາສຕຣ໌ຊາດລຳປາວ ກັບພັດທະນາການເມືອງລຳປາວໃນພົມທົນທາງການເມືອງ ປະວັດສາດສຕຣ໌
ສັງຄົມແລະວັດທະນະທຳ**

ຕູ້ລະບົບຄຸນຄ່າ ບູລິມະສິດສຳຄັນ 13

ຕູ້ລະບົບ ພ.ສ.1845-2272

ຕູ້ລະບົບ ພ.ສ.2272 - 2345

6. ພະຍາຍາມລະອາຍ
-ພ.ສ.1496 ພະຍາຍາມລະອາຍ
ອາກພະຍາຍາມ ຍາກພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

7. ພະຍາຍາມລະອາຍ ແລະພະຍາຍາມລະອາຍ
-ພ.ສ.1251 ຍາກພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

8. ພະຍາຍາມລະອາຍ
-ພ.ສ.1444 ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

6. ເອົາທາງສຳຄັນຕາມທາງສຳຄັນ
- ພ.ສ.2019 ອາກພະຍາຍາມລະອາຍ
ໄດ້ 6 ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

6. ພະຍາຍາມລະອາຍສຳຄັນ (ພະຍາຍາມລະອາຍ)
-ພ.ສ.2272 ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

6. ເອົາທາງສຳຄັນຕາມທາງສຳຄັນ
-ພ.ສ.2302 ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

7. ພະຍາຍາມລະອາຍ
-ພ.ສ.2288 ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

8. ເອົາທາງສຳຄັນຕາມທາງສຳຄັນ
-ພ.ສ.2293 ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ
ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ ພະຍາຍາມລະອາຍ

ບູລິມະສິດສຳລັບການປະຕິບັດສາສາດສຳລັບບຸກຄົນ ກັບພັດທະນາການເມື່ອລຳປາງໃນພິທີທາງການເມື່ອ ປະຕິບັດສາສາດສຳລັບ ສັງຄົມແລະວັດທະນະທຳ

ຍຸກເກີບຸກຄົນໃໝ່ ພ.ສ. 2525 - 2536

ຍຸກປະເທດສາສະໜາ 2537 - 2548

ຍຸກປະເທດສາສະໜາ 2537 - 2548

1. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2525 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2527 ສຳນັກງານອຸດົມສຸດ ທຳນຽມຄວາມເປັນ ເປັນສັງຄົມອຸດົມສຸດ ໄຊຍະບູລີ

- ພ.ສ. 2536 ຍຸກທຳນຽມກັບພະຍາຍາມ ເອົາກິລາ ເອົາເມື່ອແພ່ແລະເອົາເມື່ອຜູ້ ໄປເມື່ອເຊີຍແສນ

2. ພະຍາຍາມອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2537 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2537 ສຳນັກງານແພ່ເມື່ອ ແລະອຸດົມສຸດບຸກຄົນ (ອຸດົມ 3)

- ພ.ສ. 2538 ສຳນັກງານ

- ພ.ສ. 2538 ບູລິມະສິດອຸດົມສຸດ ເອົາອຸດົມສຸດອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2538 ສຳນັກງານອຸດົມສຸດ ໂຄມຄຳ ອຸດົມສຸດອຸດົມສຸດ

1. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2536 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

2. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2538 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

3. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2538 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2538 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ

- ພ.ສ. 2539 ເກີດກຳນົດພິພາກ ສຳນັກງານອຸດົມສຸດ ເອົາໄຊຍະບູລີ ແລະ ພະຍາຍາມ

4. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2539 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2540 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ (ອຸດົມສຸດ 1)

4. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2540 ບູລິມະສິດອຸດົມສຸດ ອຸດົມສຸດ ພະຍາຍາມອຸດົມສຸດ ແລະອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2540 ສຳນັກງານອຸດົມສຸດ ອຸດົມສຸດ ແລະອຸດົມສຸດ

5. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2541 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

6. ພະຍາຍາມ

- ພ.ສ. 2541 ຕົວຢ່າງແຫ່ງເອົາ ຜູ້ ຄອງບຸກຄົນ ອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2541 ກ່ອນອຸດົມສຸດ ແລະກ່ອນອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2541 ເກີດກຳນົດພິພາກ ສຳນັກງານອຸດົມສຸດ ອຸດົມສຸດ

- ພ.ສ. 2542 ສຳນັກງານອຸດົມສຸດ ພະຍາຍາມ

**ບູລະຫມ່ອງພາສາປະຫວັດສາດສຳລັບສາທິປະໄຕລາຊາດ ກັບພັດທະນາກະສັດລາຊະທະນາຄອບຄົວໃນມື້ຂອງພວກເຮົາ ປະຫວັດສາດສຳລັບ
ສັງຄົມແລະວັດທະນະທຳ**

ຄູ່ປະເທດອາຊີ ຂີ້ຊ້ອນ - ຂີ້ຊ້ອນ

ຄູ່ປະເທດອາຊີ ຂີ້ຊ້ອນ - ຂີ້ຊ້ອນ

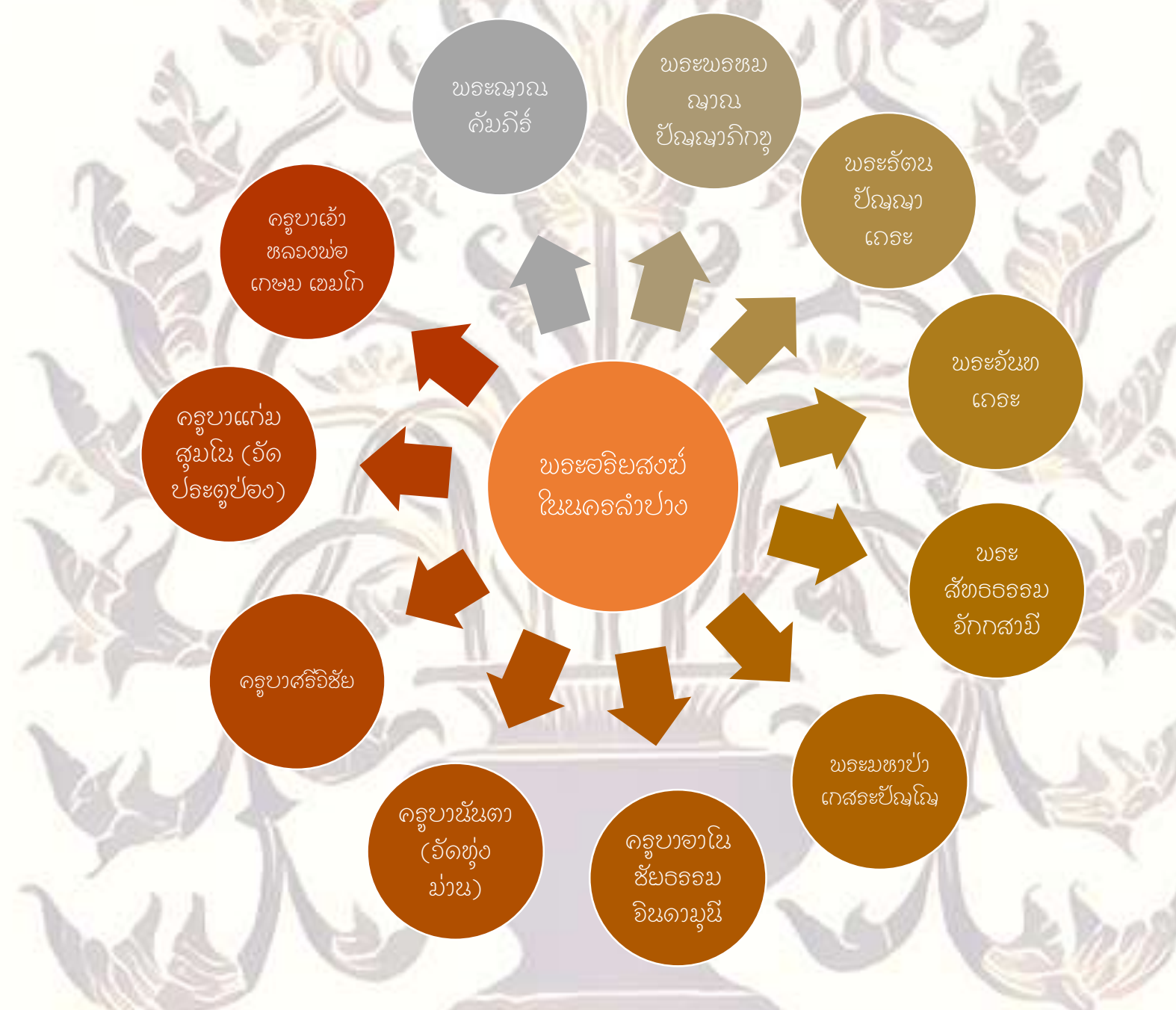
ຄູ່ປະເທດອາຊີ ຂີ້ຊ້ອນ - ຂີ້ຊ້ອນ

໑. ເວັບສາຍພົວພັນໄຮມສາດ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ຕໍາລາດຳແກ້ພື້ນເມັດເວັບ
 ຄອບຄົວລາຊາດ ລຸດຊື່ 12
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ສຳລັບສະພາບສະພາບສະພາບ
 ທິດສະດີ
໒. ເວັບສາຍພົວພັນສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ຕໍາລາດຳແກ້ພື້ນເມັດເວັບ
 ຄອບຄົວລາຊາດ ລຸດຊື່ 13
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ເດີນທາງກະສັດ
 ສຳລັບເວັບສາຍພົວພັນ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ຕົ້ນໄຮມສາດສາທິປະໄຕ
 ວິທະຍາສາດ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ສຳລັບສະພາບສະພາບສະພາບ
 ເວັບສາຍພົວພັນ ແລະເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບສະພາບສະພາບ
 ສາທິປະໄຕ “ວັດຖຸສາທິປະໄຕສຳລັບ”
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ເປັນເອກະລາດໄຮມສາດ
 ສາທິປະໄຕ

໑. ເວັບສາຍພົວພັນສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ຕໍາລາດຳແກ້ພື້ນເມັດເວັບ
 ຄອບຄົວລາຊາດ ແລະເມັດຊື່
10. ເວັບສາຍພົວພັນ (ແກ້ບອາບເມັດ ລາຊາດ)
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບ
 ໄຮມສາດ
11. ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບສາທິປະໄຕ ສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບ
12. ໄຮມສາດສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບ
13. ໄຮມສາດສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບ
14. ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ ຕໍາລາດຳແກ້ພື້ນເມັດເວັບ
 ສາທິປະໄຕສຳລັບ

1. ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບສາທິປະໄຕ
(ທາງ ທາງສາທິປະໄຕ)
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ 1 ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບ
 ທາງສາທິປະໄຕ ແລະທາງສາທິປະໄຕ
2. ທາງສາທິປະໄຕ
3. ທາງສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ 6 ເປັນເອກະລາດສາທິປະໄຕ
 ທາງສາທິປະໄຕ ແລະທາງສາທິປະໄຕ
4. ທາງສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ 1 ທີ່ເພີ່ມຂຶ້ນສຳລັບ
 ທາງສາທິປະໄຕ ແລະທາງສາທິປະໄຕ
5. ທາງສາທິປະໄຕ
 - ພ.ສ. ຂີ້ຊ້ອນ 1 - ຂີ້ຊ້ອນ
 ທາງສາທິປະໄຕ 14 ສຳລັບ

បរិយាកាស ឆ្លុះបញ្ចាំងសីលធម៌ និងការអភិវឌ្ឍន៍សង្គមក្នុងបរិបទកម្ពុជា

พระอธิษสงฆ์ ศูนย์รวมศรัทธาและความเชื่อ ของผู้คนในนครลำปาง

พระญาณคัมภีร์ หรือมหาญาณคัมภีร์

ชาติภูมิเดิม พระมหาญาณคัมภีร์เป็นบุตรของนายพันตาแสง ขุนนางดูแลท้องที่ ตำแหน่ง “เจ้าพัน” ท่านเป็นบุตรชายลำดับที่ 3 ชาตะเมื่อราวปี พ.ศ.1937 ตรงกับสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ก่อนอุปสมบทท่านมีนามว่า “อ้ายสามจิต” ถิ่นสถานบ้านเรือนนั้นอยู่บริเวณ วัดนันทาราม เมื่ออายุได้ 12-13 ปี จึงได้อุปสมบทเป็นสามเณรกับพระราชครูธรรมกิตติ พระสังฆราชแห่งเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องเล่าอัศจรรย์เกี่ยวกับการบวชของท่านไว้ว่า

“โดยที่หนึ่งคืนก่อนบวช พระราชครูธรรมกิตติหลับฝันไปว่า มีช้างเผือกเชือกหนึ่ง จากทิศตะวันออกเข้ามาในวัด แล้วใช้งาแทงหอธรรม (หอพระไตรปิฎก) ลงมือก่อดินคัมภีร์ใบลานในหอธรรมจนหมดสิ้น จากนั้นเองาทิ้งคู้ช้อนพระราชครูขึ้นไปสู่หิน “ศิลาบาตร” แล้ววางลง เสร็จแล้วช้างเผือกเดินลงไปสู่หนองบัว เก็บเอาดอกบัวมาหอบหนึ่ง แผดเสียงดังสนั่น แล้วเดินทางขึ้นสู่ทิศเหนือจนหายลับไป ครั้นตื่นขึ้นตอนเช้าพระราชครูเฝ้ารอข่าวดี พบว่าพันตาแสงได้พาลูกชายคืออ้ายสามจิตมาฝากตัวบวชเป็นสามเณร”

เมื่อถึงอายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุ พระราชครูธรรมกิตติได้เป็นพระอุปัชฌาย์ให้อีกครั้งโดยได้รับฉายาว่า “ญาณคัมภีโร” หรือ “พระญาณคัมภีร์”

พระธาตุญาณคัมภีร์ หรือพระธาตุวัดบ้านขาม ที่บรรจุอัฐิธาตุของพระญาณคัมภีร์หรือพระมหาญาณคัมภีร์
ผู้ก่อตั้งนิกายป่าแดง หรือสำนักป่าแดง

ที่มา : เพ็ญสุภา สุขคตะ, “พระธาตุญาณคัมภีร์” วัดบ้านขาม เมืองปาน มรดกสถานของผู้สถาปนานิกายป่าแดง ใน
เชียงใหม่-เชียงใหม่. มติชนสัปดาห์ ฉบับวันที่ 31 สิงหาคม - 6 กันยายน 2561

โดยมีหน้าที่เป็นผู้สอนธรรมให้กับพระและสามเณรในวัดนันทารามแทนพระราชครูธรรมกิตติ จนกระทั่งราวช่วงปี พ.ศ.1967 ได้มีการส่งพระสงฆ์ในล้านนาจำนวนหนึ่งไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาเป็นเวลา 7 ปี จึงได้กลับมาสถาปนานิกายใหม่ขึ้นที่วัดป่าแพะตึง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพ ในช่วงต้นการสถาปนาเรียกสำนักนี้ว่า “วัดป่ากวาง” ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ และเปลี่ยนเป็นนิกายป่าแดง (วัดรัตนาราม) โดยมีพระญาณคัมภีร์ เป็นหัวหน้าคณะสงฆ์นิกายใหม่นี้

พระมหาญาณคัมภีร์กับการตั้งนิกายป่าแดงนครลำปาง

เรื่องราวเกี่ยวกับพระมหาญาณคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครลำปางนั้น ปรากฏบนจารึกใบลานซึ่งจารึกด้วยตัวอักษรธรรมล้านนาเรื่อง “มูลศาสนาญาณคัมภีร์” จารโดยพระญาณโสทรเถระ เมื่อปี 2388 ขณะจำพรรษาอยู่ที่วัดแจ้ซ้อน (หมายถึงวัดศรีหลวงแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง) เรื่องราวเกี่ยวกับการก่อตั้งนิกายป่าแดงในเมืองนครลำปางนั้นปรากฏครั้งแรกในปี พ.ศ.1992 ตรงกับสมัยพระเจ้าติโลกราช พระยาหลวงเมืองลำปางแต่งตั้งให้หมื่นสามล้านแสนเมือง ขึ้นไปนครเชียงใหม่เพื่อนิมนต์พระมหาญาณคัมภีร์ลงมาปฏิรูปการพระศาสนาในเมืองนครลำปาง ท่านได้รับนิมนต์แล้วเดินทางมายังวัดแสงเมืองมา นครลำปาง

โดยมีการบวชแปลงพระจากนิกายลังกาวงศ์เดิม (นิกายสวนดอก) ให้เข้ามาสู่นิกายสีหฬ (นิกายป่าแดง) จำนวนกว่า 217 วัด และอยู่จำพรรษาเพื่อสั่งสอนพระลูกศิษย์ที่วัดแสงเมือง นครลำปาง ต่ออีก 2 พรรษา จนกระทั่งในปี พ.ศ.1995 พระมหาญาณคัมภีร์ได้เดินทางขึ้นไปยังเมืองแจ้ห่มเพื่ออภิเษกพระธาตุเจดีย์วัดแจ้ห่ม (ปัจจุบันคือพระธาตุผาแดงหลวง วัดผาแดงหลวง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง) ปรากฏความตามที่ พระสุริยะภิกขุ ครูบาวัดบ้านไร่ เมืองแพร่ ได้คัดลอกขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.2461 ว่า (เพ็ญสุภา สุขคตะ, มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 31 สิงหาคม – 6 กันยายน 2561)

“เปิดไล่พระภูาลวงเมืองละกอร จ.ศ.814 (พ.ศ.1995) พระมหาญาณคัมภีร์ ได้ขึ้นไปอภิเษกมหาธาตุแจ้ห่ม (หมายถึงการยกฉัตรพระเจดีย์ หรือการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดผาแดงหลวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิกายสีหฬป่าแดง) และพระธาตุเมืองวัง (หมายถึงวัดพระเกิด ที่อำเภอวังเหนือ) อยู่วัดสาหนึ่ง ในวัดโพธิ เดือน 4 ออก 2 ค่ำ ก็มาเมตตาศรัทธาตั้งหลาย แล้วล่องมาตามเมืองเตี๊ยะ เล็งบ้านหัวเมืองก็เป็นไข้ 3 วันก็จตุติ ในคืนนั้นแล”

จากข้อความนี้ทำให้ทราบว่า พระเจ้าติโลกราชได้มอบหมายให้พระญาณแก้วตาหลวง (เหลนของพระองค์ ต่อมาคือพระเมืองแก้ว กษัตริย์ล้านนาลำดับที่ 11) มาอาราธนาให้พระญาณคัมภีร์ ปฐมสังฆะแห่งนิกายป่าแดง ซึ่งในยุคของพระญาณสามฝั่งแกนได้หลบมาจำพรรษาอยู่ที่ลำปาง-พะเยา เดินทางออกจากวัดพระเกิด ของเมืองวัง (บางฉบับว่าเมืองโป) กลับสู่ราชสำนักเชียงใหม่เพื่อไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนา นิกายป่าแดงให้เข้มแข็ง

ขณะเดินทางกลับท่านได้ผ่าน “เมืองเตี๊ยะ” (บริเวณตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง) มีอาณาเขตตั้งแต่บ้านหัวเมืองล่องไปจนถึงบ้านไร่น้ำใต้ คนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนเล่าถึงที่มาของคำว่า “เตี๊ยะ” เกิดจากการที่พญาอินทรีได้เขียนธรรมไว้ แล้วเอาล่อน้ำล่องมา ชาวบ้านได้เก็บพระคัมภีร์ขึ้นมา “เตี๊ยะ” ไว้ (เกี่ยวสิ่งของจากน้ำขึ้นมาฝั่ง) จึงเรียกว่า น้ำแม่เตี๊ยะ เมืองเตี๊ยะ ปัจจุบันมีบ้านสบเตี๊ยะ พระญาณคัมภีร์ผ่านมาเมืองเตี๊ยะเป็นไข้ป่าได้ 3 วัน ก็ถึงแก่กรรมภาพในปี พ.ศ.1995 สิริรวมอายุได้ 58 ปี ซึ่งสถานที่ที่ท่านได้มรณะนั้นคือบริเวณวัดแห่งหนึ่งที่อยู่ด้านล่าง ข้อความในใบลานใช้คำว่า ติน หรือ ตีน (ปัจจุบันอยู่ตรงสถานีอนามัยบ้านขาม ซึ่งปัจจุบันวัดนั้นร้างไปแล้ว)

ศิษยานุศิษย์ที่ติดตามมาได้ทำการประชุมเพลิงสรีระร่าง จากนั้นนำอัฐิธาตุของท่านมาบรรจุไว้ในเจดีย์บนภูเขาสูงหนึ่ง ในอดีตเรียกว่า “ดอยเก็ง” เนื่องจากเป็นดอยที่มีดอยอื่นๆ ล้อมรอบหมด สถานที่บรรจุธาตุของพระญาณคัมภีร์จึงมีชื่อเรียก 2 แบบ คือพระธาตุดอยเก็ง แต่ไม่เป็นที่นิยมเท่ากับ “พระธาตุญาณคัมภีร์” ในที่สุดวัดเปลี่ยนชื่อใหม่ตามหมู่บ้าน กลายเป็นวัดบ้านขาม ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน เจดีย์องค์ดั้งเดิมที่บรรจุอัฐิพระมหาญาณคัมภีร์นั้นก่อเป็นอิฐแบบง่ายๆ มีขนาดเล็ก จนกระทั่งปี พ.ศ.2472 ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมายังวัดแห่งนี้โดยนิมิต เนื่องจากท่านสืบแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาจากครูบาอาจารย์หลายรูปในสายอริยวาสีที่เดินตามรอยนิกายป่าแดงของพระญาณคัมภีร์ ท่านจึงสร้างครอบใหม่ด้วยรูปแบบเจดีย์ทรงกลมล้านนาอยู่บนฐานยกเก็จ ดังที่เห็นในปัจจุบัน

วัดแสงเมืองมา สถานที่จำพรรษาของพระมหาญาณคัมภีร์ เมื่อครั้งมาเผยแพร่นิกายป่าแดงในนครลำปาง จากการนิมนตร์ของพระยาหลวงเมืองลำปาง ในปี พ.ศ.1992
ที่มา : MGR Online เผยแพร่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2560

พระรัตนปัญญาเถระ

พระรัตนปัญญาเถระ หรือพระสิริรัตนปัญญาเถระ ชาตภูมิเดิมของท่านไม่เป็นที่แน่ชัด บางตำราบอกว่ามาตุภูมิดั้งเดิมของท่านอยู่ที่จังหวัดเชียงราย บางแห่งบอกว่าชาติสถานเดิมของท่านเป็นชาวนครลำปาง ซึ่งยังมีความสับสนอยู่มาก ท่านเกิดราวปี พ.ศ.2016 โดยท่านอุปสมบทและพำนักอยู่ที่วัดป่าแก้ว เมืองเชียงราย ก่อนที่จะเดินทางมาศึกษา ณ วัดสีหฬาราม (วัดเจ็ดยอด ในปัจจุบัน) นครเชียงใหม่ ศาตราจารย์มณี พยอมยงค์ ได้ให้ข้อสังเกตว่า พระรัตนปัญญาเถระ น่าจะพำนักที่วัดพอนสร้อย ก่อนจะดำรงตำแหน่งที่วัดดังกล่าว และย้ายมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอดในรัชสมัยพระเมืองแก้ว ซึ่งนับว่าวัดเจ็ดยอดในขณะนั้นเป็นพระอารามหลวงที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ พระรัตนปัญญาเถระนับว่าเป็นพระเถระจารย์ผู้ใหญ่ระดับสังฆราชา ในช่วงพ.ศ.2038 – 2068 ร่วมสมัยกับพระสิริมังคลาจารย์ อันเป็นช่วงยุคทองของวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มีการใช้ภาษาบาลีอย่างแพร่หลายในล้านนา

นับตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1984-2030) จนสิ้นรัชสมัยพระเจ้าติลกปนัดดาธิราช หรือพระเมืองแก้ว (พ.ศ.2038-2068) นั้นเป็นช่วงที่แผ่นดินในล้านนาอุดมไปด้วยพระภิกษุที่ความแตกฉานและเชี่ยวชาญในการรจนาคัมภีร์หรือตำราต่างๆด้วยภาษาบาลีอยู่มากมาย ทั้งยังเป็นพระนักปราชญ์จากนิกายใหญ่ทั้ง 2 นิกายของล้านนาได้แก่ นิกายสวนดอก และนิกายป่าแดง ซึ่งได้เกิดการแข่งขันในการรจนาบาลีปกรณ์ เกิดเป็นวรรณกรรมภาษาบาลีด้วยการรวบรวมเอานิทานพื้นบ้านมาแต่งใหม่ด้วยสำนวนโวหารแบบลังกา ส่งผลให้ปรากฏผลงานด้านพระพุทธานุภาพมากกว่าในพื้นที่อื่นๆที่ร่วมสมัยเดียวกัน ทั้งยังแพร่หลายไปยังอาณาจักรในแถบอุษาคเนย์ ตลอดจนข้ามไปยังประเทศตะวันตก และยังคงกลายเป็นวรรณกรรมที่คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันใช้เป็นตำราเรียนภาษาบาลีอีกด้วย

พระรัตนปัญญาเถระกับยุคทองของวรรณกรรมในล้านนา

หลักฐานที่ปรากฏอย่างชัดเจนเกี่ยวกับพระรัตนปัญญาเถระนั้นคือ การปรากฏตัวในนาม “เจ้าสำนักวัดพอนสร้อย” ในนครเชียงใหม่ พระรัตนปัญญาเถระได้รจนาคัมภีร์ภาษาบาลี นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2060 – 2078 ปรากฏคัมภีร์ที่รจนาโดยพระรัตนปัญญาเถระดังนี้

ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา
ที่ พระรัตนปัญญาเถระ
หรือพระสิริรัตนปัญญาเถระ รจนาราวปี พ.ศ.2060
ซึ่งอยู่ในช่วงยุคทองของล้านนา
ที่มา : กรมศิลปากร

1. ชินกาลมาลีปกรณ์ รจนาราวขึ้นเมื่อ พ.ศ.2060 ซึ่งเป็นช่วงที่ท่านอายุย่างเข้า 44 ปี พรรษาที่ 23 ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าติลกปนัดดาธิราช (พระเมืองแก้ว) เนื้อความในชินกาลมาลีปกรณ์นั้นสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธตั้งแต่ยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ จนจุติเป็นพระสมณโคตมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน เรื่องราวส่วนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้นเล่าจนถึงการทำสังคายนาในชมพูทวีปและในลังกาที่จบจนกระทั่งการประกาศพระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิของพระโสณเถระและพระอุตครเถระ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ส่วนที่ 2 เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ พระพุทธรูป และการสร้างสถานที่สำคัญที่ปรากฏในแผ่นดินสุวรรณภูมิ โดยเริ่มเล่าเรื่องตั้งแต่การสร้างนครหริภุญชัยและจบที่ลำดับกษัตริย์ครองนครเชียงใหม่ ชินกาลมาลีปกรณ์นับได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีการแปลในหลายภาษา อาทิ ภาษามอญ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาสิงหล เป็นต้น

2. มาติกัตถสรูปฉัมมสังคณี คัมภีร์อธิบายความพระอภิธรรมโดยย่อ แต่งราว พ.ศ.2060-2065 เป็นคัมภีร์ว่าด้วยบทมาติกาในอภิธรรมหมวดแรกคือ ฉัมมสังคณีนี

3. วชิรสารัตถสังคหะ แต่ง พ.ศ.2078 ที่วัดมหาวนาราม เชียงใหม่ โดยเป็นคัมภีร์ขนาดเล็ก คัมภีร์ซึ่งประมวลที่มาของธรรมะที่สำคัญจากคถาต่างๆ รวมถึงกฎเกณฑ์ของศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมะต่างๆ

ครูบามหาป่าเกสระปัญญา (ครูบาศีลธรรมเจ้า วัดไหลหินหลวง)

ครูบามหาป่าเกสระปัญญา ท่านมาบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดนี้ และมีความทรงจำที่แตกฉานในคัมภีร์และมีความรู้เรื่องช่างอยู่บ้าง มีเรื่องเล่าสมัยที่ท่านบวชเป็นเณรนั้นว่า ในช่วงเดือนยี่เป็งมักจะมีประเพณี ตั้งธรรมหลวง ท่านสมภารได้แจกคัมภีร์ให้เณรทุกรูป เณรต่างก็นำไปท่องและเรียนกันถ้วนหน้า แต่สามเณรเกสระไม่ได้ทำเช่นนั้นเหมือนสามเณรรูปอื่นๆ ไม่ได้สนใจที่จะอ่านธรรมเลย เมื่อถึงเวลาเทศน์ สามเณรเกสระก็เปิดคัมภีร์ตามพิธีแล้วก็วางคัมภีร์ไว้บนธรรมาสน์แล้วเทศน์ปากเปล่าโดยไม่ดูคัมภีร์ ซึ่งนอกจากเทศน์ได้ถูกต้องแล้ว ยังแก้ไขข้อความผิดในคัมภีร์อีกด้วย

นอกจากจะมีความแตกฉานในคัมภีร์แล้ว ครูบามหาป่าเกสระยังชอบภิกขาจารไปในที่ไกลๆ เป็นระยะเวลานานๆ เสมอมีครั้งหนึ่งไปถึงเมืองเชียงตุง เมื่อท่านไปบิณฑบาตบ่อยๆ ก็ยังความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดแก่ชาวบ้านละแวกนั้น ซึ่งชาวบ้านเหล่านั้นก็สังเกตเห็นว่าท่านมิใช่พระในท้องถิ่นนั้น แต่ได้มาบิณฑบาตถึงที่นั่น ก็เกิดความเลื่อมใสใคร่รู้ที่มาของท่าน จึงพากันไปถาม แต่แทนที่ท่านครูบามหาป่าเกสระจะตอบตามตรง ท่านกลับตอบว่ามาจากวัด “บวบแตก หรือ ขบบแตก” ชาวบ้านซึ่งเป็นชาวไทใหญ่เหล่านั้นนึกปริศนาไม่ออกก็จนปัญญาที่จะทราบที่ท่านมาจากที่แห่งใด เรื่องทราบถึงเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง เจ้าฟ้าจึงออกความคิดให้อามะพร้าวปอกเปลือกออกเหลือแต่ลูกกละแล้วผ่าออกเป็นสองซีก ให้อาชิกหนึ่งใส่บาตรให้ท่านครูบามหาป่า พลาดพูดว่าจะตามไปหาท่านที่วัด ส่วนอีกซีกหนึ่งนั้นเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงเก็บไว้ แล้วให้กลุ่มชาวไทใหญ่ออกติดตามหาท่านมาเรื่อยๆ จากเชียงตุงถึงนครลำปาง ในที่สุดก็มาพบท่านและได้อาเกสละมะพร้าวอีกซีกหนึ่งมาต่อกันได้ที่วัดไหลหินแห่งนี้ ขณะนั้นท่านครูบามหาป่าเกสระยังอยู่ที่กุฏิเดิม ลำบากและขาดแคลนหลายสิ่งหลายอย่าง ไม่มีทั้งวิหารและเสนาสนะ ชาวไทใหญ่กลุ่มนั้นจึงกลับไปนำช่างชาวไทใหญ่ที่มีฝีมือดี และร่วมกับชาวบ้านแถบนั้นช่วยกันสร้างวิหารวัดไหลหินขึ้นมา นอกจากนี้ครูบามหาปายังถือว่าเป็นบรมครูทางด้านคัมภีร์ของพระภิกษุสงฆ์ในเขตอำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะ อำเภอห้างฉัตร อำเภอเมือง ซึ่งปรากฏในคำกล่าวของครูจากเอกสารโบราณที่มักจะกล่าวอ้างถึงการเป็นลูกศิษย์สายครูบามหาป่าเกสรปัญญา แสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญและแตกฉานในคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

ครูบามหาป่าเกสระปัญญา กับซุ้มประตูโขงสกุลช่างลำปาง

ถ้ากล่าวถึงซุ้มประตูโขงสกุลช่างลำปางที่สวยงามอีกหนึ่งหลัง ในยุคพม่าปกครองล้านนา (พ.ศ. 2101-2300) คือซุ้มประตูโขงวัดพระธาตุเสด็จ(หลักฐานจากภาพถ่ายโบราณ) ไม่มีหลักฐานในระบอบที่สร้างซุ้มประตูโขงหลังนี้ที่ชัดเจน แต่สิ่งที่ยังคงเหลือให้เห็นเป็นหลักฐานด้านรูปแบบงานศิลปกรรมคือ “เขรามิคประดับ” และเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ของวัดพระธาตุเสด็จ เป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือและสันนิษฐานได้ว่าซุ้มประตูโขงหลังดังกล่าว ก็น่าจะสร้างขึ้นในคราวเดียวกันกับซุ้มประตูโขงวัดไหลหินหลวงแก้วช้างยี่น นอกจากนั้นแล้วยังมีบันทึกอีกว่า เมื่อ ปี พ.ศ. 2404 ครูบาบินตา วัดหลวงกลางเวียง(วัดบุญญาวิทยาร) และครูบาจินา ปกเสาช่อมประตูโขงวัดพระธาตุเสด็จ ซึ่งก็หมายความว่าซุ้มประตูโขงได้มีมาก่อนหน้านี้แล้ว และได้ชำรุดเสียหายตามกาลเวลา จนได้มีครูบาทั้งสองมาเป็นประธานในการบูรณะซ่อมแซมอีกครั้ง ซึ่งปัจจุบันซุ้มประตูโขงวัดพระธาตุเสด็จ ถูกซ่อมแซมใหม่ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2475 จากหลักฐานภาพถ่ายโบราณ ด้วยลักษณะทางรูปแบบและการประดับตกแต่งซุ้มประตูโขงคล้ายกับวัดไหลหินหลวงด้วยงานเขรามิคประดับ อันมีความเกี่ยวเนื่องกับครูบามหาป่าพระมหาปัญญาที่เคยบวชเรียนที่วัดพระธาตุเสด็จมาก่อน จึงเป็นเหตุให้เชื่อได้ว่ารูปแบบการสร้างประตูโขงนี้น่าจะส่งอิทธิพลถึงกันไม่มากก็น้อย

กรณีความสัมพันธ์ของวัดพระธาตุเสด็จ วัดโหล่หินหลวงแก้วช้างยืนและวัดพระธาตุลำปางหลวง เกิดจากความสัมพันธ์ในตัวบุคคลเป็นหลัก ตามบันทึกได้กล่าวถึงสมัยที่พม่าปกครองล้านนา ที่นครลำปางมีพระมหาปา(พระในตระกูลอรุณวาสี) 2 รูป เป็นพี่น้องกัน คือพระมหาปาเกสระปัญโญองค์ที่ จำพรรษาวัดโหล่หินหลวงแก้วช้างยืน และพระมหาปัญญาองค์น้อง จำพรรษาวัดพระธาตุลำปางหลวง องค์น้องเคยบวชเรียนอยู่วัดพระธาตุเสด็จ และพระมหาปาองค์พี่บวชเรียนที่วัดป่าซางดอยเชียงเมืองลำพูน ทั้งคู่กลับมาเป็นเจ้าของาวาสวัดดังกล่าวแล้วก็ได้เป็นต้นแบบหรือ “เค้าครู” ถ่ายทอดรูปแบบศิลปกรรมและพระธรรมให้กับวัดในลำปางยุคนี้ ในขณะนั้นประกอบด้วยวัดโหล่หินหลวงแก้วช้างยืน วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดลำปางกลาง วัดปงยางคก วัดพระธาตุเสด็จ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีลูกศิษย์ต่างเมือง คือ ขุนด่านสุตตา เจ้าเมืองเถินที่ได้รับการถ่ายทอดรูปแบบงานศิลปกรรมไปยังเมืองเถิน จะสังเกตเห็นว่า ความสัมพันธ์ของพระมหาปาและศิษย์สำนักครูเดียวกันนั้น เป็นหนึ่งในมูลเหตุให้เกิดการเปลี่ยนถ่ายช่างฝีมือและการหยิบยืมแบบแผนในการสร้างงานศิลปกรรมในยุคนี้มาก จากกรณีกลุ่มวัดดังกล่าวนี้ ทั้งวัดพระธาตุเสด็จ วัดโหล่หินแก้วช้างยืน วัดป่าต้นหลวง วัดเวียงเถิน วัดล้อมแรด ทำให้มีการสร้างซุ้มประตูโขงในยุคสมัย รูปแบบ และคติการสร้างที่คล้ายๆกัน โดยอาจจะเป็นการใช้ตำรา สูตรช่าง ในรูปของอิทธิพลร่วมกันในช่วง 2 ศตวรรษนี้ (ฐาปกรณม์ เกรือระยะ, 2564 : ซุ้มประตูโขงวัดพระธาตุเสด็จ จังหวัดลำปาง)

พระวิหาร วัดโหล่หลวง หรือวัดเศ็ลารัตนปัฟตาราม

พระเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ซุ้มประตูโขง ประดับเซรามิก สักกช่างลำปาง

ครูบาอาโนชัยธรรมจินตามณี

ครูบาอาโน หรือพระอาโนชัยธรรมจินตามณี ท่านเป็นพระวิปัสสนาจารย์ลูกศิษย์สายพระมหาเถรปฏิญญา (ครูบามหาปา) แห่งวัดไหล่หิน อ.เกาะคา ตามประวัติครูบาอาโนเกิดที่บ้านปางสนุก เมื่อปี พ.ศ.2369 บิดาเป็นชาวจีนมณฑลไหหลำมีชื่อว่า พ่อจ้อย มารดาเป็นชาวลำปางชื่อว่า แม่หน้อยอุตสาห์ ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อพ.ศ.2385และอุปสมบทในปี พ.ศ.2389 เมื่ออายุครบ 20 ปี โดยมีครูบาอินตะจรรย์เป็นพระอุปัชฌาย์ ต่อมาท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดปางสนุกเหนือ และเป็นเจ้าคณะหัวเมืองลำปางรูปแรก มีอำนาจการปกครองคณะสงฆ์เมืองลำปาง งานและพะเยา ด้วยท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถในศาสตร์ต่างๆ เช่น การปกครอง งานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม อักษรศาสตร์ ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ วรรณกรรม เป็นต้น ชาวเมืองลำปางจึงยกย่องท่านเป็น “ครูเมืองละคอน” ตลอดช่วงชีวิตของครูบาอาโนนั้น ท่านได้ทุ่มเทแรงกายและสติปัญญาในการสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยได้เดินทางไปก่อสร้างศาสนสถาน พระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ เสนาสนะรวมถึงศาสนวัตถุต่างๆ ถวายไว้กับศาสนา โดยได้เดินทางไปยังวัดวาอารามต่างๆ รวมประมาณ 90 กว่าแห่งในเขตจังหวัดลำปาง แพร่ และพะเยา

ครูบาอาโนได้ถึงแก่กรรมภาพ เมื่อพ.ศ.2454 อายุได้ 85 ปี พรรษา 65 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 โดยมี พล.ต.เจ้าบุญอุบาทย์วงศ์มานิตย์ เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางได้จัดงานพระราชทานเพลิงศพขึ้น ณ เกาะกลางแม่น้ำวัง หลังจากท่านได้มรณภาพ เหล่าบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องของท่าน ได้ขออนุญาตต่อฝ่ายบ้านเมืองให้ขุดศพมาบรรจุ “เครื่องเงินจ้อย” เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ได้เดินทางมาจากประเทศจีน และได้มาตั้งรกรากอยู่ในนครลำปาง แล้วมีลูกหลานคนสำคัญที่สร้างความสำเร็จรุ่งเรืองเรื่องสืบทอดพระพุทธศาสนาในนครลำปางเป็นอย่างมาก ปัจจุบันตระกูลเครื่องเงินจ้อยถือได้ว่าเป็นตระกูลใหญ่ตระกูลหนึ่งในหมู่บ้านปางสนุก

ในสมัยโบราณพระภิกษุ สามเณร จะต้องเรียนตัวอักษรล้านนา เนื่องจากพระธรรมคำสอน และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาบันทึกด้วยอักษรล้านนาทั้งหมด การจดบันทึกในใบปลิวก็เป็นสิ่งหนึ่งที่พระภิกษุ สามเณร ในยุคนั้นนิยม โดยมักจดบันทึกในสิ่งที่ท่านสนใจไว้เป็นสมบัติ หรือคู่มือของตนเองไว้ใช้ในอนาคต สำหรับการบันทึกของท่านครูบาอาโน สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มบันทึกตั้งแต่ช่วง ปี จ.ศ.1222 (พ.ศ.2403) เนื่องจากช่วงนั้นท่านอายุได้ 34 ปี และเป็นปี จ.ศ. แรกที่ท่านบันทึกในช่วงชีวิตของท่าน การบันทึกนั้นได้กล่าวถึงการสร้างหีบธรรม 1 ใบ พร้อมกับเขียนพระธรรมคัมภีร์ใบลาน จำนวน 60 ผูก ถวายไว้กับวัดปางสนุกเหนือ ต่อมาในปี จ.ศ.1249 (พ.ศ.2430) ท่านครูบาได้พัฒนาวัดปางสนุกโดยการก่อสร้างกุฏิ ศาลาบาตร สร้างกำแพงแก้วล้อมพร้อมฉัตรมุงองค์พระธาตุเจดีย์ สร้างบันไดนาคและซุ้มประตูโขง และที่สำคัญได้หล่อพระพิมพ์ จำนวน 1,060 องค์ นำมาปิดตามผนังฝาหยาบฝ้ายย้อยของวิหาร จนเป็นที่มาของชื่อ “วิหารพระเจ้าพันองค์” ที่ชาวบ้านเรียกขานกันในปัจจุบันนี้ ตลอดช่วงชีวิตของท่านครูบาอาโน ท่านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่แต่ภายในวัดปางสนุกเท่านั้น ท่านยังเป็นพระเถรนักพัฒนาเดินทางรอนแรมไปตามวัดวาอารามต่างๆ ที่ชำรุดทรุดโทรม เพื่อทำการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานให้มีความงดงามสมบูรณ์ขึ้นพระพุทธรูป ก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ ฯลฯ เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง

สำหรับเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับบ้านเมืองท่านครูบาได้จดบันทึกเหตุการณ์สำคัญของเมืองลำปางไว้ด้วยกันหลายครั้ง ดังเช่น เหตุการณ์ครั้งเจ้าหอคำดวงทิพย์ได้ทำการย้ายเมืองจากปากตะวันตกของแม่น้ำวังอันมีวัดปางสนุกเป็นศูนย์กลางของเมือง ข้ามปากไปอยู่ฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นบริเวณเมืองลำปางในปัจจุบันมีวัดบุญญาวิทยาร ในวันเสาร์ ขึ้น 4 ค่ำ เดือน 8 เหนือ ปี จ.ศ.1179 (พ.ศ.2360) และสร้างตลาดเพื่อให้ชาวเมืองได้จับจ่ายซื้อของในวันเสาร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เหนือ ในปี จ.ศ.1221 (พ.ศ.2402) มีการก่อสร้างสะพานรัชฎา เมื่อทำการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ยังมีการถวายทานสะพาน ซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนา เมื่อก่อสร้างสิ่งใดอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ ก็มักจะมีการทำบุญถวายทานก่อนที่จะมีการใช้สอย จากบันทึกในใบปลิวของท่านครูบาอาโน ทำให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเกร็ดข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ได้บันทึกในช่วงเหตุการณ์สมัยนั้น ถือว่าได้ข้อมูลชั้นต้นที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองลำปางได้เป็นอย่างดี

“วิหารพระเจ้าพันองค์” ก่อนได้รับการบูรณะ และขึ้นทะเบียนจาก UNESCO สร้างครั้งแรกในสมัยครูบาอาโน เมื่อปี พ.ศ.2429

ครูบามันทา นนโท หรือ ครูบามันตา แห่งวัดทุ่งม่านใต้
ที่มาภาพ : ทินลำปาง Photo

ครูบามันทา นนโท หรือครูบามันตา วัดทุ่งม่านใต้

ชาติภูมิเดิมของครูบามันทา นนโท หรือครูบามันตา ตามสำเนียงท้องถิ่นนั้น เกิดที่บ้านทุ่งม่านใต้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอมือง จังหวัดลำปาง เป็นบุตรของพ่อเผ่าคำปา กับแม่เผ่าอินตา พรหมปิงเปา ชาตะเมื่อ จ.ศ.1234 (พ.ศ.2415) ปีเต่าสัน เดือน 10 ขึ้น 10 ค่ำ วันเสาร์ยามกองแลง โดยอยู่ในครรภ์ของโยมมารดาถึง 10 เดือน เมื่ออายุได้ 12 ปี จึงได้ขอกราบลาโยมบิดา-มารดาไปเป็นศิษย์วัด โดยโยมบิดาได้พาไปฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านเจ้าไชยสารเจ้าอาวาสวัดทุ่งม่านใต้ในขณะนั้น หลังจากเป็นศิษย์วัดหรือที่ภาษาเหนือเรียกว่า “ชะโยม” ได้ 1 ปี เมื่ออายุได้ 13 ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อ พ.ศ.2427 ได้ท่านเจ้าธรรมวัธม เจ้าอาวาสวัดหนองร่อง เป็นผู้มอบศีลและครองผ้าจีวร ครูบาอิ วัดบ้านแคเป็นพระอุปัชฌาย์ โดยครูบามันตาบวชเป็นสามเณรอยู่ราว 8 พรรษา จึงได้อุปสมบทหรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า “เป็กตุ้” ในวัย 21 ปี เมื่อปี พ.ศ.2435 โดยมีครูบาสิทธิ วังโส วัดหนองลุ่มเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ครูบาเจ้าพรหมสโร วัดหลังก้าน เป็นอนุสาวนาจารย์ ครูบาเจ้าชิตติโย วัดหนองร่อง เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้เปลี่ยนฉายาว่า นันทาภิกขุ

แต่นั้นมาบวชเป็นภิกขุได้ 3 พรรษา ท่านเจ้าปัญญาได้ลาสิกขาบทจากการเป็นเจ้าอาวาสวัดทุ่งม่านใต้ จึงได้มอบ ภาระการดูแลกิจจสงฆ์ที่ศาสนกิจต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวัดทุ่งม่านใต้ให้กับครูบามันตาเป็นผู้ดูแลและรับตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาส จนท่านได้เป็นเจ้าอาวาสในที่สุด ทั้งยังได้สืบทอดวงศ์วโรนุสติ 10 สติปัญญา 4 และพรหมวิหาร 4 จากครูบาอินชัยธรรมจินตามณี เจ้าอาวาสวัดปางสนุกเหนือ โดยครูบามันตาได้ปฏิบัติตามคำสั่งมาโดยลำดับ ประกอบกับท่านเป็นผู้มีความวิริยะและอดสาหะ ยึดมั่นในพระรัตนตรัยพร้อมด้วยชาคริยานุโยค อันหมายถึงความขยันหมั่นเพียร ตื่นตัวจากบาปอยู่เป็นนิตย์ ชำระจิตให้ปลอดจากนิวรณ์ พร้อมปฏิบัติตนให้เข้าสู่พระนิพพานอันเป็นที่ตั้งหมายสูงสุดของท่านอยู่เสมอ ทั้งนี้ครูบามันตายังเป็นเถรอาจารย์ผู้เรืองวิทยาคุณที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการปลุกเสกกะลาตาเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งรางหูแกะคู่ “สุริยะ-จันทร์ประภา” ครูบามันตาได้เริ่มสร้างพระราหูกะลาตาเดียว มาตั้งแต่เมื่อไรนั้นไม่ได้มีการจดบันทึกเอาไว้ มีแต่เพียงจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่เล่าสืบต่อกันมาว่า ครูบามันตาได้สร้างพระราหูกะลาตาเดียวมานานแล้ว ตั้งแต่แรกเริ่มสมัยที่ครูบาศรีวิชัยต้องอภิศรมณ์ (ถูกกล่าวหาว่าผิดทางพระวินัยสงฆ์) โดยครูบามันตาซึ่งเป็นสหธรรมิกก็ได้สร้างกะลาตาเดียวแกะรูปพระราหูขึ้น เพื่อใช้อธิษฐานขอให้ครูบาศรีวิชัยพ้นจากความผิดอภิศรมณ์ ซึ่งในที่สุดแล้วครูบาศรีวิชัยก็ได้พ้นมลทินทุกประการ

นอกจากนี้หลวงพ่อน้อย วัดศิระชะทอง จังหวัดนครปฐม ยังเคยได้แลกเปลี่ยนวิชาพระราหูกับครูบามันตา และขอเรียนวิชาเพิ่มเติมในการสร้างกะลาตาเดียวรวมทั้งวิชาวัธนูพอกคล้องพุทราจากครูบามันตาอีกด้วย จนทำให้พระราหูกะลาตาเดียว และวัธนูของหลวงพ่อน้อย วัดศิระชะทอง มีชื่อเสียงโด่งดังมาจนถึงปัจจุบัน ครูบามันตานับได้ว่าเป็นพระอริยสงฆ์ที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีเมตตาแก่ผู้คนที่ทั้งหลาย เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน ทั้งยังเป็นนักพัฒนาที่สำคัญในการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะของวัดต่างๆในเขตพื้นที่ตำบลบ้านเป้า จนเป็นที่เคารพของผู้คนมาจนถึงปัจจุบัน ครูบามันตา นนโท มรณภาพ เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2504 สิริรวมอายุได้ 90 ปี ครูบามันตา นนโท นับว่าเป็นอริยสงฆ์ผู้ทรงคุณประเสริฐต่อบวรพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งการก่อสร้างพระพุทธรูป พระธาตุเจดีย์ กุฏิ วิหาร อุโบสถ ไร่เป็นถาวรวัตถุในพระศาสนา ทั้งในพื้นที่จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา โดยครูบามันตาได้ก่อสร้างพระเจดีย์รวม 22 องค์ พระวิหาร 26 หลัง นับได้ว่าตลอด 69 พรรษาที่ครูบามันตาถือครองสมณเพศได้ใช้ทั้งร่างกาย และแรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในการสอนสั่งหลักธรรมคำสอนให้กับสหพรหมจารี สมาทานอุตุงค์วัตรไปทำนุบำรุงเสนาสนะในพื้นที่ต่างๆมากมาย นับเป็นพระอริยสงฆ์แห่งเมืองลำปางที่ควรค่าต่อการเคารพศรัทธาของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่ง

กะลาตาเดียวพระราหูสุริยะประภา ของครูบามันตา นนโท
นับเป็นหนึ่งสุดยอดของคลังที่ทรงวิทยาคุณ

ครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก

หลวงพ่อกษม เขมโก หรือหลวงปู่กษม เขมโก เป็นพระสงฆ์ที่มีจริยวัตรที่ควรเคารพกราบไหว้รูปหนึ่งของชาวลำปาง และชาวล้านนา ชาตภูมิเดิมของท่านนั้นเป็นผู้สืบสายสกุล ณ ลำปาง โดยโยมบิดามีนามว่า เจ้าน้อยหนู ณ ลำปาง (ต่อมาเปลี่ยนนามสกุลใหม่เป็น มณีอรุณ) รับราชการเป็นปลัดอำเภอ ส่วนโยมมารดามีนามว่า เจ้าแม่บัวจ้อน ณ ลำปาง มีอาชีพค้าขายเพชรพลอย ครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก เดิมมีนามว่า เจ้ากษม ณ ลำปาง ชาตะเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2455 จ.ศ. 1274 ตรงกับวันพุธ เดือนยี่ (เหนือ) ปีชวด หรือปีไฉ้ ร.ศ. 131 ณ บ้านท่าเก๋าม่วงริมแม่น้ำวัง จังหวัดลำปาง สายตระกูลทั้งโยมบิดา และโยมมารดานั้น ล้วนสืบสายมาจากเจ้านายในตระกูล ณ ลำปาง โดยเป็นนัดตาของเจ้าบุญวาทย์ วงศ์มานิตย์ เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก ท่านเป็นคนร่างสันทัด ผิวขาว แข็งแกร่ง บุคลิกลักษณะดีมาแต่กำเนิด ว่องไว และสติปัญญาเฉลียวฉลาด นุ่มนวล แสดงออกซึ่งลักษณะของการประนีประนอม แม้จะชุกชุกก็เป็นธรรมดาของวัยเด็ก ไม่มีการแสดงออกซึ่งความแข็งแกร่ง ไม่ยอมทำสิ่งที่ผิด ในสมัยท่านยังเด็กนั้นเล่ากันว่ามีความชุกชุกเป็นอย่างมาก ครั้งหนึ่งท่านปีนขึ้นต้นฝรั่ง (ภาษาเหนือว่า “บ่ามัน”) เกิดผลัดตกลงมาจนทำให้เกิดแผลเป็นบริเวณศรีษะ

ครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก เป็นพระสงฆ์ที่มุ่งสู่การปฏิบัติ ได้เจริญกรรมฐาน ปฏิบัติตามรอยพระพุทธองค์ ท่านมีความอดทนต่อสู้กับธรรมชาติ ต่อสู้กับกิเลส และมีเมตตาต่อญาติธรรมประชาชนผู้ทุกข์ยากต่างๆ มากมาย เชื่อกันว่าครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก ได้ปฏิบัติธรรมอันสืบสืบเอ็ด คือ ทานบารมี อุเบกขาบารมี ศีลบารมี เนกขัมมะบารมี ปัญญาบารมี อิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี เมตตาบารมี อธิษฐานบารมี และอานิสงสีในการบรรพชา ในระยะต่อมาศิษยานุศิษย์ของหลวงพ่อกษม ได้ตั้งเป็นมูลนิธิการศึกษาของหลวงพ่อกษม เขมโก นำดอกผลที่ได้จากประชาชน ที่ศรัทธาในหลวงพ่อบริจาคหรือบูชาวัตถุมงคลต่างๆ ได้นำไปช่วยองค์กร สถาบันการศึกษาและกลุ่มต่างๆ ตลอดจนคนยากจนเป็นจำนวนมาก อำนวยประโยชน์ให้กับชาวลำปาง อย่างเอนกอนันต์ ปรากฏสิ่งที่เป็นถาวรวัตถุที่มูลนิธิบริจาครวมอยู่ทั่วไปในจังหวัดลำปาง ทั่วไปถือว่าหลวงพ่อกษมเป็นอริยสงฆ์อีกรูปหนึ่งของไทย

ครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก
ที่มาภาพ : สันตคอกวาไรตี้

ครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก จบชั้นประถมปีที่ 5 จากโรงเรียนบุญทวงศ์อนุกุล (โรงเรียนเทศบาล 3 ในปัจจุบัน) เมื่ออายุได้ 13 ปี พ.ศ. 2468 เคยได้รับการบรรพชาหน้าไฟ (บวชหน้าไฟ) ในงานฌาปนกิจศพ เจ้าอาวาสวัดป่าดัวะ บรรพชาอยู่ 7 วันจึงได้ลาสิกขาบท และในปีพ.ศ.2470 ได้บรรพชาเป็นสามเณร โดยจำพรรษาอยู่ ณ วัดบุญยืน ครั้นเมื่ออายุได้ 21 ปี ในปี พ.ศ.2476 จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุโดยมีเจ้าคุณพระธรรมจินดานายก เจ้าอาวาสวัดบุญวาทย์วิหาร เจ้าคณะจังหวัดลำปางในขณะนั้น เป็นพระอุปัชฌายะ พระครูอุตรวงศ์ธาดา เจ้าอาวาสวัดหมื่นกาศ เป็นพระกรรมวาจาได้รับฉายาทางธรรมว่า “เขมโก” แปลว่าผู้มีธรรมอันเกษม เมื่ออุปสมบทแล้วครูบาเจ้าหลวงพ่อกษม เขมโก มีความวิริยะอุตสาหะศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลี และศึกษานักธรรม จนสามารถสอบนักธรรมเอกได้และในปี พ.ศ. 2492 ได้ออกจากวัดบุญยืน รุดงค์ไปตามป่าช้าต่างๆ ในลำปาง จนในที่สุดไปจำศีลภาวนาอยู่ที่ป่าช้าศาลาวังทานบริเวณสถานีโทรทัศนซ์ช่อง 11 ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 3 ในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2495 หลวงพ่อได้ประจำอยู่ที่ ป่าช้าประตูม้า ซึ่งตอนหลังเรียกว่า สุสานไตรลักษณ์ ตามชื่อที่หลวงพ่อดังให้ เพื่อชี้ให้เห็นสัจธรรมตามกฎของธรรมชาติว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

บุคคลสำคัญของประวัติศาสตร์ขจรลำปาง กับพงศาวดารเมืองลำปางในมิติของการเมือง ประวัติศาสตร์

สังคมและวัฒนธรรม

ศาลพระเจ้านันทยศ (อินทเกิงกร) ปฐมกษัตริย์ผู้ครองเขลางค์นคร ในสมัยหริภุญชัย ตั้งอยู่บริเวณประตูทางเข้าวัดพระเจ้าทันใจ
ที่มา : สายหมอกและก้อนเมฆ www.bloggang.com

พระเจ้านันทยศ (พระเจ้าอินทเกิงกร)

พระเจ้านันทยศ เป็นปฐมกษัตริย์ผู้ครองเขลางค์พระองค์แรก โดยทรงครองราชย์ในราวปีพ.ศ.1223 ตามตำนานที่ปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งเป็นงานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของล้านนา โดยถูกรจนาขึ้นในช่วงยุคทองของงานวรรณกรรมล้านนาที่จารึกด้วยภาษาบาลี ราวปี พ.ศ.2060 โดยพระรัตนปัญญาเถระ โดยปรากฏเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้านันทยศ และกำเนิดเมืองเขลางค์นครไว้ว่า

“ฝ่าย**พระเจ้าอินทวร** พระราชโอรสของพระนางจัมมเทวีใคร่จะครองราชย์สมบัติแยกไปต่างหาก จึงแจ้งความประสงค์ของตนแก่พระมารดา พระนางจึงให้เจ้าอินทวรไปบอก**ฤๅษีवासเทพ** ท่านवासเทพได้ชี้แจ้งดังต่อไปนี้ว่า มีฤๅษีตนหนึ่ง ชื่อ**พุทธชฎิล** อาศัยอยู่ที่ดอยชุกะบรรพต **ริมฝั่งแม่น้ำสาร**ด้านทิศตะวันออกแห่งนครหริภุญชัย ถัดนั้นไปมีพรานผู้หนึ่งชื่อ**เขลางค์** อาศัยอยู่ที่ดอยลุตทบรรพต ถัดนั้นไปมีฤๅษีตนหนึ่ง ชื่อ**สุพรหม** อาศัยอยู่ที่**สุภบรรพตริมฝั่งแม่น้ำวัง** ถ้าเจ้าอินทวรใคร่จะครองราชย์สมบัติขอให้ไปกราบไหว้ฤๅษีพุทธชฎิล คือเดินทางจากนี้ไปเอาพรานเขลางค์เป็นมัคคุเทศก์ แล้วเดินทางต่อจากนั้นไปกราบไหว้ฤๅษีสุพรหมอ่อนวอนขออนครกับท่าน เจ้าอินทวรได้ฟังคำชี้แจงดังนั้นแล้ว กราบลาพระมารดาของตน พาบริวารส่วนตัวไปตามกำหนดที่ฤๅษีवासเทพชี้แจง ได้กราบฤๅษีสุพรหมแก้ววิงวอนขออนคร ต่อแต่นั้น ฤๅษีสุพรหมกับพรานเขลางค์ จึงสร้างนครอันตั้งงามขึ้นนครหนึ่งมอบให้เจ้าอินทวรครอบครอง เพราะอาศัยพรานเขลางค์นั้น นครนี้จึงมีชื่อว่า **เขลางค์นคร** ต่อแต่นั้นมา”

นอกจากนี้ หนังสือ “ตำนานเรื่องเล่าเมืองลำปาง” เขียนโดยอาจารย์ศักดิ์ (สักรเสริญ) รัตนชัย ประชาชนสำคัญของลำปาง ได้มีการรวบรวมตำนานต่างๆ ทั้งตำนานพื้นเมือง ตำนานฝ่ายวัด และนิทานพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเมืองลำปาง โดยปรากฏข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในการสร้างเมืองเขลางค์นครตอนหนึ่ง ความว่า

“พระสุพรหมฤๅษีจึงพาเจ้านันทยศไปยังเชิงเขาเขลางค์บรรพต มองไปทางทิศตะวันตกของแม่น้ำวังกนที ก็เห็นสถานที่แห่งหนึ่งเป็นไชยภูมิอันสมควรสร้างเมืองได้ พระฤๅษีจึงสร้างเมืองขึ้น ณ ที่นั้นกว้างยาวด้านละ 500 วา แล้วเอาศิลาบาตรก้อนหนึ่งมาตั้งไว้ท่ามกลางเมือง เรียกว่า “ผาปอง” (ท่าผาปองอยู่บริเวณเหนือวัดพระแก้วดอนเต้า ประมาณ 1 กิโลเมตร) ถือเป็นใจกลางเมืองลำปางมาจนทุกวันนี้ เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ขนานนามว่า “เขลางค์นคร” ตามนามพรานเขลางค์ผู้นำทาง และมีส่วนช่วยในการสร้างเมืองด้วย และเนื่องด้วยตัวเมืองตั้งอยู่ท่ามกลางที่ตั้งพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ารวม 5 แห่ง เป็นที่เกิดศรีและเดชะมากนัก ด้วยเหตุนี้พระฤๅษีจึงขนานนามนครว่า “ศรีนครไชย” หรือ “ศรีนครไชย” อีกนามหนึ่ง

ภายหลังสร้างเมืองแล้วเสร็จ พระเจ้านันทยศได้ทรงราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า "พระเจ้าอินทริเกิงการ" พระองค์ครองเมืองเขลางค์อยู่ได้ไม่นาน ก็ทรงมีความรำลึกถึงพระมารดาจึงได้ทูลเชิญเสด็จพระนางจามเทวี พร้อมทั้งสมณชีพรามณ์ มาประทับยังเมืองเขลางค์นคร พร้อมทั้งทรงสร้างเมืองให้พระราชมารดาประทับอยู่เบื้องปัจฉิมทิศแห่งเขลางค์นคร ให้ชื่อว่า "อาถัมพางค์นคร" เพื่อให้สะดวกแก่การที่พระองค์จะมาปฏิบัติดูแลพระราชมารดา ซึ่งคนทั้งหลายต่างเรียกนามว่าเมืองเขลางค์อาถัมพางค์นคร จนกลายเป็น “นครลำปาง” ในปัจจุบัน

พญาเบิก (เจ้าพ่อขุนตาน)

พญาเบิกหรือเจ้าพ่อขุนตาน เป็นเจ้าเมืองเขลางค์นครและเจ้าเมืองด่านเป็นราชบุตรของพญาธิบา เจ้าผู้ครองนครทริภุญชัย (ลำพูน) ในราชวงศ์จามเทวี และเป็นธรรมเนียมและพระราชประเพณีราชวงศ์จามเทวี ราชบุตรองค์ใดก่อนขึ้นครองราชย์นครทริภุญชัย จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระยุพราชไปครองเมืองเขลางค์นครเสียก่อน เมื่อปี พ.ศ. 1814 ครั้งพญาธิบาเป็นเจ้าผู้ครองนครทริภุญชัย ได้ให้พญาเบิกหรือเจ้าพ่อขุนตาน ราชบุตรไปครองเมืองเขลางค์นคร กระทั่งปี พ.ศ.1824 กองทัพพญามังราย เจ้าเมืองเชียงรายแห่งราชวงศ์ลวจักราช ได้ยกกองทัพมาตีเมืองทริภุญชัยแตกและยึดเมืองได้ พญาธิบาจึงเสด็จหนีการรบไปพึ่งพญาเบิกผู้เป็นราชบุตรที่เมืองเขลางค์นคร เจ้าพญาเบิกจึงสะสมไพร่พลเพื่อป้องกันความมั่นคงของเมืองเขลางค์นคร เจ้าพญาเบิกจึงไปสร้างเมืองด่านศึกขึ้นในพื้นที่บริเวณแห่งหนึ่งในเขตอำเภอห้างฉัตร ใกล้ทิวเขาใหญ่เมืองนั้นต่อมามีนามว่า “เวียงด่าน” ส่วนทิวเขาสูงยาวเหยียดคั่นระหว่างลำปางและลำพูนซึ่งเป็นแนวทางวางกำลังไพร่พลเพื่อทำการตีสกัดกองทัพพญามังราย ต่อมาเรียกว่า “ดอยขุนตาน” ซึ่งปัจจุบันก็คือดอยขุนตาน การสู้รบที่เวียงด่านตามแนวเขาขุนตานเป็นการสู้รบอย่างหนัก ในท้ายที่สุดไพร่พลของพญาเบิกก็พ่ายแพ้ให้แก่กองทัพพญามังราย เจ้าพญาเบิกและเจ้าพญาธิบาจึงถอยทัพลงมาติดหล่มหนองใหญ่แห่งหนึ่ง ปัจจุบันคือบ้านหลังก้าน ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร นั้นเอง

พญาเบิก หรือเจ้าพ่อขุนตาน เป็นยอดนักรบที่มีความคงกระพันชาตรีและมีกุสโลบาย ในการวางแผนการรบอย่างลึกซึ้ง ฉลาดฉกรรจ์ เช่น การตั้งทำเลเวียงด่าน การข่มขู่ล่อลวง โจม ทหารใช้กลยุทธ์ในการเข้าตีเข้าศึกแบบกองโจรตามแนวเขา เพื่อรบกวนกองทัพของพญามังรายที่ยกจากเมืองทริภุญชัยเพื่อจะเข้าตีให้ถึงเมืองเขลางค์นคร นับว่าพญาเบิกมีความอัจฉริยะในการรบเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่พญาเบิกเสียทัพอย่างสิ้นเชิงจนถึงจับตัวได้ กองทัพของพญามังรายก็ยังไม่สามารถจะใช้ศาสตราวุธใดๆ ในการสังหารพญาเบิกได้ ในตำนานกล่าวว่าพญาเบิกนั้นเป็นผู้มีวิชาอาคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาด้านความคงกระพันชาตรี ทหารฝ่ายกองทัพของพญามังรายต้องนำตัวพญาเบิกไปฝังทั้งเป็นจนสิ้นพระชนม์ ณ ดอยแห่งหนึ่งบนทิวเขาขุนตานปัจจุบันเรียกว่า “ดอยพญาลำปาง” ตั้งอยู่ในเขตรอยต่อระหว่างบ้านทุ่งเกวียน ตำบลเวียงตาลกับบ้านแม่ยามเหนือ ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เขตติดต่ออำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

จากประวัติศาสตร์นี้จึงทำให้มีการสร้างอุทยานประวัติศาสตร์เจ้าพ่อขุนตาน (พญาเบิก) ที่ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางและสร้างศาลเจ้าพ่อขุนตานในพื้นที่หมู่บ้านห้างฉัตรเหนือ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อและความศรัทธารวมถึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้านในอำเภอห้างฉัตร นอกจากสถานที่ทางประวัติศาสตร์แล้วยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อขุนตาน เนื่องจากชาวบ้านในอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรมที่ยึดเอาเจ้าพ่อขุนตานเป็นศูนย์กลางของชุมชนยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพ่อขุนตาน ซึ่งบางประเพณีก็ไม่มีมีการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีนี้ที่ไหนอีกแล้วมีแค่ในอำเภอห้างฉัตร ซึ่งประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้ได้มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พิธีกรรมไขประตูดอยเป็นภูมิปัญญาแห่งการจัดการน้ำ พิธีกรรมเลี้ยงห้วยเลี้ยงฮ่องเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดลอม พิธีกรรมหลงใหม่และวังอี่นาเป็นพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นภูมิปัญญาแห่งการเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้งพิธีแห่ช้างเผือกเป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาแห่งการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนบนความเชื่อความศรัทธามานับหลายร้อยปี

ศาลเจ้าพ่อขุนตาน (พญาเบิก) บริเวณดอยขุนตาน ภายใน
ประดิษฐานรูปหล่อสำริดของพญาเบิก
ที่มา : เทศบาลตำบลเวียงตาล

เจ้าพ่อประตู่ผา (หนานข้อมือเหล็ก)

เจ้าพ่อประตู่ผาหรือ ”เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก” นั้น ตามตำนานเล่าไว้ว่า ท่านเป็นคนบ้านต้า (ปัจจุบันคือบ้านหวด อ.งาว จ.ลำปาง) เป็นเด็กกำพร้าบิดามารดา บวชเรียนเป็นศิษย์ของเจ้าอธิการวัดนายาง อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ได้ศึกษาวิชาอยู่ยงคงกระพัน สามารถใช้แขนแทนโล่ได้ เมื่อลาสิกขาออกมา ชาวบ้านจึงเรียกว่า “หนานข้อมือเหล็ก” ต่อมาไปเป็นทหารเอกเมืองเขลางค์ (ลำปาง) รับใช้เจ้าเมืองลำปางขณะนั้นคือ เจ้าลิ้นก่าน (ลิ้นสีดำ) เนื่องจากท่านมีอุปนิสัยเป็นคนกล้าหาญ เสียสละ มีจิตใจรักบ้านเมือง และมีฝีมือในการรบ จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็น “พญามือเหล็ก”

ต่อมาราวปี พ.ศ.2275 (ช่วงอยุธยาตอนปลาย) เมืองเขลางค์ในขณะนั้นตกอยู่ในอิทธิพลการปกครองของพม่า ช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองเมืองเขลางค์นครได้ถูกกองทัพพม่าซึ่งมีท้าวมหายศผู้ครองเมืองลำพูนรุกราน ท้าวลิ้นก่านนั้นมีกำลังน้อยต่อสู้กับกองทัพของท้าวมหายศไม่ไหว จึงได้หนีมาตั้งหลักอยู่บริเวณดอยประตู่ผาพร้อมกับทหารจำนวนหนึ่ง และได้มอบหมายให้ขุนนาง 4 คน คือ แสนเทพ แสนหนังสือ แสนบุญเรือน และ จเรนน้อย ดูแลรักษาเมืองอยู่ แต่ขุนนาง 3 คนคือ แสนเทพ แสนหนังสือ แสนบุญเรือน นั้น ไม่ได้สนใจารดูแลบ้านเมืองคิดแต่คอยจะแย่งชิงอำนาจกันเป็นใหญ่ เมื่อจุลศักราช 1091 (พ.ศ.2272) มีข่าวลือหนาหูว่า “สวาทหลวง” แห่งวัดนายาง ในเมืองลำปางสรรเสริญตนว่าเป็น “ตนบุญ” คือผู้มีอำนาจบารมี เป็นผู้มีบุญมาก ผู้คนต่างเคารพศรัทธา แม้แต่พระสงฆ์ยังลาลิขาบมาเข้าพวกกับ “ตนบุญวัดนายาง” ตนนั้น ทำให้เกิดเป็นชุมนุมขนาดย่อมๆ หวังกอบกู้ลำปางให้เป็นนครรัฐอิสระจากอำนาจของพม่า ข่าวลือเรื่องตนบุญวัดนายางนี้ล่วงรู้ถึงท้าวมหายศขุนนางที่กษัตริย์อังวะส่งมาปกครองเมืองลำพูน เรื่องนี้สร้างความไม่พอใจเป็นอย่างมาก ถือเป็นการท้าทายอำนาจจึงส่งกองทัพจากเมืองลำพูนมาปราบเสียมิให้กำราบเป็นเสี้ยนหนามในภายภาคหน้า

ขุนนางทั้งสี่ไม่กล้าต่อสู้กับทหารพม่าซึ่งกำลังจะเข้าบุกเมือง เจ้าอธิการวัดนายาง จึงรวบรวมชาวบ้านเข้าต่อสู้สกัดทัพพม่าแต่ก็สู้ไม่ได้ต้องแตกหนีกันไป ท้าวมหายศจึงส่งขุนนาง 3 คน คือ ทหารฟ้าพันทหารฟ้าแมบ และหาญฟ้าเจ้าเข้ามาเจรจากับฝ่ายเมืองเขลางค์ให้ยอมแพ้ แต่ก็ตกลงกันไม่ได้ขุนนางทั้ง 3 จึงสังหารขุนนางเมืองลำปางทั้ง 4 คน มีเพียงแต่จเรนน้อยที่สามารถหนีรอดไปได้ และไปสมทบกับท้าวลิ้นก่านที่ดอยประตู่ผา กลุ่มทหารพม่าได้ไล่ติดตามมาทันที่ดอยประตู่ผาและเกิดการปะทะกับกลุ่มของท้าวลิ้นก่าน ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีภูมิประเทศเป็นหน้าผาสูงชัน มีทางเข้า-ออกเพียงทางเดียว พญามือเหล็กจึงให้จเรนน้อยพาเจ้าลิ้นก่านไปหลบอยู่ในถ้ำ และได้เข้าต่อสู้กับทหารพม่าอย่างกล้าหาญโดยใช้ดาบสองมือ จนทำให้ทหารพม่าล้มตายลงเป็นอันมากทั้งยังล่าถอยไม่กล้าบุกเข้ามา พญามือเหล็กแม้จะอ่อนแรง แต่มีมือยังคงจับถือดาบยืนพิงหน้าผาคุมเชิงอยู่จนสิ้นใจ ฝ่ายทหารพม่าเองเห็นพญาเหล็กยืนพิงหน้าผาสั้นชีพก็ไม่กล้าบุกเข้ามา เพราะนึกว่าเป็นกลอุบายจึงล่าถอยกลับเมืองเขลางค์ เมื่อเจ้าลิ้นก่านและจเรนน้อยออกมาจึงพบร่างพญามือเหล็กสิ้นใจพิงหน้าผาอยู่รู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังสำนึกในคุณความดีและความกล้าหาญของพญามือเหล็ก เมื่อปลงศพพญามือเหล็กเรียบร้อยแล้วจึงได้ตั้งศาลเพียงตา และเชิญดวงวิญญาณของพญาข้อมือเหล็กมาสิงสถิตอยู่ เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงความดี และความกล้าหาญ ไว้ให้บรรพชนรุ่นหลังได้รำลึกถึง โดยตั้งชื่อว่า ”ศาลพญาข้อมือเหล็ก” ชาวบ้านโดยทั่วไปเรียกว่า ”ศาลเจ้าพ่อประตู่ผา”

“ทิพย์จักรธำรง” ราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน

กบฏขบถก่อขกวรเปลี่ยขแปรลวงกวรปกครอง

พระญาสุลวะลือไชยสงคราม (เจ้าพ่อทิพย์ช้าง)

พระญาสุลวะลือไชยสงคราม เดิมเป็นสามัญชนชาวบ้านปางยงคค (ปัจจุบันคือตำบลปางยงคค อำเภอห้างฉัตร) มีนามเดิมว่า "ทิพย์จักร" เกิดในราวปี พ.ศ. 2217 ได้บวชเรียนที่วัดปางยงคค และสึกออกมาประกอบอาชีพพรานป่า มีความเชี่ยวชาญการใช้อาวุธ และมีความสามารถในการขับไล่และตัดทางช้างที่มารบกวนพืชผลของชาวบ้านได้ ชาวบ้านจึงขนานนามว่า "หนานทิพย์ช้าง" หนานทิพย์ช้าง มีภรรยาคนหนึ่งชื่อ "นางปิมปา" ชาวบ้านหนาคำ แคว้นบ้านเอี่ยม (ปัจจุบันคือตำบลบ้านเอี่ยม อำเภอเมืองลำปาง)

ในช่วงปลายของกรุงศรีอยุธยา นครเชียงใหม่ และหัวเมืองล้านนาทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจของพม่า ทำให้ราษฎรบ้านแตกสาแหรกขาดทั้งเจ้าขุนมูลนายต่างหลบหนีตายเข้าป่าไปจำนวนมาก ส่วนนครลำปาง(สมัยก่อนเรียกว่า เมืองลคอร) นั้น เป็นนครรัฐอิสระ และพม่ายังมิได้ส่งผู้แทนมาปกครองเหมือนหัวเมืองอื่นๆ ส่วนทางเชียงใหม่มีเจ้าองค์นครหรือองค์ดำ แห่งราชวงศ์เชียงใหม่-หลวงพระบาง พยายามรวบรวมกำลังต่อสู้กับพม่าแต่ทางเมืองลำปางขณะนั้นยังขาดผู้ปกครองบ้านเมือง มีเพียงท้าวลิ้นก่านและขุนนางเมืองทั้ง 4 คือ แสนหนังสือ, แสนเทพ, แสนนายเรือน และจเรน้อยทำหน้าที่รั้งเมือง ท้าวเจ้าลิ้นก่านด้านทานอิทธิพลของพม่าไม่ไหวจึงหนีไปตั้งหลักอยู่ประตุม่าเป็นชั่วคราว หลังจากการรบที่ตอยประตุม่า เมืองลำปางครั้งนั้นถือเป็นเมืองร้าง หากคนอยู่อาศัยไม่มีเพราะเกรงข้าศึกพม่าจะมาทำร้าย ในเวลาต่อมาต้นปี พ.ศ. 2234 มีพระมหาเถรรูปหนึ่ง เป็นสวญเจ้า (เจ้าอาวาส) อยู่วัดพระแก้วชมพู (ปัจจุบันคือ วัดพระแก้วดอนเต้า) มีความชำนาญด้านโหราศาสตร์ คิดจะขออาสาเข้าปราบพม่า จึงชองสมุญคนที่คิดกู้บ้านกู้เมือง ปรากฏว่ามีบริวารพอสมควร วันหนึ่งท่านจึงประกาศว่า “หากคนมาปราบพม่าได้ ตัวข้าจะสึกออกไปเป็นหัวหน้าปราบมัน”

บรรดาญาติโยมต่างห้ามปรามท่านไว้ เพราะขณะนั้นหาสงฆ์ดีดัดยากยิ่ง จึงตกลงให้ไปติดต่อท้าวลิ้นก่านที่ตอยประตุม่า ท้าวลิ้นก่านตอบว่ายังไม่พร้อมหากใครจะคิดการณ้อย่างไรก็ทำไปก่อนเถิด ม้าเร็วจึงส่งสารจากท้าวลิ้นก่านไปแจ้งให้ท่านสาธุเจ้าวัดพระแก้วชมพู และชาวบ้านก็ทราบถึงเหตุการณ์นี้จึงนัดประชุมกัน มีชาวบ้านคนหนึ่งเดินได้บอกกับสาธุเจ้าวัดพระแก้วชมพูว่า “อันครุบาเจ้าก็ชำนาญโหราเลขฆานาที่หยังมาคิดค่างยังมีแต่จะสึก ข้าเจ้าคิดว่าลำปางยังบ่เสี้ยงคนดีต่อเจ้า” สวญเจ้าคิดได้จึงลงจับยามสามตลวงเลขฆานาที่ดูอีกสักครั้งจนเห็นว่า “อันหลานกูสามารถยังมีสูฮิบไปตวยมันมาหากูจิมเตอะ” เมื่อหนานทิพย์ช้างได้ไปเข้ากราบสาธุเจ้า วัดพระแก้วชมพู สวญเจ้า จึงได้ถามหนานทิพย์ช้างว่า “บ่าหนาน คิงจะสู้ กูเมืองคินจากพม่าได้ก่อ” หนานทิพย์ช้างจึงได้ตอบกลับไปว่าตอบว่า “อันพม่าหละปูนก็เตียวดิน กินข้าวอย่างหมู่เฮา บมีค้ำหยานกล้วสังเท่าเม็ดงากาตนิก เท่าเวินไว้แต่ดำดินบินบนสิ่งเต้าอัน” สวญเจ้าได้ยินดังนั้นก็รู้สึกภูมิใจในความเด็ดเดี่ยวรักชาติของหนานทิพย์ช้าง เกิดเป็นชายชาติรือกสามศอก ถ้าไม่ปกป้องประเทศชาติก็เสียชาติเกิด จึงได้สถาปนาหนานทิพย์ช้างเป็น “เจ้าทิพย์บุญเรือง” และมอบบริวารให้ประมาณ 300 คน ให้หนานทิพย์ช้างเตรียมตัวไว้ ถ้าได้โอกาสดีเมื่อไหร่ ให้เร่งกู้อิสรภาพคืนจากพม่าลำพูนผู้ให้ได้ โดยมีข้อเสนอและคำมั่นสัญญาจากชาวบ้านชาวเมืองและเจ้าผู้ครองนครองค์เก่าว่า หากทำสำเร็จจะสถาปนาให้เป็นเจ้าครองเมืองลำปางต่อไปดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ความว่า

พระเจ้าทิพย์จักรสุลวะลือไชยสงคราม หรือหนานทิพย์ช้าง
ต้นราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน
ที่มาภาพ : หอศิลป์วัฒนธรรมเชียงใหม่

“...ผู้ซำก็ป่าใช้เชื้อเจ้าบ้านผ่านเมือง แต่ว่าผู้ซำเก่งแข็งบ้านเอาเมือง เอาเมืองแล้ว จักทือเป็นเมืองแห่งผู้ซำ
ก็จักคิดบ่หื้อตกซำ บ่หื้อเสียหน้าเมืองละกอนและว่าอัน...”

หนานทิพย์ช้างจึงได้นำไพร่พล 300 คน ไปปราบกองทัพพม่าโดยชุมนุมรออยู่ข้างนอกวัดพระธาตุลำปางหลวง เมื่อถึงเวลาฤกษ์ยามตีในตอนกลางคืนหนานทิพย์ช้างลอบเข้าไปในวัดทางท่อระบายน้ำ โดย
ปลอมเป็นคนลำพูนขอเข้าไปส่งข่าวให้แก่ทัพพม่าขณะนั้นทำวมหายศกำลังนั่งดวลหมากรุกอยู่กับบริวารอย่างเพลิดเพลิน ทำให้หนานทิพย์ช้างมีโอกาสเข้าไปใกล้ทำวมหายศแล้วจึงได้ถามแก่ทหารว่า “เจ้าทำวมีไหน ตู
ซำเป็นคนใช้ลูกทะเลปุนมาว่าอัน” ยามนั้นทำวมหายศซึ่งกำลังเล่นหมากรุกอยู่จึงร้องตอบว่า “กูมีนี่” หนานทิพย์ช้างจึงได้ยกสิงหนาดปืนไฟยิงทำวมหายศทันที ลูกกระสุนปืนได้พุ่งทะลุผ่านร่างของทำวมหายศ และได้
ไปถูกกรงเหล็กที่ล้อมพระเจดีย์อยู่ในวัดพระธาตุลำปางหลวง (ปัจจุบันนี้ยังมีรอยรอยรูกกระสุนเป็นหลักฐานให้เห็นอยู่) จนทำวมหายศสิ้นชีพิตักษัยหมากรุกทันที หลังจากนั้นหนานทิพย์ช้างได้หนีลอบออกมาทางท่อ
ระบายน้ำทางเดิมอีกครั้ง และได้นำไพร่พล 300 คนที่ดักชุมอยู่ด้านนอกเร่งเข้าโจมตีซำศึกจนแตกกระเจิง ครั้นนี้ทหารพม่าถูกฆ่าตายเป็นจำนวนมาก บางหนีไปทางปากคลองป่าไม้ถมกลุ่มหนานทิพย์ช้างไล่ติดตามไป
จนถึงคอยขุนตานสักการะอารักษ์เจ้าขุนตาลเจ้าจึงได้กลับมาตั้งทัพบริเวณป่าแก้ว แล้วจึงเรียกให้เจ้าไพร่ไทย เจ้านายท้าวขุน สมณะชีพรามณ์ ให้ออกมายังบ้านเรือนของตน

อย่างไรก็ตามในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี ได้ระบุว่าพระญาสุลวะลือไชยมิได้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน เนื่องจากมิใช่
“เจ้า” โดยสายเลือด ถึงกับรำพึงว่า “แผ่นน้ำหนักดินคัมมิไผปลงป็นทือ” ด้วยลำนนามาคิดว่า “บ่ใจเจื้อเจ้าก่ออย่าหวังเป็นพระญา บ่ใจเจื้อเสนาก่อ
อย่าหวังเป็นอำมาตย์ บ่ใจเจื้อคนแกลัวจากก่ออย่าหวังเป็นขุนหาญ บ่ใจเจื้อนักรบก่ออย่าหวังเป็นเจ้าแก้ว” หนานทิพย์ช้างซึ่งเป็นเพียงสามัญชน
รู้สึกว่าคุณเองไม่มีสิทธิธรรมในการปกครอง จึงต้องอาศัยความชอบธรรมโดยการแต่งตั้งของกษัตริย์พม่า ดังนั้นวิธีหนึ่งที่จะทำให้เป็นที่ยอมรับของ
ชาวบ้านตลอดจนขุนนางท้องถิ่นยอมรับในสิทธิธรรมในการปกครอง คือให้กษัตริย์แต่งตั้งให้ท่านปกครองเมืองลำปาง พระญาสุลวะลือไชยสงคราม
จึงจำต้องส่งเครื่องราชบรรณาการไปถึงโป๋มานหม่อมมยุ ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้ปกครองอยู่ที่เมืองเชียงตุง ในฐานะประเทศราชของกรุงอังวะ เพื่อขอให้
เป็นคนกลางในการนำความขึ้นกราบทูลกษัตริย์กรุงอังวะอีกทอดหนึ่ง และได้รับการเฉลิมพระนามจากพระเจ้ากรุงอังวะเป็นพระยาไชยสงคราม ใน
ปี พ.ศ. 2278 บางตำราจึงมักออกพระนามรวมกันเป็นพระญาสุลวะลือไชยสงคราม หรือพระเจ้าทิพย์จักรสุลวะฤไชยสงคราม พระองค์ปกครอง
นครลำปางได้ 27 ปี จึงถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ. 2302

พระยาสุลวะลือไชยสงคราม มีโอรสและธิดา รวมทั้งสิ้น 6 องค์ ดังปรากฏนามตามเอกสารในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ดังนี้

1. เจ้าชายอ้าย
2. เจ้าฟ้าสิงหาราชธานีเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว เจ้าฟ้าเมืองลำปาง ในฐานะประเทศราชของพม่า (2302 - 2317)
เป็นเจ้าราชบิดาในเจ้าเจ็ดตน
3. เจ้าหญิงคำทิพ
4. เจ้าหญิงคำปา
5. เจ้าชายพ่อเรือน เจ้าราชบิดาในพระยาพุทธวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 4 เจ้าบุรีรัตน์ (น้อยกาวิละ)
และเจ้าราชวงศ์ (คำมูล)
6. เจ้าหญิงกม (กมล)

อนุสาวรีย์พระยาสุลวะลือไชยสงคราม (พ่อเจ้าทิพย์ช้าง)
ที่มาภาพ : Wikipedia

เจ้าฟ้าสิงหาราชธานี (เจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว)

เจ้าฟ้าสิงหาราชธานี หรือเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางพระองค์ที่ 2 ทรงครองนครลำปางในปี พ.ศ. 2306 - 2317 มีพระนามเดิมว่า นายชายแก้ว เป็นโอรสในพระยาสุลวะลือไชยสงคราม (ทิพย์ช้าง) กับแม่เจ้าปิมปา เป็นราชบุตรองค์ที่ 2 จากจำนวนราชโอรสธิดา 6 พระองค์เมื่อพระบิดาถึงแก่พิราลัยแล้ว ได้ขึ้นครองราชย์เป็นเจ้านครลำปางในปี พ.ศ. 2303 ต่อมาราชสำนักพม่าได้เฉลิมพระนามพระองค์เป็นเจ้าฟ้าสิงหาราชธานีเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว

ในปี พ.ศ.2302 หลังจากพระยาสุลวะลือไชยสงครามถึงแก่พิราลัย เจ้าชายแก้ว โอรสองค์ที่ 2 ได้ขึ้นครองเมืองลำปางสืบต่อมาจนกระทั่งถึง พ.ศ.2307 อิทธิพลของพม่าก็กลับแผ่ขยายเข้ามาครอบครองภาคเหนือทั้งหมด คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน โดยไม่มีผู้ใดสามารถต้านทานได้ เมื่อนครลำปางตกอยู่ภายใต้การยึดครองของพม่าแล้ว พม่าได้พาเจ้าชายแก้วเดินทางไปเฝ้าพระเจ้ากรุงอังวะ แล้วได้รับแต่งตั้งให้เป็น “เจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว” กลับมาดูแลบ้านเมืองลำปางซึ่งอยู่ในความปกครองของพม่าตามเดิม ทางเมืองเชียงใหม่ นั้นพม่าตั้ง “พญาจำบ้าน” ขึ้นเป็นพ่อเมือง อยู่ในความควบคุมของชาวพม่าชื่อ “โปมะยง่วน” มีทหารพม่าตั้งประจำการอยู่ทุกหัวเมือง ช่วงเวลานั้น กรุงศรีอยุธยาเสียกรุงให้แก่พม่าแล้วพระยาตากสินสามารถกอบกู้อิสรภาพได้และตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงแทนกรุงศรีอยุธยา ทหารพม่าที่เมืองลำปางเข้มแข็งเกราะกร้าว ทำให้เกิดความเดือดร้อน ห้ามปรามอย่าไรก็ไม่ฟัง

เจ้าฟ้าชายแก้ว หมดปัญญาจึงเดินทางมารายงานให้โปมะยง่วน หัวหน้าพวกพม่าซึ่งคุมอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ พอดีระหว่างนั้นพม่ากำลังคิดจะยกทัพไปตีกรุงธนบุรี พญาจำบ้านเจ้าเมืองเชียงใหม่จึงคบคิดกับ เจ้ากาวิละบุตรชายคนโตของเจ้าฟ้าชายแก้วก่อการกบฏต่อพม่า โดยออกอุบายรับอาสาโปมะยง่วนจะนำไพร่พลลงเรือล่องหน้าลงมาตามลำน้ำปิง เป็นการตระเตรียมล่องหน้าให้ความสะดวกแก่กองทัพพม่าที่จะเคลื่อนพลตามไปตีหลังโปมะยง่วนหลงเชื่อ พอทหารพม่ากองหน้าเคลื่อนมาถึงเมืองฮอดก็ถูกไพร่พลของพญาจำบ้านซุ่มโจมตี

เมื่อสังหารทหารพม่าแล้ว พญาจำบ้านก็รีบเดินทางไปเฝ้าพระเจ้าตากสินยังกรุงธนบุรี กราบบังคมทูลขอกองทัพมารบกับพม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงโปรดฯให้ พระยาจักรีกับเจ้าพระยาสุรสีห์ ทหารเสือสองพี่น้อง เป็นแม่ทัพคุมพลขึ้นมาถึงเมืองเถิน แล้วแบ่งกำลังออกเป็น 2 กอง ให้พญาจำบ้านคุมกองทัพห้าพันคนยกไปยังเมืองเชียงใหม่ ส่วนทัพหลวงมุ่งหน้าเข้ายึดเมืองลำปาง เมื่อโปมะยง่วนทราบเหตุร้ายจึงเรียกพลเท่าที่มีอยู่ออกสู้รบกับกำลังของพญาจำบ้าน ที่บริเวณบ้านท่าวังตาลทิศใต้ของเชียงใหม่จนพญาจำบ้านปราศยล่ถอยหนีไปรวมกำลังรอกองทัพหลวง ฝ่ายเจ้ากาวิละและน้องๆต่างก็เป็นหัวเจ้าฟ้าชายแก้วพระบิดา ซึ่งยังติดอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ไม่รู้จะช่วยอย่างไร ได้แต่มอบให้เจ้าคำสมผู้น้องคุมพลออกมารับหน้าทัพหลวงจากกรุงธนบุรี กองทัพของเจ้าคำสมเคลื่อนออกจากเมืองลำปาง เจ้ากาวิละกับพวกก็ลงมือฆ่าทหารพม่าในเมืองลำปาง ความทราบถึงโปมะยง่วนเห็นท่าไม่ได้การจึงได้จับตัวเจ้าฟ้าชายแก้วคุมขังไว้ พวกเจ้าน้องของเจ้ากาวิละออกอุบายนำเครื่องราชบรรณาการรีบไปให้โปมะยง่วน พร้อมกับอ้างเหตุผลว่า การที่เจ้ากาวิละฆ่าทหารพม่าล้มตายนั่นก็เพราะเกิดสติวิปริต คลุ้มคลั่ง หาใช่จะคิดกบฏไม่ จึงขอความกรุณาไว้ชีวิตเจ้าฟ้าชายแก้ว เจ้ากาวิละเห็นเป็นโอกาสจึงคุมพลสมทบกับกองทัพหลวงรีบยกมาตีเมืองเชียงใหม่พร้อมกับกองทัพของพญาจำบ้านที่รออยู่ บุกเข้าตีเมืองเชียงใหม่จนกองทัพพม่าแตกพ่ายหนีออกไปจากเมืองเชียงใหม่ได้ จากนั้นจึงรีบปลดปล่อยเจ้าฟ้าชายแก้วออกจากที่คุมขัง หลังจากจัดการกับพม่าได้กองทัพจากกรุงธนบุรีก็เดินทางกลับ เจ้าฟ้าชายแก้วก็กลับคืนสู่เมืองลำปางและเนื่องจากท่านชรามากแล้วจึงแต่งตั้งเจ้ากาวิละขึ้นบริหารบ้านเมืองแทน ส่วนทางเชียงใหม่ก็ให้พญาจำบ้านเป็นพ่อเมือง

เจ้าฟ้าสิงหาราชธานี (เจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว)
ที่มาภาพ : Wikipedia

พระเจ้ากาวิละ

พระบรมราชาธิบดี หรือ พระเจ้ากาวิละ (พ.ศ. 2285 — พ.ศ. 2358) เป็นพระเจ้าผู้ครองนครลำปางพระองค์ที่ 3 และเป็นพระเจ้านครเชียงใหม่พระองค์แรกแห่งราชวงศ์ทิพย์จักร ปกครองดินแดนล้านนาไท 57 เมือง ตลอดรัชสมัยของพระองค์เป็นช่วงเวลาแห่งการศึกสงครามและสร้างบ้านแปงเมือง ทรงเป็นกษัตริย์ชาตินักรบได้ทรงร่วมกับพระอนุชาทั้ง 6 และกองทัพสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กอบกู้อิสรภาพแผ่นดินล้านนาออกจากพม่า และนำล้านนาเข้ามาเป็นประเทศราชแห่งสยาม ด้วยพระปรีชาสามารถและพระเดชานุภาพในการรบ ทรงสามารถขยายขอบเขตอาณาแผ่นดินล้านนาออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล กอปรกับความจงรักภักดีที่ทรงถวายต่อพระบรมราชวงศ์จักรี ในวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2345 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิธีมุทธาภิเษกและสถาปนาพระยาวชิรปราการขึ้นเป็น พระบรมราชาธิบดี ศรีสุริยวงศ์อินทสุรศักดิ์ สมญามหาชัตติยราชชาติราไชยสวรรค์ เจ้าฉันทเสมาพระนครเชียงใหม่ราชธานี มีพระอิสริยยศพระเจ้าเชียงใหม่ เป็นใหญ่ในล้านนาไท 57 เมือง ได้แก่ นครเชียงใหม่ และหัวเมืองเหนือทั้งหมด ในการนี้มีมหรสมโภช 7 วัน 7 คืน

พระเจ้ากาวิละ หรือ (พระบรมราชาธิบดี)
ที่มาภาพ : Wikipedia

ในปี พ.ศ. 2323 ครั้นกรุงธนบุรีไปตีล้านช้าง เมื่อเจ้าพระยาจักรีและพระยาสุรสีห์ตีเวียงจันทร์ได้แล้ว แม่ทัพทั้งสองได้แต่งกองข้าหลวงออกไปสืบข่าวทางเมืองน่านจนถึงนครลำปาง แต่ข้าหลวงเหล่านั้นได้ประพุดิตนเช่นอันธพาล เทียบปล้นโจรกรรมชิงทรัพย์สินด้วยประการต่าง ๆ พระยาภาววิละทราบความจึงคุมกำลังเข้าสังหารข้าหลวงเหล่านั้นเสีย พวกที่รอดตายพากันไปกราบทูลพระเจ้ากรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงให้มิตราเรียกพระยาภาววิละลงมาเข้าเฝ้าที่กรุงธนบุรี ซึ่งพระยาภาววิละทราบว่ามีคนมีความผิดจึงไม่ยอมลงมาจึงขัดตราบนั้นถึงสามครั้ง ซึ่งพระยาภาววิละก็ได้ไปตีเอาผู้คนจากเมืองลอง เมืองเทิงเพื่อหวังเอาความชอบไถ่โทษ เมื่อพระยาวิเชียรปราการพาผู้คนทีกวาดต้อนลงไปถวายพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงมีพระราชโองการให้ลงโทษ พระยาวิเชียรปราการในความผิดฆ่าอุปราชก่อนแล้วผู้เป็นหลาน และลงโทษพระยาภาววิละที่ขัดตราบด้วยการโบยคนละ 100 ที พร้อมทั้งให้ตัดขอบหูพระยาภาววิละทั้งสองข้าง ในความผิดสังหารข้าหลวง ทั้งสองถูกนำไปขังคุก ในระหว่างที่ถูกคุมขัง พระยาภาววิละได้ขออาสาไปตีเมืองเชียงแสนเป็นการไถ่โทษ จึงได้รับพระราชทานอภัยโทษพร้อมกลับคืนฐานันดรศักดิ์ ส่วนพระยาวิเชียรปราการได้ล้มป่วยและเสียชีวิตที่กรุงธนบุรี

เมื่อพระยาภาววิละตีเชียงแสนได้แล้ว เป็นช่วงเวลาที่ยอดเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี พระยาภาววิละที่นำไพร่พลและเชลยลงไปเฝ้าได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น “พระยาวชิรปราการ” เจ้านครเชียงใหม่ เมื่อพระยาวชิรปราการขึ้นครองนครเชียงใหม่ ขณะนั้นเวียงเชียงใหม่ยังคงเป็นเมืองร้างที่ไร้ผู้คน พระยาวชิรปราการจึงต้องนำไพร่พลไปพักอยู่ที่เวียงเวฬุคาม นานเกือบ 20 ปี ซึ่งระหว่างนั้น ก็ได้ไปกวาดต้อนผู้คนจากที่ต่างๆ มาสะสมไว้ที่เวียงเวฬุคาม เพื่อรอฟื้นฟูเวียงเชียงใหม่จึงเรียกว่ายุคนี้ “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ครั้นสะสมกำลังพลและพลเมืองพอที่จะดูแลเวียงเชียงใหม่ได้แล้ว จึงได้ยাত্রาเข้าเวียงเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2334 และได้ฟื้นฟูเวียงเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางของล้านนาได้ในเวลาต่อมา โดยได้ขนานนามเวียงเชียงใหม่ว่า “เมืองรัตนตึงซาอภินพบุรี” เมื่อปี พ.ศ. 2343 ต่อมาพม่าได้ตั้งชาวญวนนามฉายาว่า “ราชาจอมหงส์” มาเกลี้ยกล่อมให้นครเชียงใหม่เข้าร่วมด้วยกับพม่า และอ้างตนเป็นใหญ่ล้านนาไท 57 เมืองในนาม เจ้ามหาสุวณฺหฺสจกักรัทธิราช โดยตั้งมั่นเมืองสาด พระยาวชิรปราการตั้งให้อุปราชธัมมลังกาและเจ้ารัตนหัวเมืองยกทัพไปตีที่เมืองสาด สามารถจับกุมราชาจอมหงส์ได้ พร้อมทั้งได้จับตัวส่วยหลิงฉนิ ทูตพม่าที่ส่งไปเมืองแคว (ญวน) ที่กำลังพำนักที่เชียงตุง นำทั้งสองล่องเรือไปถวายตัวที่กรุงเทพฯ นับว่ามีความชอบมาก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระยาวชิรปราการขึ้นเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ ปกครองดินแดนล้านนา 57 เมือง

พระยาคำโสม

พระยาคำโสม (พ.ศ. 2287 - พ.ศ. 2337) หรือ เจ้าคำสม เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 4 เป็นหนึ่งในเจ้าเจ็ดตน และเป็นราชบุตรองค์ที่ 2 ของเจ้าฟ้าสิงหาราชธานีเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว ได้ครองนครลำปางสืบต่อจากพระเชษฐา คือพระเจ้ากาวิละ ในระหว่างปี พ.ศ. 2325-2337 เสด็จพิราลัยในขณะที่มีพระชนมายุได้ 50 ชันษา

เมื่อปี พ.ศ. 2307 เจ้าฟ้าแก้ว ได้ครองนครลำปาง และเจ้าคำโสม ได้ช่วยงานราชการนครลำปาง ในปี พ.ศ. 2309 เจ้าคำโสม ได้นำกำลังไพร่พลจากนครลำปางเข้าสมทบกองทัพพม่าที่เกณฑ์กำลังหัวเมืองขึ้นทั้งปวงของพม่าในเวลานั้น เพื่อเข้าตีกรุงศรีอยุธยา ต่อในปี พ.ศ. 2317 พระยาคำโสม ได้รับพระราชทานอาชญาสิทธิ์เป็นพระยาราชนครินทร์ลำปาง และในปี พ.ศ. 2325 พระเจ้ากาวิละ ได้รับการสถาปนาจากพระพุทธรูปทองคำโลกมหาราช ให้เป็นพระยาราชวรินทร์เจ้าเมืองเชียงใหม่ และเจ้าคำโสมได้เป็น "พระยาคำโสม" เจ้าเมืองลำปาง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2336 พระยาคำโสม ร่วมกับพระเจ้ากาวิละ และเจ้าน้องรวมกัน 7 คน (ภายหลังได้รับสมัญญาว่า "เจ้าเจ็ดตน") และกองทัพเมืองแพร่ เมืองน่าน มีไพร่พล 10,000 ยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ล้อมเมืองอยู่ 2 เดือน จึงยึดเมืองได้

พระเจ้าคำโสม เมื่อว่างจากราชการสงครามได้ทำนุบำรุงพระศาสนาในนครลำปาง อาทิ สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ (พระเจ้าตนหลวง) การสร้างวัดหลวงกลางเวียง วัดป่าดัวะ วัดศรีเกิด วัดวิหารวัดหมื่นกาด วัดวิหารวัดปงสนุก วัดวิหารวัดป่าพร้าว รวมทั้งสิ้น 8 วัด และสร้างรั้วรอบพระธาตุลำปางหลวง และพระธาตุเสด็จ

พระเจ้าหอคำดงทิพย์

พระเจ้าหอคำดงทิพย์ หรือเจ้าหอคำดงทิพย์ (พ.ศ. 2291 - 2369) เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 5 ได้สืบตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปางต่อจากพระเจ้าคำโสมผู้เป็นพระเชษฐา ขึ้นครองนครลำปาง ในระหว่างปี 2337 - 2369 ซึ่งพระองค์ทรงเป็นเจ้าราชบุตรองค์ที่ 4 ของเจ้าฟ้าสิงหาราชธานีเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว กับแม่เจ้าจันทราราชเทวี พระเจ้าดงทิพย์ หรือ "พระเจ้านครลำปางหอคำดงทิพย์" ได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นพระเจ้าประเทศราช พระองค์ที่ 2 ถัดจากพระบรมราชาธิบดีฯ

พระเจ้าดงทิพย์ มีพระอัครชายาคือ แม่เจ้าสุวณณเกียงคำ ราชธิดาเจ้าฟ้าชายสามจุฬามณีสิริเมฆภูมิมนตรี เจ้าฟ้านครเชียงใหม่ พระเจ้าดงทิพย์ยังมีราชเทวีอีกองค์คือ แม่เจ้าสะหลิบญูนา ธิดาเจ้าพระญาสะหลิบ มีราชบุตร-ราชธิดา ดังนี้

1. เจ้าน้อยมหาพรหม เป็นเจ้าอุปราชนครลำปาง พิราลัยปี พ.ศ.2406 มีโอรสคือ
- เจ้าแก้วเมืองมา เป็นเจ้าราชวงศ์นครลำปาง
2. เจ้าหน่อเมือง เป็นเจ้าราชวงศ์เมืองลำพูน
3. เจ้าวงศ์ หรือเจ้าพรหมวงศ์ ต่อมาขึ้นครองนครลำปางเป็นที่ เจ้าพรหมภิกษุชาติดา
4. พระยาฤทธิฤทธิโยยศ เจ้าหลวงเมืองงาว (เจ้าหนานมหวางค์) เสกสมรสกับธิดาเจ้านครลำปาง องค์ที่ 8 เจ้าหลวงน้อยอินทร์

วิหารและพระธาตุเจดีย์ วัดพระธาตุเสด็จ ที่บูรณะในสมัยพระยาคำโสม
ที่มาภาพ : ไทยทัศน์, Voice TV

พระยาไชยวงศ์ (เจ้าหลวงไชยวงศ์)

พระยาไชยวงศ์ หรือเจ้ามหาขานานไชยวงศ์ (พ.ศ.2313 – 2380) เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 6 ขึ้นครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ.2369 – 2380 ระยะเวลารวม 12 ปี เจ้าหลวงไชยวงศ์เป็นราชบุตรองค์โตของพระเจ้าคำโสม เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 4 และเป็นนัดดาในเจ้าฟ้าสิงหาราชธานี (เจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว) และเป็นปนัดดาในพระญาสุลวะลือไชยสงคราม เจ้าหลวงไชยวงศ์ถึงแก่พิราลัยในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 7 พ.ศ.2380 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพิพิธไศศุรย์ เป็นผู้แทนพระองค์ขึ้นมาพระราชทานเพลิงศพเจ้าหลวงไชยวงศ์ ทั้งนี้เชื้อสายตระกูลที่สืบมาจากเจ้าหลวงไชยวงศ์จะใช้นามสกุลตนเองตามบรรดาศักดิ์ของเจ้าผู้ครองนครคือ “ไชยวงศ์” และมีบางส่วนที่ใช้ ชัยวงศ์หรือ ชัยวงศ์ ซึ่งน่าจะเพี้ยนมาจาก “ไชยวงศ์” เดิม

พระยาชาติยะ

เจ้าหลวงชาติยะ หรือเจ้าคันทิยะ (พ.ศ.2315 – 2381) เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 7 ขึ้นครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ. 2380 – 2381 เป็นระยะเวลาสั้นๆเพียง 6 เดือนก็ถึงแก่พิราลัย เจ้าหลวงชาติยะเป็นราชบุตรองค์ที่ 2 ของพระเจ้าคำโสม เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 4 และเป็นอนุชาในพระยาไชยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 6 เมื่อพระยาไชยวงศ์ถึงแก่พิราลัยลงในปี พ.ศ.2380 เจ้าคันทิยะ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นพระยาชาติยะ อุปราชนครลำปาง ได้เดินทางลงไปเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระยาอุปราชชาติยะ ขึ้นเป็นพระยานครลำปาง ครั้นพระยาชาติยะทราบถวายบังคมลาเดินทางกลับมายังนครลำปางได้เพียง 6 เดือนก็ป่วยถึงแก่พิราลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุเรนทร์ราชเสนา เป็นผู้แทนพระองค์ขึ้นมาพระราชทานเพลิงศพ

พระยาน้อยอินทร์ เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 8
ที่มาภาพ : Wikipedia

พระยาน้อยอินทร์

เจ้าหลวงน้อยอินทร์ หรือพระยาน้อยอินทร์ (พ.ศ.2321– 2391) เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 8 และเจ้าผู้ครองนครลำพูน องค์ที่ 3 ขึ้นครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ.2381 – 2391 เป็นระยะเวลา 10 ปีก็ถึงแก่พิราลัย เจ้าหลวงน้อยอินทร์เป็นราชบุตรองค์ที่ 3 ของพระเจ้าคำโสม เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 4 และเป็นอนุชาในพระยาชาติยะ เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 7 เจ้าน้อยอินทร์ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำพูน เมื่อปี พ.ศ. 2370 ต่อจากพระเจ้านครลำพูนบุญมา เจ้าผู้ครองนครลำพูน องค์ที่ 2 ซึ่งถึงแก่พิราลัย จนกระทั่งในปี พ.ศ.2381 เจ้าหลวงชาติยะ เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 7 ถึงแก่พิราลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาน้อยอินทร์ไปดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปางในปีเดียวกันนั่นเอง

ในปี พ.ศ.2391 เจ้ามหาวงศ์ (ภายหลังคือพระยามโหตรประเทศ) และเจ้าไชยลังกา (ภายหลังคือเจ้าหลวงไชยลังกาพิศาล) ได้มีใบบอกกล่าวโทษพระยานครลำปางน้อยอินทร์ไปยังกรุงเทพ ในครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีรับสั่งให้พระยานครลำปางน้อยอินทร์ลงไปเข้าเฝ้า ครั้นเดินทางถึงกรุงเทพฯ ยังมีทันที่จะได้ชำระความตามใบบอก เจ้าหลวงน้อยอินทร์ก็ถึงแก่พิราลัยเมื่อเดือน 2 ศักราช 1210 ปีวอก ตรงกับ พ.ศ.2391 สิริรวมอายุได้ 70 ปี ดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำพูน 11 ปี และดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปาง จนถึงพิราลัยได้ 10 ปี

เจ้าวรวงศ์รั้งซี

เจ้าวรวงศ์รั้งซี มีนามเดิมว่า เจ้าวรวงศ์รั้งซี (พ.ศ.?-2414) เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 9 เป็นโอรสองค์ที่ 5 ของพระยาคำโสม ขึ้นครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ.2399 – 2414 ระยะเวลา รวม 15 ปี เจ้าวรวงศ์รั้งซี สมรสกับเจ้าสุวันไล (เจ้าฝาง) มีโอรสธิดารวม 10 องค์ หนึ่งในนั้นคือเจ้าหญิงเมืองขึ้น ซึ่งต่อมาคือราชเทวีของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย

เจ้าวรวงศ์รั้งซี รับบราชการจนมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอุปราชเมืองนครลำปาง เมื่อพระยาน้อยอินทร์ถึงแก่พิราลัยลงในปี พ.ศ.2391 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มีตราตั้งให้เจ้าวรวงศ์รั้งซี อุปราชนครลำปางว่าราชการเมืองนครลำปาง ถึงวันพฤหัสบดี แรม 2 ค่ำ เดือน 10 ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2399 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าเลื่อนตำแหน่งเจ้าวรวงศ์รั้งซี เป็น “เจ้าวรวงศ์รั้งซี ภัคธีราชธรรม์ สุพรรณโสมดไวย โยนกวิไลยประชาติกร อมรมหาเดช เซษฐภคเสนาวงศ์ ลำปางคมหานคราธิบดี เจ้านครลำปาง” เจ้าวรวงศ์รั้งซีดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปาง ได้ 15 ปี เป็นรักษาการเจ้าผู้ครองนคร 8 ปี ก็ถึงแก่พิราลัยเมื่อวันเสาร์ แรม 5 ค่ำ เดือน 7 ปีมะแม จ.ศ.1233 ตรงกับวันเสาร์ที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2414

เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปางนั้น เจ้าวรวงศ์รั้งซีได้เป็นองค์ประธานฝ่ายฆราวาสในการลงฤกษ์ฝังเสาอินทขิล (เสาหลักเมือง) อันเป็นเสาไม้หลักที่ 1 ในปี พ.ศ.2400 ณ วัดปงสนุก (ปัจจุบันประดิษฐานร่วมกับหลักที่ 2 และ 3 ณ ศาลหลักเมือง) ต่อมาในปี พ.ศ.2401 ได้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำวัง และในปีเดียวกันนั้นเองได้มีดำริให้บูรณะเนินพระธาตุวัดปงสนุก

ต่อมาในปี พ.ศ.2406 เจ้าวรวงศ์รั้งซี ได้มีดำริให้สร้างสะพานหนองกระตัง ในปีเดียวกันนี้เองเจ้าอุปราช (เจ้ามหาพรหม) ได้ถึงแก่อนิจกรรม นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2411 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ฯ กรมขุนพิณิตประชานาถ พระราชโอรส ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมีการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งเจ้าวรวงศ์รั้งซีก็ได้เข้าร่วมพระราชพิธีดังกล่าวในฐานะเจ้านครประเทศราช

เจ้าพรหมภักษชธาตา

เจ้าพรหมภักษชธาตา มีนามเดิมว่า เจ้าพรหมวงศ์ (พ.ศ.? – 2436) เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 10 ขึ้นครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ.2416 – 2335 (เอกสารบางแห่งระบุถึงปี พ.ศ.2429) รวมระยะเวลา 19 ปี เจ้าพรหมภักษชธาตา เป็นราชบุตรองค์ที่ 3 ของพระเจ้าหอคำดวงทิพย์ เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 5 และเป็นอนุชาในเจ้าอุปราชมหาพรหม ได้เข้ารับราชการครั้งแรกในตำแหน่งพระยาไชยสงคราม ในสมัยเจ้าอุปราชวรวงศ์รั้งซี และได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าราชวงศ์ในปี พ.ศ.2399 ครั้งในปี พ.ศ.2406 เจ้าอุปราชมหาพรหมถึงแก่อนิจกรรม เจ้าหลวงวรวงศ์รั้งซีได้มอบให้เจ้าราชวงศ์ (พรหมวงศ์) กับเจ้าราชบุตร (ไชยแก้ว) คุมเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าราชวงศ์ (พรหมวงศ์) ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่เจ้าอุปราชในครั้งนั้นด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ.2416 เจ้าอุปราชพรหมวงศ์ได้ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปางสืบต่อจากเจ้าวรวงศ์รั้งซี โดยได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น “เจ้าพรหมภักษชธาตา สามันต์วิชีวิต ประเทศราช บริลัษยนาทพิจักราธิวงศ์ ดำรงโยนกวิไลย อภัยรักษารักษ์ อุดมศักดิ์สุพรรณวงศ์ ลำปางคมหานคราธิบดี เจ้านครลำปาง” เจ้าพรหมภักษชธาตา มีชายาคือ แม่เจ้าคำหยู มีโอรสธิดารวม 4 องค์ หนึ่งในนั้นคือเจ้าหญิงทิพย์อด เจ้ามารดาของ พระเพชรศิริ (เจ้าแก้วเมืองไท ณ ลำปาง) อดีตเจ้าเมืองสงขลา

การสิ้นสุดระยะเวลาในการครองนครลำปางของเจ้าพรหมภักษชธาตานั้น ถูกกล่าวถึงในพงศาวดารและเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งของสยาม และของท้องถิ่นไว้ 2 ช่วงเวลาคือ

1. เอกสารของสยามกล่าวว่า เจ้าพรหมภักษชธาตานั้นได้ถึงแก่ชราภาพลง ในปีพ.ศ. 2435 จึงได้มอบตราตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครให้แก่เจ้าราชวงศ์ (แก้วเมืองมา) รักษาและว่าราชการงานเมืองแทนโดยไม่ได้รับพระบรมราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงดำริจะทรงตั้งเจ้านครลำปางองค์ใหม่ ถึงวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2435 เจ้าพรหมภักษชธาตา ได้รับสัญญาบัตรเป็นจางวางเมืองนครลำปาง และเจ้าอุปราชได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้านรนันทไชยขวลิต เจ้าผู้ครองนครลำปางสืบแทน ต่อมาเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2436 เจ้าพรหมภักษชธาตา ป่วยเป็นโรคไข้และถึงแก่พิราลัยเมื่อวันที่ 10 มีนาคม ในปีเดียวกัน

2. ตำนานเจ้าเจ็ดตน กล่าวว่าเจ้าพรหมภักษชธาตาว่ถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ.2429

เจ้าสุริยะจางวาง

เจ้าหลวงสุริยะจางวาง เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 11 ครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ. 2430 - 2436 แต่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ของสยาม ไม่ได้กล่าวถึงการขึ้นของครองนครลำปางของเจ้าสุริยะจางวางเลยแม้แต่น้อย เจ้าสุริยะจางวาง มีพระนามเดิมว่า "เจ้าคำป้อ" เป็นราชบุตรของเจ้าวรญาณรังษี กับแม่เจ้าสุวันไล ณ ลำปาง ได้ครองนครลำปางสืบต่อจากเจ้าหลวงพรหมากิพงษชาดา เมื่อคราวที่เจ้าหลวงพรหมากิพงษชาดา ชราภาพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2425 เป็นต้นมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2429 เจ้าหลวงพรหมากิพงษชาดา ถึงแก่พิราลัย เจ้าสุริยะจึงได้เป็นผู้รักษาราชการเมืองนครลำปาง โดยในเอกสารบันทึกของครูบาอาโนธรรมชัย วัดปงสนุก ได้กล่าวไว้ในบันทึกประวัติวัดปงสนุกเหนือว่า "ในปี พ.ศ. 2430 ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดปงสนุกเหนือครั้งใหญ่ มีโยมอุปัฏฐากคือ พระองค์ตนเป็นเจ้าหลวงสุริยะจางวาง และ พระองค์ตนเป็นเจ้านรนนท์ไชยขวลิต

แต่ในขณะนั้นรัฐบาลทางกรุงเทพฯ พยายามที่จะปลดเจ้าสุริยะจางวาง ออกจากการเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง แต่ทว่าเจ้าสุริยะไม่ยอมรับอำนาจการจัดการของรัฐบาลกรุงเทพ และยึดถือตราประจำตำแหน่งไว้ครอบครอง กระนั้นรัฐบาลทางกรุงเทพฯ ก็พยายามสนับสนุนเจ้าอุปราช (นรนนท์ไชย) ให้เป็นเจ้าหลวงอีกพระองค์หนึ่งในเวลาเดียวกัน นับได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวนครลำปาง มีเจ้าหลวง 2 พระองค์ แต่ในบางตำราประวัติศาสตร์กล่าวว่าเจ้าหลวงสุริยะ ลาออกจากตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปางในปี พ.ศ. 2430 ครั้นเมื่อปี พ.ศ. 2436 รัฐบาลได้ส่งพระยาทรงสุรเดชขึ้นมาเป็นข้าหลวงมณฑลลาวเฉียง และพระยาทรงสุรเดช ได้เจรจากับเจ้าสุริยะจางวางจนสำเร็จและยอมสละอำนาจดังกล่าว และกับการได้รับเงินปี 3,000-4,000 รูปี

วิหารพระเจ้าพันตนและพระธาตุเจดีย์ วัดปงสนุก
ที่บูรณะในสมัยเจ้านรนนท์ไชยขวลิต
ที่มาภาพ : Face Book page : วัดปงสนุก

เจ้านรนนท์ไชยขวลิต

เจ้านรนนท์ไชยขวลิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 12 มีนามเดิมว่าเจ้าน้อยธนัญไชย เป็นเจ้าโอรสในเจ้าวรญาณรังษีกับแม่เจ้าสุวันไล ต่อมาในวันพุธที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2418 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งเป็นเจ้าราชสัมพันธ์วงศ์เมืองนครลำปาง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าอุปราชเมืองนครลำปางตั้งแต่วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2428 และดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ. 2435 - 2438 รวมระยะเวลา 3 ปี

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2435 เจ้าอุปราชได้ฟ้องทางการสยามว่าเจ้าพรหมากิพงษชาดา (บางตำราว่าเป็น เจ้าสุริยะจางวาง) เจ้านครลำปางขณะนั้น ให้เจ้าราชวงศ์ (แก้วเมืองมา) ว่าราชการแทนโดยพลการ ไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตก่อน และเจ้าราชวงศ์นั้นก็ไม่มีความสามารถในทางราชการเพียงพอ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระดำริว่าเจ้าอุปราชซื่อสัตย์ต่อสยาม และสามารถว่าราชการให้เรียบร้อยได้ จึงมีพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2435 ให้ยกเจ้าพรหมากิพงษชาดาเป็นเจ้าจางวาง และให้เจ้าอุปราชรับพระราชนิพนธ์สัญญาบัตรตั้งเป็นเจ้านรนนท์ไชยขวลิต สามันตวิชาติประเทศราช บริรักษ์นารถพิจจักราธิวงษ์ ดำรงโยนวิสัย อภัยรักษฎารักษ์ อุดมศักดิ์สัตยาทิวรงค์ ลำปางคมหานคราธิปไตย เจ้าเมืองนครลำปาง สืบแทน เจ้านรนนท์ไชยขวลิตถึงแก่พิราลัยเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2438 ด้วยโรคหืดเรื้อรัง

เจ้านรนนท์ไชยขวลิต เป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการนการสร้าง สะพานรัชฎาภิเศก เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวาระที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่พระองค์ครองราชย์ครบ 25 ปี ในปี พ.ศ. 2437

มหาอำมาตย์โท นายพลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต

มหาอำมาตย์โท นายพลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต (6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2400 - 5 ตุลาคม พ.ศ. 2465) เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 13 แห่งราชวงศ์ทิพย์จักรราชวงศ์ ขึ้นครองนครลำปางระหว่างปี พ.ศ. 2440 - 2465 ตลอดรัชสมัย เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิตดำรงความมั่นคงสุจริตและความจงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรี พระองค์ได้ทรงพัฒนานครลำปางและเมืองบริวารในด้านต่าง ๆ ให้ทันกับการพัฒนาในส่วนกลาง ได้ทรงประทานที่ดินและทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อจัดสร้างถาวรวัตถุในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการก่อสร้างสถานศึกษา ตลอดจนสถานที่ราชการต่างๆ เพื่อความผาสุกแก่ประชาชนลำปางอย่างแท้จริง เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต มีนามเดิมว่า เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง ประสูติเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2400 เป็นเจ้าราชโอรสในเจ้านรันทไชยขวลิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 12 กับแม่เจ้าฟองแก้ว เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิตมีราชเชษฐา ราชภคินี ราชอนุชา และราชชนิษฐา ร่วมพระราชบิดา 23 พระองค์

ต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าอุปราช ในปี พ.ศ. 2438 จนกระทั่งเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2440 เจ้าอุปราช (บุญทวงศ์) ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น “เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต ลามันตวิชีวิต ประเทศราช บริลัษยนารถทิพย์จักรราชวิชัย ดำรงโยนวิไชย อภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์สัตยาธิวรารักษ์ ลำปางคมหานคราธิปัตย์ เจ้านครลำปาง”

เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต ได้บำเพ็ญกรณียกิจอันทรงคุณูปการต่อนครลำปางและประเทศชาติเป็นอเนกประการ มีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

ด้านงานราชการ

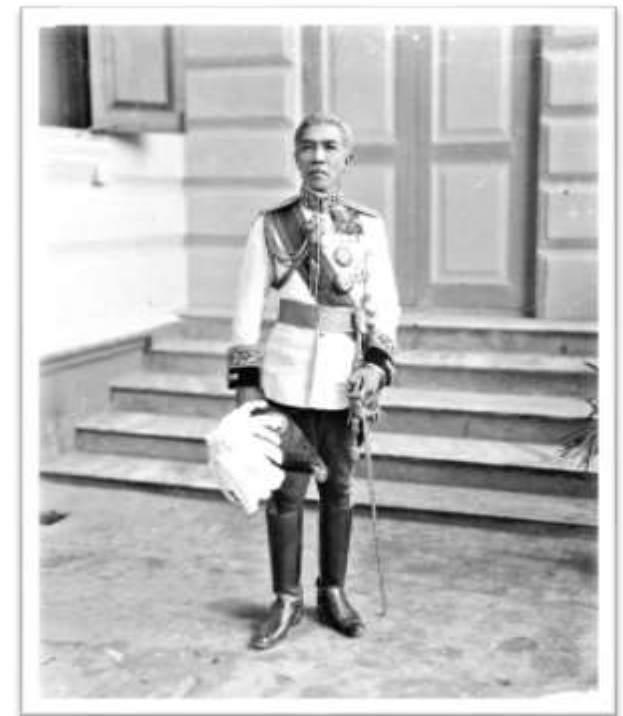
เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต ได้อุทิศที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของคุ้มหลวงให้ทางราชการเพื่อก่อสร้างศาลากลางจังหวัดลำปาง

ด้านการทหารและการป้องกันนคร

เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต เป็นผู้ริเริ่มและวางรากฐานด้านการทหารให้แก่นครลำปาง ได้ทรงระดมชาวเมืองต่อสู้ป้องกันนครจากพวกเงี้ยวที่ก่อการจลาจล ยกกำลังเข้าตีนครลำปางเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2445 และสามารถปราบปรามเงี้ยวราบคาบ การที่ทรงระดมพลเมืองเป็นทหารเพื่อรบพุ่งทำสงครามดังกล่าว ทำให้เกิดมีกองทหารนครลำปางขึ้น และเพื่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของกิจการทหาร ทั้งยังได้ประทานที่ดินส่วนองค์สร้างโรงพยาบาล ทหาร และค่ายทหาร เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์พิเศษ เมื่อปี พ.ศ. 2458

ด้านการศึกษา

เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต ได้รับการศึกษาหนังสือไทยเหนือในสำนักอภิไชย วัดเชียงใหม่ นครลำปาง และหนังสือไทยกลางที่คุ้มหลวง เนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีโรงเรียน พระองค์ทรงตระหนักดีว่าการศึกษาของประชาชนลำปางที่มีอยู่ในเวลานั้นไม่เพียงพอต่อการพัฒนานคร เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต มีความสนใจในการติดตามความเคลื่อนไหวด้านการจัดการศึกษาของส่วนกลาง แล้วนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของนครลำปาง ทั้งยังนำการศึกษาแบบสอนภายในโรงเรียนเข้ามาแทนการศึกษาในวัดเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2447 ณ สถานที่ตั้งโรงเรียนเทศบาล 3 (บุญทวงศ์อนุกุล) ในปัจจุบัน

มหาอำมาตย์โท นายพลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 13

ที่มาภาพ : Wikipedia

โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ตั้งอยู่ ณ บริเวณสนามเสือป่านครลำปาง (เดิม)
ที่มาภาพ : โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย

เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าจำเป็นยิ่งต่อการพัฒนานครลำปาง พระองค์ได้สนับสนุนส่งเจ้านายบุตรหลานและประชาชนลำปาง ที่ทรงคัดเลือกว่ามีสติปัญญาความสามารถไปศึกษาต่อที่กรุงเทพมหานคร โดยให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งบุคคลเหล่านั้นก็ได้กลับมาทำงานสร้างคุณประโยชน์ให้แก่นครลำปางและประเทศชาติหลายท่าน นอกจากนั้น พระองค์ยังได้ทรงสละราชทรัพย์ส่วนพระองค์ซื้อที่ดินและอาคารของห้างเซ่งหลี สร้างโรงเรียนขึ้นอีกแห่งหนึ่งแล้วประทานให้เป็นของรัฐ[10][8] ซึ่งในปี พ.ศ. 2448 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงอิสริยยศเป็นสยามมกุฎราชกุมารได้เสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือ และทรงพระกรุณาเสด็จทรงเปิดโรงเรียนใหม่แห่งนี้เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน และพระราชทานนามว่า "โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย" เพื่อถวายเป็นพระอนุสรณ์แด่ เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต

ด้านการศาสนา

เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เคยเข้ารับการอุปสมบท ณ สำนักพระปัญญา วัดสวนดอก (จังหวัดลำปาง) และทรงมีราชศรัทธาอย่างแรงกล้าในทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ได้อุปถัมภ์แก่วัดต่าง ๆ โดยในนครลำปางและเมืองบิรवारอย่างทั่วถึง สละราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยความศรัทธาเลื่อมใสอย่างแท้จริง อนึ่ง เพื่อให้พระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง ได้มีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องพระศาสนาดียิ่งขึ้น ทั้งยังสนับสนุนส่งพระสงฆ์ให้เข้ารับศึกษาพระปริยัติธรรม ณ วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร อีกด้วย

ด้านการอุตสาหกรรมและการคมนาคม

เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต มีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล ทั้งยังเล็งเห็นว่าการอุตสาหกรรมต่อไปจักเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของบ้านเมือง ได้ทรงจัดตั้งโรงงานทอผ้าและโรงงานฟอกหนังขึ้นในนครลำปาง ซึ่งนับเป็น โรงงานฟอกหนังแห่งแรกของประเทศไทย นอกจากนั้น ยังส่งเสริมกิจการด้านการคมนาคม ทรงมีดำริให้มีการก่อสร้างปรับปรุงถนนต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงนครลำปางและเมืองบิรวารใกล้เคียง รวมทั้ง ได้ประทานที่ดินส่วนพระองค์เพื่อก่อตั้งที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อสื่อสารของประชาชน

การขอพระราชทานนามสกุล

เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ได้รับพระราชทานนามสกุล ณ ลำปาง (อักษรโรมัน: na Lampang) ซึ่งเป็นนามสกุลพระราชทาน ลำดับที่ 1,166 จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2457 โดยพระราชทานให้แก่ผู้สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่มีนิวาสถานตั้งอยู่ในที่แห่งนั้นเป็นเวลานานมาก มีผู้คนรู้จัก และนับถือโดยมาก โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการห้ามไม่ให้ผู้ที่ไม่ได้รับพระบรมราชานุญาตใช้คำว่า "ณ" นำหน้าสกุลเป็นอันขาด ต่อมาภายหลังตระกูล ณ ลำปาง เป็นหนึ่งในสิบตระกูลที่ได้เข้าเฝ้าในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ถึงแก่พิราลัยด้วยโรคฉี่หนูโรคร้ายในเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2465 สิริชันษา 65 ปี รวมระยะเวลาที่ครองนครลำปาง 25 ปี และมีพิธีพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2470 ณ เมรุชั่วคราวสนามเสือป่า (ปัจจุบันคือ โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย) ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโกศโกธประกอบศพ มีฐานตั้ง 1 ชั้น พร้อมด้วยเครื่องอิสริยยศ ฉัตรเบญจาตั้ง 4 คัน เมื่อพระราชทานเพลิงมีเครื่องประโคมจำปี 1 กลองเป็นของสำหรับเมืองลำปาง ในการครั้งนี้พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงเป็นองค์ประธานในการจัดการพระศพ และถวายเพลิงพระศพอย่างสมพระเกียรติ

พระยาพรหมโวหาร กวีเอกแห่งล้านนา
ผู้ที่แต่งคำสี่บทและคำชมพระยาพรหมโวหาร
ที่มาภาพ : Chiang Mai News

บุคคลสำคัญของอังกฤษดล่าวาง พลวัตและก้าวพัฒนา

เมืองล่าวางในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

พระยาพรหมโวหาร

พระยาพรหม พญาพรหมวิไลย หรือ พญาพรหมโวหาร นามเดิม หนานพรหมินทร์ (หลักฐานบางแหล่งว่า พรหมปัญญา) เกิดเมื่อพุทธศักราช 2345 ปีกจอ หรือปีเต่าเส็ด จุลศักราช 1164 ตามระบบปีล้านนา ที่บ้านสันกลาง ในตรอกตรงข้ามกับวัดดำรงธรรม (วัดไทยใต้) เป็นบุตรของเจ้าแสนเมืองมา ขุนนางผู้ใหญ่ในตระกูลเจ้าเจ็ดตน มีหน้าที่รักษาภูมยแดนคลังหลวงของนครลำปาง มารดาชื่อนางจันทร์เป็ง (จันทร์เพ็ง) มีน้องชายร่วมมารดาเดียวกันชื่อบุญยงหรือบุญโยง มารดาถึงแก่กรรมตั้งแต่พรหมินทร์ยังเด็กอยู่

เมื่อเยาว์วัยพรหมินทร์ได้เล่าเรียนอักษรธรรมล้านนา ณ สำนักวัดป่าแก่ง (วัดสิงห์ชัย ต.สบตุ๋ย อ.เมืองลำปาง ในปัจจุบัน) เมื่ออายุได้ 17 ปีจึงบรรพชาเป็นสามเณรในวัดนั้น เมื่ออายุได้ 20 ปี จึงได้อุปสมบทที่วัดป่าแก่ง โดยมีครูบาเจ้าอุปนันโทเถระ เป็นพระอุปัชฌาย์ (ตามหลักฐานใบลานของวัดสิงห์ชัยระบุว่าชื่อครูบาเจ้าอุปปละเถระ) พระภิกษุพรหมินทร์เป็นพระนักเทศน์ที่มีน้ำเสียงดี สามารถถือกาพย์ (การขับพรรณนาคำร้อยกรองที่เป็นบทนำเรื่องที่จะเทศน์ คล้ายกับการแหล่ของภาคกลาง) ได้ไพเราะ และยังสามารถแต่งกาพย์ล้านนาสั้นได้ดี มีความสามารถในการเทศน์มหาชาติตอนกัณฑ์กุมาร และกัณฑ์มัทรีได้ไพเราะเป็นที่ชื่นชอบของบรรดามูลศรัทธาเป็นยิ่งนัก

นอกจากความสามารถในด้านการถือกาพย์และแต่งกาพย์แล้ว พระภิกษุพรหมินทร์ยังได้ศึกษาในด้านไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ และคชศาสตร์อีกด้วย เมื่อจำพรรษาที่วัดป่าแก่งได้ ๓ พรรษา ครูบาเจ้าอุปนันโทเถระ (หรือครูบาเจ้าอุปปละเถระตามหลักฐานของวัดสิงห์ชัย) ได้แนะนำและฝากฝังพระภิกษุพรหมินทร์ให้ไปเรียนอักขระบาลีกับพระภิกษุปินตา (พินทา) แห่งสำนักวัดสุกเข้าหมื่นหรือวัดสบขมิ้น เมืองนครเชียงใหม่ (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง พื้นที่ถูกใช้เป็นโรงเรียนเมตตาศึกษา) ซึ่งเป็นสหวิทยารักของท่าน พระภิกษุพรหมินทร์ได้ไปศึกษา ณ วัดสุกเข้าหมื่น นครเชียงใหม่ เป็นเวลาประมาณ 3 ปี และได้มีโอกาสอุปถัมภ์ค้าจุนช่วยเหลือชาวเมืองแพร่ซึ่งเป็นญาติของหม่อมจันทร์พอง ซึ่งเป็นหม่อมท้าวของพระยาอินทวิไชย เจ้าหลวงเมืองแพร่ ซึ่งจะส่งผลต่อชีวิตของพรหมินทร์ที่เมืองแพร่ในภายภาคหน้า

กล่าวกันว่าสามเณรพรหมินทร์เป็นพระนักเทศน์เสียงดีไพเราะจับใจญาติโยม ที่ทางภาคกลาง เรียกเทศน์เหล่านั้นแหละ ทางอีสานก็มีเทศน์เหล่านี้เหมือนกัน เป็นการเทศน์ตามวิถีชาวบ้านที่นำทำนองเพลงพื้นบ้านเข้ามาผสมกับธรรมะ เพื่อจูงใจชาวบ้านให้มาฟังเทศน์อีกวิธีหนึ่ง ทำนอง “น้ำตาลเคลือบยาขม” ให้กินง่ายว่กัน เมื่อสามเณรพรหมินทร์มีอายุครบ 20 ปี พ่อออกแม่ออกคือโยมพ่อแม่ก็จัดการอุปสมบทหรือ “เป๊ก” เป็นพระภิกษุแล้วร่ำเรียนศึกษาธรรมะต่อ ทั้งพระสูตรและพระวินัย กฎหมายสงฆ์และวิชาอย่างอื่นเช่น โหราศาสตร์และคชศาสตร์ (หมอช้าง) ได้อีก 3 ปีทางพระอาจารย์อุปนันทโทจึงส่งมาศึกษาต่อที่เชียงใหม่ที่วัดสุขขมลิน (อ่านว่า สุข - เข้า-หมิ่น) อีก 3 ปีจึงกลับไปลาสิกขาบทที่วัดในจังหวัดลำปาง และยึดอาชีพเป็นนายดินศาลที่ศาลาลูกขุนนครลำปาง รับจ้างเขียนคำร้องแก่ผู้มีคดีความและมีอาชีพเสริมคือเรียบเรียงเพลงยาวหรือคำวาวสาว ที่มีหนุ่มสาวมาจ้างให้แต่งเกี่ยวกับไปมา เพราะพรหมินทร์ชอบทางนี้มาตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นพระ และก่อนที่จะสึกออกมาได้แต่งคำวาวเรื่อง “ใครสัก” อยากสักไว้เรื่องหนึ่ง

หลังจากนั้น พ่อของพรหมินทร์เห็นแววลูกชายมีอัจฉริยะในทางแต่งกลอนคำวาว จึงได้นำไปฝากทำงานในคุ้มเจ้าหลวงลำปาง ซึ่งก็ทรงรับไว้เพราะความเป็นญาติกัน และได้ให้ไปช่วยงานกับอารักษ์หลวง พญาพรหมโวหารซึ่งเป็นกวีเอกของสำนักเจ้าหลวงด้วย พี่หนาน พรหมินทร์จึงมีโอกาสฝึกฝนแต่งกลอนคำวาวกับพญาโลมวิสัย มีอยู่ครั้งหนึ่งเจ้าหลวงวรรณรังสีให้พญาโลมวิสัยแต่งคำวาวเรื่องหงษ์เหิน มีการระดมกวีประจำคุ้มหลวงมาช่วยกันวิจารณ์แก้ไข พรหมินทร์คงได้แสดงความสามารถในเชิงกวีให้เป็นที่ประจักษ์แก่เจ้าหลวง จึงได้แต่งตั้งให้พรหมินทร์เป็น “พญาพรหมโวหาร”

มีคนส่งข่าวมาจากเมืองแพร่ว่า มีช้างมงคลรูปร่างสูงใหญ่งามดี เจ้าของเสนอขายเพียง 2,000 ท็อก (เงินตราของล้านนาสมัยนั้น) เจ้าหลวงลำปางจึงมอบเงินให้หนานพรหมินทร์ที่ได้เรียนตำราคชศาสตร์มาแล้วให้ไปดูและซื้อช้างเชือกนี้มา แต่พรหมินทร์ก็เอาเงินเจ้าหลวงไปเล่นการพนันที่ชายแดนเมืองแพร่ บ้านป่าแหมดจนหมดตัว จึงโดนเจ้าหลวงลำปางตรัสว่า “ถ้ามันปีกลมาลำปางเมื่อใดหัวปุดทันที” พรหมินทร์จึงหนีเตลิดเข้าไปฝากตัวกับเจ้าหลวงวิชัยราชา เจ้าหลวงเมืองแพร่ก็ทรงรับไว้ในฐานะเป็นกวี สมัยนั้นเมืองต่างๆในล้านนาต่างมีอิสระอธิปไตยต่อกัน มีราชภัยจากเมืองนี้ก็สามารถหนีภัยไปเมืองอื่นได้

ที่เมืองนี้หนานพรหมินทร์ก็ไม่มีเรื่องราวถูกกล่าวหาว่าไปเป็นซุ้กับสมมจันทรูปร่างงามของเจ้าหลวงขึ้นอีก จึงโดนจองจำตีตรวนเป็นนักโทษและมีคำสั่งประหารชีวิตหลังสงกรานต์

แต่พรหมินทร์ก็สามารถสะเดาะโซ่ตรวนหนีออกมาได้สำเร็จ และหนีไปครองรักกับคนรักชื่อศรีชมหรือบัวชม (อ่านบัว-ชม) อย่างมีความสุขที่เมืองลับแลอุตรดิตถ์ แต่ชีวิตรักของกวีเอกก็สลายลงอีก เมื่อบัวชมหนีตามชู้ไปเมืองแพร่ในขณะที่พรหมินทร์ไปเก็บเงินจากลูกหนี้ได้อูตรดิตถ์กลับมาเป็นเวลากว่า 10 วัน จนเกิดบทกวีลือชื่อที่กวีพรหมินทร์บรรยายเป็นคำกลอนคำวาวเรื่อง “คำวาว 4 บท” และคำวาว “คำจ่ม” (กวีปน) ที่พรหมินทร์พรรณนาถึงโทษและสภาพคุกขี้คนที่เข้าโดนจับมาขังรอการประหาร ที่คมคายและเป็นอมตะวาจาจนถึงบัดนี้

เมื่อพระยาพรหมโวหารอายุได้ 60 ปี เจ้าแม่ทิพเกสร มเหสีของเจ้าหลวงกาวิโรรสเชียงใหม่ทรงเรียกพรหมินทร์ให้เข้าสู่สำนักคุ้มหลวงเชียงใหม่ เพื่อตัดแปลงคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีเป็นบทกวีคำวาวคำเมือง จนได้รับรางวัลเป็นภรรยาคนสุดท้ายชื่อ “เจ้าบัวจันทร์” มีบุตรชื่อว่า “ซี้หมู” คนเดียว (สงวน โชติสุขรัตน์, ตำนานพื้นเมืองเหนือ. 2508: 307-322.)

คำวาวสี่บทและคำจ่ม ผลงานด้านกวีนิพนธ์ชิ้นสำคัญของพระยาพรหมโวหาร
ที่มาภาพ : ร้านสุหนังสือเก่า

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ บุญสม มาร์ติน

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ บุญสม มาร์ติน เกิดเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2465 เป็นลูกครึ่งไทย-อังกฤษ สำเร็จการศึกษาระดับจากชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจากโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง โรงเรียนอัสสัมชัญ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี แพทยศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2488 และได้เป็นอาจารย์ในภาควิชาอายุรศาสตร์อยู่ในระยะสั้น ๆ แล้วจึงย้ายไปอยู่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมได้ทุนไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา จนได้รับปริญญามหาบัณฑิตทางสาธารณสุขศาสตร์และโรคเมืองร้อนจากมหาวิทยาลัยทูเลน เมื่อปี พ.ศ. 2492

เมื่อกลับจากศึกษาต่างประเทศมาแล้ว ได้เข้ามาปฏิบัติงานในกระทรวงศึกษาธิการ และได้รับมอบหมายให้ดูแลงานพลศึกษา จนได้ดำรงตำแหน่งสำคัญหลายระดับของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่อาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา โรงเรียนฝึกหัดครูพลานามัย ผู้อำนวยการ วิทยาลัยพลศึกษา รองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา พลศึกษา ไปจนถึงตำแหน่งสูงสุด คือ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งยังได้มีโอกาสรับใช้ประเทศชาติในการบริหารราชการแผ่นดินในระดับรัฐบาลอยู่หลายสมัย โดยเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 2 สมัย ในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ต่อมาสลับไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

นอกจากนี้แล้ว ยังเคยเป็นนักฟุตบอลทีมชาติไทยในปี พ.ศ. 2489 อีกด้วย ทั้งยังเคยดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างปี พ.ศ. 2514 – 2516 เป็นผู้บุกเบิกการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา จนได้รับการยกย่องเป็น “บิดาของการพลศึกษาแผนใหม่ของไทย” เพราะได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยพลศึกษาแห่งแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2498 ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของวิทยาลัยพลศึกษาในจังหวัดและเขตการศึกษาต่างๆ มากมายหลายแห่งในปัจจุบัน และยังเปิดให้มีการเปิดสอนวิชาพลศึกษาใน ระดับปริญญาขึ้นที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2502 ทั้งยังเป็นผู้ยกเลิกแบบเรียนวิชา ศิลธรรม จากระบบศึกษาของไทยอีกด้วย

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ บุญสม มาร์ติน เสียชีวิตด้วยภาวะหัวใจและระบบหายใจล้มเหลว ที่โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2551 รวมอายุได้ 85 ปี ศพของท่านฝังตามหลักศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ที่สุสานซานติคาม อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2551

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ บุญสม มาร์ติน ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็น
“บิดาของการพลศึกษาแผนใหม่ของไทย”
ที่มาภาพ : คุณี้อีสาร์องคร์และนักศึกษาเก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ส.ธรรมยศ หรือชื่อเต็ม แส่น ธรรมยศ นักคิดและนักปรัชญา ชาวลำปาง
ที่มาภาพ : ThaiGoodView.com

ส. ธรรมยศ

ส ธรรมยศ มีชื่อจริงว่า นายแส่น ธรรมยศ เกิดเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2457 ณ ตำบลพงพระนครช้าง จ.ลำปาง (ปัจจุบันยังปรากฏชื่อ ตรอกพงพระนครช้าง ที่เชื่อมระหว่างถนนทิพย์ช้าง กับ ถนนตลาดเก่า ใกล้กับสำนักงานไปรษณีย์ลำปาง) สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย โรงเรียนเคนเน็ตแม็คเคนซี และไปศึกษาต่อที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ พระนคร จนมีโอกาสไปเรียนมหาวิทยาลัยเอียง จั้ง ที่ซานอวย เวียดนาม

แส่น ธรรมยศ เป็นทั้งครู นักเขียน นักปรัชญาและนักเขียนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ด้วยอุปนิสัยที่ชอบถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์ เรียกได้ว่าเป็นหนุ่มหัวก้าวหน้าคนหนึ่งในยุคนั้น แต่อย่างไรก็ตาม แส่น ธรรมยศ ก็ถูกวิพากษ์กลับว่า เป็นประเภทเอาหลักไม่ได้ เป็นคนเจ้าอารมณ์ โดย สุภา ศิริमानนท์ นักหนังสือพิมพ์ เป็นคนรื้อร้อนกินไป ไม่ได้ศึกษาให้กว้างขวางเสียก่อน โดย วิทย์ ศิวะศรียานนท์ นักวรรณกรรม หรือข้อวิจารณ์จาก ลาวัญย์ โชตตามระ นักเขียนสารคดี ที่บอกว่า แส่น ธรรมยศ ไม่ใช่คนเก่งประวัติศาสตร์ ไม่เรียนซ้ายขวามาเปรียบเทียบกัน เพื่อหาข้อยุติที่ถูกต้อง เป็นต้น แต่ด้วยความกล้าหาญ และสำนวนที่เป็นหนึ่งไม่เป็นสองของเขา จึงได้รับฉายาว่า "ราชสีห์แห่งการเขียน" ดังในหนังสือพระเจ้ากรุงสยาม อันเป็นหนังสือที่วิพากษ์วิจารณ์รัชกาลที่ 4 อย่างตรงไปตรงมา ข้อความหลายหน้า อาจทำให้นักอ่านหัวอนุรักษ์สะอึก แต่ถ้าอ่านด้วยใจเป็นธรรมแล้ว แส่นมิได้มีเจตนาที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพแต่อย่างใด

ไม่เพียงเท่านั้น ความก้าวหน้าของแส่น ยังปรากฏในข้อเสนอพัฒนาประเทศต่อรัฐบาลด้วย เช่น การเสนอให้เปิดการเรียนการสอนวิชาปรัชญาขึ้น ที่เป็นการศึกษาเพื่อยกระดับความคิดในการรับใช้และสร้างสรรค์สังคมด้วยซ้ำ ขณะที่วิชาดังกล่าวแม้ในปัจจุบันจะเปิดสอนกันเกร่อแต่ก็มิได้เปิดหูเปิดตาพร้อมกับสังคมให้เป็นเรื่องเป็นราวแต่อย่างใด บางที่เป็นเพียงวิชาพื้นฐานทั่วไปปราศจากความสำคัญไปก็มี มีอ้ำกั้นว่าเคยเสนอผู้ใหญ่ในรัฐบาลตั้งสภาการค้นคว้าแห่งชาติ เสนอให้สร้างชาติด้วยการปฏิวัติอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับที่อังกฤษและญี่ปุ่นได้ทำสำเร็จมาแล้ว(ซึ่งอาจจะล้มเหลวที่เมืองไทยก็ได้) เห็นว่าการนำเอาความรู้เป็นเพียงแค่ชั้นสอง ไม่สามารถจะสร้างขึ้นเองได้

นอกจากนั้น แส่น ธรรมยศยังเคยเป็นผู้แทนหนังสือพิมพ์ ประชาธิปไตย จากประเทศไทย กลับมาเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ. 2478 เคยบวชเป็นภิกษุ แต่ไม่ได้แต่งงาน หลังกลับมาอยู่เมืองไทย เริ่มต้นอาชีพครูที่โรงเรียนสตรีจุลนาคของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี แส่น ธรรมยศยังเคยเป็นบรรณาธิการนิตยสารโยนก ของสมาคมชาวเหนือ เขียนเรื่องสั้นไว้ประมาณ 40 เล่ม สารคดี และวิชาปรัชญาอีกหลายเล่ม เขียน บทนำแห่งปรัชญาศาสตร์ หนา 289 หน้า เมื่ออายุได้ 26 ปี เขียน พระเจ้ากรุงสยาม หนารวม 800 หน้า ขณะที่ป่วยนอนอยู่ที่โรงพยาบาล แส่น ธรรมยศถึงแก่กรรมด้วยสาเหตุจากวัณโรคขึ้นสมอง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2495 ที่โรงพยาบาลวัณโรคกลาง นนทบุรี รวมอายุ 38 ปี

แพทย์หญิง เพียร เวชบูล

แพทย์หญิง คุณเพียร เวชบูล เกิดเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2441 มีนามสกุลเดิมว่า สุนทรตระกูล เกิดที่ตำบลสบตุ๋ย จังหวัดลำปาง เป็นบุตรของนายตรงกิจ และนางพันธ์ สุนทรตระกูล คหบดีเมืองลำปาง มีพี่ชาย 1 คน แต่เสียชีวิตตั้งแต่เด็ก มารดาได้ฝากให้คุณยายเลี้ยง จนอายุ 7 ปี เข้ากรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อระดับประถมที่โรงเรียนเสาวภา และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ จากนั้นเข้าสมัครเรียนที่โรงเรียนแพทย์ยาลีย์ ณ ศิริราชพยาบาล แต่ไม่รับเข้าศึกษาเพราะยังไม่ปรากฏว่ามีผู้หญิงเรียนแพทย์ จึงเดินทางไปศึกษาวิชาภาษาฝรั่งเศสที่โรงเรียนเซนต์ปอลคอนเวนต์ในกรุงไซ่ง่อน เวียดนาม เป็นเวลา 1 ปี

หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วได้มาเป็นครูที่โรงเรียนอัสสัมชัญคอนเวนต์ และโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ เป็นเวลาประมาณ 2 ปี แล้วนั้น จึงได้เดินทางไปศึกษาต่อที่โรงเรียนลีเซอูมาเฟมองต์ ประเทศฝรั่งเศสโดยตามเสด็จพระองค์เจ้าประภาวสิทธิ์นฤมล พระชายาเสด็จในกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน จนได้เรียนเตรียมวิทยาศาสตร์การแพทย์ และโรงเรียนแพทย์ ได้รับปริญญาทางการแพทย์มหาวิทยาลัยปารีส M.B. University of Paris, Faculty of Medicine, M.D. Faculty of Medicine, University of Paris ใช้เวลาศึกษาที่ฝรั่งเศสนาน 15 ปี สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2476

แพทย์หญิงเพียร เดินทางกลับประเทศไทยปี พ.ศ. 2480 ได้รับการบรรจุเป็นแพทย์โท กรมสาธารณสุข ทำงานราชการได้เพียง 1 ปี ต่อมา พ.ศ. 2481 จึงได้ก่อตั้งมูลนิธิพระยานุเคราะห์ ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อช่วยเหลือสตรี เด็ก และสตรีนอกสมรส จากนั้นเป็นประธานผู้ก่อตั้งบ้านเกร็ดตระการ ดูแลให้การสงเคราะห์โสเภณี และปี พ.ศ. 2484 เป็นนายแพทย์โท แผนกกามโรค กองแพทย์สังคม กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2485-2492 เป็นหัวหน้าแผนกโรคติดต่อเรื้อรัง กองโรคติดต่อ พ.ศ. 2493-2495 เป็นหัวหน้าแพทย์โทประจำกรม (บางรัก) พ.ศ. 2496-2497 เป็นนายแพทย์โท แผนกป้องกันและบำบัดกามโรค กองกามโรค พ.ศ. 2499-2500 เป็นนายแพทย์โท รักษาการแทนผู้อำนวยการกองควบคุมกามโรคและคุดทะราด พ.ศ. 2501-2505 เป็นนายแพทย์เอก ประจำกองควบคุมกามโรคและคุดทะราด

แพทย์หญิงเพียร เวชบูล ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ Commandeur Legion d' Honour จากรัฐบาลฝรั่งเศส ในฐานะที่ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์สตรีและเด็กกำพร้ามาเป็นเวลาช้านาน เมื่อปี พ.ศ. 2501 ได้รับรางวัล Spirit of Achievement ประจำปี 2506 จากมหาวิทยาลัยแพทย์อัลเบิร์ตไอน์สไตน์ แห่งเยอวาในนครนิวยอร์ก ในฐานะที่ได้รับการเลือกให้เป็นสตรีนานาชาติที่ได้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อมนุษยชาติ เพียรรับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา และได้รับพระราชทานทูตียจุลจอมเกล้า ฮอลสตูดยังได้สร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับเธอในภาพยนตร์เรื่อง ผู้หญิงมหัศจรรย์

แพทย์หญิงเพียร เวชบูล ได้รับนามสกุลพระราชทานใหม่ว่า เวชบูล จากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี แพทย์หญิงเพียร เวชบูล ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2527 สิริรวมอายุได้ 85 ปี ถือเป็นหนึ่งในแพทย์หญิงคนแรก ๆ ของประเทศไทย เป็นผู้บุกเบิกทางด้านสุขภาพสตรีในประเทศไทย ได้รับการยกย่องว่าเป็น "แม่พระ" เนื่องจากอุทิศตนเพื่อเด็กกำพร้า โสเภณีและรักษา กามโรค เพียรก่อตั้งมูลนิธิพระยานุเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือสตรี เด็ก และสตรีนอกสมรส

แพทย์หญิงเพียร เวชบูล ผู้บุกเบิกทางด้านสุขภาพสตรีในประเทศไทย
ที่มาภาพ : มูลนิธิพระยานุเคราะห์

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
ที่มาภาพ : Thailand Plus Online

ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ นักวิชาการและนักการเมืองชาวไทย เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และเป็นกรรมการ ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา สมาชิกและกรรมการบริหารพรรครวมพลังประเทศไทย กรรมการสภาผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์[1] ที่ปรึกษาและกรรมการคณะกรรมการเตรียมการเพื่อสร้างความสามัคคีปรองดอง ประธานกรรมการในคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองในรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ตามคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 7/2560 ประธานคณะกรรมการในคณะกรรมการพัฒนาพรรคการเมืองเพื่อการปฏิรูปประเทศตามรัฐธรรมนูญ ตามคำสั่งคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ 14/2560 อธิการ วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต นักวิชาการและนักการเมือง อดีตหัวหน้าพรรคมหาชน และอดีตคณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกิดวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2497 ที่ จ.ลำปาง เป็นเจ้าของทฤษฎี "สองนคราประชาธิปไตย" ที่สรุปว่า "คนต่างจังหวัดตั้งรัฐบาล คนกรุงเทพฯล้มรัฐบาล" เคยได้รับสมญานามจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่า "ไอ้หนุ่มซินตึ้ง"

ศาสตราจารย์พิเศษ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ จบการศึกษาชั้นมัธยมต้นที่โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง ชั้นมัธยมปลายที่โรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2515 ได้สอบเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาได้ร่วมก่อตั้ง พรรคจุฬาประชาชน ปี พ.ศ. 2519 ได้รับเลือกตั้งเป็นนายกสโมสรนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา ได้ลี้ภัยการเมืองไปอยู่ในป่าที่ เขตจังหวัดพัทลุง ตรัง และสตูล อยู่ประมาณ 4 ปี

เมื่อเหตุการณ์สงบแล้วจึงได้ตัดสินใจเปลี่ยนแนวทางการศึกษาจากแพทย์ศาสตร์มาศึกษาด้านรัฐศาสตร์ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา สมรสกับ ศาสตราจารย์ พญ. จิรพร และไปศึกษาต่อกันที่นั่น โดยได้เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีที่วิทยาลัยชาร์ลสตัน จากนั้นก็ได้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยจอร์เจีย จนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท และต่อมาก็ได้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ซึ่งสำเร็จการศึกษาเป็นคนแรกในระดับชั้น เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ได้รับมอบหมายให้สอนวิชาเศรษฐกิจการเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระยะหนึ่ง ก่อนจะกลับมาเป็นอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและคณบดี คณะรัฐศาสตร์ นอกจากนี้ยังได้รับเชิญไปเป็นศาสตราจารย์เยี่ยมเยียนที่วิทยาลัยระหว่างประเทศศึกษาชั้นสูงพอล เอช. นิตซ์ (SAIS) ของมหาวิทยาลัยจอนส์ฮอปกินส์ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. อีกด้วย ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษ สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2553

ศ.ดร.เอนก เริ่มชีวิตทางการเมืองโดยเป็นที่ปรึกษาให้กับศาสตราจารย์มารุต บุณนาค ประธานสภาผู้แทนราษฎรในขณะนั้น มีส่วนร่วมในการก่อตั้ง สถาบันพระปกเกล้า ต่อมาในรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธได้เป็นที่ปรึกษาให้กับนายจาตุรนต์ ฉายแสง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ก่อนจะมาเป็นที่ปรึกษาให้กับ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในรัฐบาลชวน 2 ช่วงหลัง จากนั้นจึงได้มีบทบาทในพรรคประชาธิปัตย์ จนสุดท้ายได้ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค ต่อมาเมื่อพลตรีสนั่น เกิดความขัดแย้งกับ สมาชิกพรรคสายนายชวน หลีกภัย และลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ ดร.เอนกก็ลาออกตาม พล.ต.สนั่น มาก่อตั้งพรรคมหาชน และรับตำแหน่งเป็น หัวหน้าพรรคมหาชน คนแรก

พรรคมหาชนเพิ่งก่อตั้งได้ไม่นานก็ต้องส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งใน การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในไทย พ.ศ. 2548 และได้ ส.ส. เพียง 2 คนจากที่เคยตั้งเป้าหมายไว้ที่ 20 คน ศ.ดร.เอนก ในฐานะหัวหน้าพรรคจึงแสดงความรับผิดชอบ โดยลาออกจากตำแหน่ง และต่อมากลกรรมการบริหารพรรคมหาชนมีมติให้ พลตรีสนั่น รับตำแหน่งหัวหน้าพรรคคนใหม่ ซึ่งในหาเสียงเลือกตั้งคราวนี้ ศ.ดร.เอนก ได้ถูกปรามาสจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ว่า เป็นเพียง "ไอ้หนุ่มซินตึ้ง"

ปัจจุบัน ศ.ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เป็นนักวิชาการ และอธิการวิทยาลัยรัฐกิจ ม รังสิต และเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และราชภัฏภูเก็ต มีหนังสือของตนเองกว่าสิบเล่ม ที่มีชื่อเสียงที่สุดเห็นจะเป็นสองนคราประชาธิปไตย ที่กล่าวว่าการเมืองไทยนั้น คนในชนบทตั้งรัฐบาล คนในกรุงล้มรัฐบาล และมีหนังสือ พิศการเมือง ที่เน้นประวัติของตนเอง ช่วงการก่อตั้งพรรคมหาชน จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ openbooks ในกลางปี พ.ศ. 2550 เอนกได้ร่วมกับนายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ คือ พรรครวมใจไทยชาติพัฒนา แต่ ศ.ดร.เอนก ก็ได้ลาออกจากพรรคดังกล่าวในปีต่อมา และ ปี พ.ศ. 2561 เอนกเป็นสมาชิกและกรรมการบริหารพรรคพลังประชาชนชาติไทย ต่อมาในปี พ.ศ. 2563 เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในการปรับคณะรัฐมนตรีเดือนสิงหาคม

กลุ่มตระกูลที่มีบทบาทต่อพัฒนาเมืองลำปาง

นับตั้งแต่การลงนาม “สนธิสัญญาเชียงใหม่” อันเนื่องมาจากความขัดแย้งจากกิจการป่าไม้ และความวุ่นวายในหัวเมืองชายแดน ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย ขณะที่ยังอังกฤษก็สามารถตั้งสถานกงสุลประจำนครเชียงใหม่และนครลำปาง เพื่อดูแลผลประโยชน์ของตนและกลุ่มชนในบังคับอังกฤษ ปัญหาการคุกคามจากอาณานิคมตะวันตกดังกล่าวทำให้รัฐบาลสยามมีความพยายามอย่างยิ่งที่จะควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ ที่ราชอาณาจักรเพื่อจะรวบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางให้มากที่สุด ดังปรากฏการส่งข้าหลวงจากกรุงเทพฯ ได้ขึ้นมาควบคุมการบริหารราชการภายใน รัฐบาลสยามได้ปรับตัวครั้งใหญ่โดยมีการปฏิรูปการปกครองเป็นระบอบมณฑลเทศาภิบาล เมืองนครลำปางขึ้นอยู่กั บมณฑลพายัพที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงใหม่ และต่อมาแยกออกไปเป็นมณฑลมหาสารคามใน ปี 2459 โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองแพร่ ยุคของการสัมปทานป่าไม้โดยบริษัทต่างชาติยังเป็น การเปิดกระบวนทัศน์ของระบบทุนนิยม บนหน้าประวัติศาสตร์ของเมืองนครลำปาง โดยกลุ่มแรกที่มีโอกาสสะสมทุนเพื่อการสัมปทานป่าไม้ ได้แก่ กลุ่มท่าไม้ ชาวไทใหญ่-พม่าที่ร่วมกับชาวยุโรป โดยเฉพาะบริษัทจากอังกฤษดังปรากฏหลักฐานที่สำคัญ อาทิ งานสถาปัตยกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบของบ้านเรือน บริเวณท่ามะโอ หรือการสร้างวัดแบบไทใหญ่-พม่า บริเวณย่านป่าขาม ท่ามะโอ และศรีชุมซึ่งมีวัดกระจายตัวเป็นจำนวนมาก อีกกลุ่มหนึ่งคือ ชาวจีน ที่เดินทางมาจากส่วนกลางของประเทศสยาม และเมืองศูนย์กลางการค้าทางน้ำเช่น สวรรคโลก นครสวรรค์ มาประกอบอาชีพค้าขายทางน้ำ โดยเรือหางแมงป่องส่งสินค้าระหว่างนครลำปางกับปากน้ำโพและอาจเลยไปถึงกรุงเทพฯ ซึ่งในกลุ่มคนเหล่านี้บางรายสามารถสะสมทุนจากการค้าและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายอากรเก็บภาษีในท้องถิ่น

กลุ่มตระกูลที่เกี่ยวข้องกับการสัมปทานป่าไม้ (พ.ศ.2383 – 2484)

ตระกูลจันทรวีโรจน์

ต้นตระกูล “จันทรวีโรจน์” คือพ่อเลี้ยงหม่องจันโอง จันทรวีโรจน์ เป็นชาวพม่าโดยมีตำแหน่งเป็นแอดแมนคนที่ 3 ของบริษัท บริติช บอร์เนียว จำกัด ที่เข้ามาทำไม้ในลำปาง และยังเป็นเจ้าของบ้านเสานัก เรือนไม้สักขนาดใหญ่ศิลปะพื้นเมือง-พม่า ตระกูลจันทรวีโรจน์นี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่ออุตสาหกรรมสัมปทานป่าไม้ในจังหวัดลำปาง และยังมีบทบาทสำคัญในด้านศาสนาเนื่องจากแม่เลี้ยงเต่า จันทรวีโรจน์ ผู้เป็นลูกสะใภ้ นั้น มักจะเป็นผู้อุปถัมภ์การบูรณปฏิสังขรณ์ รวมไปถึงเสนาสนะที่เกี่ยวข้องเนื่องในพระพุทธศาสนาในจังหวัดลำปางหลายแห่ง ในปี พ.ศ.2507 บ้านเสานักนั้น ได้ตกทอดมาถึงคุณหญิงวลัย สีนานูช อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนลำปางกัลยาณี ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของพ่อเลี้ยงหม่องจันโอง ปัจจุบันคุณพิมพ์จักร ชิวารักษ์ เป็นทายาทผู้ดูแล และเปิดพื้นที่บ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจในเรื่องของประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

พ่อเลี้ยงหม่องจันโอง (ศรีจันทร์) ชาวพม่า
ต้นตระกูล “จันทรวีโรจน์”

ตระกูลมณีนันท์

ต้นตระกูล “มณีนันท์” คือ จองตะก่านันติ ผู้สร้างวัดม่อนปู่ยักษ์ โดยจองตะก่านันติมีบุตร 2 คน เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน บุตรสาวของจองตะก่านันติ คือ นางบุญเปง ได้สมรสกับอุทง่วยชิน (เจ้าของอาคารหม่องไถ่ยชิน ของตระกูล “สุวรรณอัคร์”) ส่วนบุญชาย คือ นายอินตะ มณีนันท์ ซึ่งเป็นบิดาของนายคำหมั้น มณีนันท์ เจ้าของยาสมุนไพรร (ยาผงแดง) ยาฟอกเลือด และผงแกงฮังเล ตราอินทร์แขวน ตระกูลมณีนันท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของพ่อเลี้ยงคำหมั้น มณีนันท์ นั้น มีบทบาทอย่างยิ่งต่อทางด้านสาธารณสุข มีการบริจาคที่ดินเพื่อสร้างโรงพยาบาลศูนย์ลำปางในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการดูแลพระศาสนา และการสาธารณสุขอื่นอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งการสร้างโรงเรียน บูรณปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ วัดที่สำคัญคือวัดม่อนปู่ยักษ์ ซึ่งเป็นวัดที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้

พ่อเลี้ยงคำหมั้น มณีนันท์

เจ้าของห้างชัยสินพานิช ผู้บุกเบิกการทำผงฮังเลแบบบรรจุซอง รวมไปถึงยาผงสมุนไพรร
อย่างยาผงแดงและยาฟอกเลือด

ยาผงแดง และผงฮังเล ตราอินทร์แขวน
ธุรกิจสำคัญของตระกูล “มณีนันท์”

ตระกูลวงศ์พรหมมินทร์

ต้นตระกูล “วงศ์พรหมมินทร์” คือ หม่อมโปมิน (พรหมมิน) วงศ์พรหมมินทร์ สมรสกับนางสา บุตรหม่องส่วยอ๊ต แสดแมนคนแรกของนครลำปาง ซึ่งนายโปมินและนางสาเป็นบิดา-มารดาของ “สำอางโต” หรือสิงโต วงศ์พรหมมินทร์ แสดแมนคนที่ 2 ของบริษัท บริติช บอร์เนียว จำกัด ผู้เป็นเจ้าของบ้านวงศ์พรหมมินทร์ บริเวณเชิงสะพานรัชฎาภิเศก (ปัจจุบันถูกรื้อถอนไปแล้ว) โดยสร้างบ้านหลังนี้ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2451 เพื่อให้เป็นบ้านเช่าสำหรับวิศวกรฝรั่งที่มาสร้างสะพานรัชฎาภิเศกในขณะนั้น นายสำอางโต (สิงโต) สมรสกับกับเจ้าเหม่บุญมี วงศ์พรหมมินทร์ (หงสนันท์) บุตรสาวนายแพทย์รีน หงสนันท์ แพทย์ประจำตัวเจ้าหลวงบุญวาทย์วงษ์มานิตย์ กับแม่เจ้าจันทร์ฟอง พรหมเพชร ที่สืบเชื้อสายมาจากพญาวังขวา

นายพรหมมิน ต้นตระกูล “วงศ์พรหมมินทร์”
ถ่ายภาพร่วมกับ นางสา และบุตร-ธิดา

บ้านวงศ์พรหมมินทร์ (ปัจจุบันถูกรื้อถอนแล้ว)

เจ้าเหม่บุญมี วงศ์พรหมมินทร์
เจ้าของบ้านวงศ์พรหมมินทร์คนสุดท้าย

ตระกูลบริบูรณ์

ต้นตระกูล “บริบูรณ์” คือ พ่อเลียงหม่องยี เป็นชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานด้านป่าไม้ให้แก่ชาวอังกฤษที่ได้รับสัมปทานทำป่าไม้ในภาคเหนือของไทย หม่องยี ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น พ่อเลียงหม่องยี (ใหญ่) บริบูรณ์ ด้วยความที่เป็นคนขยัน ซื่อสัตย์ ค้าขายเก่ง จึงได้รับความไว้วางใจให้เป็นเฮดแมนของนายหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ ผู้จัดการบริษัท บริติช บอร์เนียว จำกัด หนึ่งในบริษัทอังกฤษที่ได้รับสัมปทานป่าไม้จากรัฐบาลไทยในราวปี พ.ศ.2432 นอกจากนี้นายใหญ่ บริบูรณ์ ได้สมรสกับแม่เลี้ยงป้อม บริบูรณ์ บุตรสาวของจวงตะก่าอูโอ (พ่อเลี้ยงโย) กับแม่เลี้ยงคำป้อ ผู้ริเริ่มก่อสร้างวัดศรีชุม ทำให้พ่อเลียงหม่องยี และแม่เลี้ยงป้อม บริบูรณ์ เป็นผู้อุปถัมภ์คนสำคัญของวัดศรีชุมไปด้วย ทั้งนี้ยังเป็นเจ้าของบ้าน “บ้านบริบูรณ์” ซึ่งเป็นทั้งบ้านและสำนักงานของพ่อเลียงหม่องยี และแม่เลี้ยงป้อม โดยสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นที่ถนนภาคองท่าประมาณปี พ.ศ.2461-2471 (ตลาดเก่าในปัจจุบัน) เนื่องจากเป็นทำเลที่สะดวกในเรื่องการค้า เป็นศูนย์กลางธุรกิจของพ่อค้าชาวพม่า ชาวจีน ชาวอินเดีย ที่มาตั้งรกรากค้าขายกับชาวอังกฤษที่มาทำไม้ในสมัยนั้น

พ่อเลียงหม่องยี (ใหญ่) บริบูรณ์
ต้นตระกูล “บริบูรณ์”

แม่เลี้ยงป้อม บริบูรณ์

บ้านบริบูรณ์
ปัจจุบันคือหอศิลปะการแสดงนครลำปาง
มูลนิธิปทุมเสวี

ตระกูลสุวรรณอรรถ

ต้นตระกูล “สุวรรณอรรถ” คือ อู๋ส่วยออต แสตนแมนคนแรก ของบริษัท บริติช บอร์เนียว จำกัด สมรมกับแม่เผ่าหวาน มีบุตรธิดารวมกัน 3 คน 1 ในนั้นคือหม่องไยงซิน (หง่วนสิน) สุวรรณอรรถ เจ้าของอาคารหม่องไยงซิน ที่ตั้งอยู่บนถนนภาคองต้า “ตลาดจีนเก่า” ย่านการค้าอันรุ่งเรืองของลำปางในอดีต หม่องไยงซินได้ติดตามบิดาหม่องส่วยออต เข้ามาทำธุรกิจค้าไม้ในลำปาง โดยได้เข้ามาทำไม้ในฐานะเป็นคนบังคับของอังกฤษและทำงานในนามของบริษัท บอมเบย์ เบอร์มา ที่ได้สัมปทานป่าไม้ในพื้นที่นครลำปางในขณะนั้น อีกทั้งยังมีตำแหน่งเป็นผู้ดูแลคนในบังคับอังกฤษทั้งหมดที่อยู่นครลำปางหรือที่เรียกว่า “กัปตัน” (Captain) ตระกูลสุวรรณอรรถจึงเป็นตระกูลคหบดีชาวพม่า ที่ร่ำรวยมาจากการค้าไม้สักมาตั้งแต่อดีต นอกจากนี้ยังเป็นผู้อุปถัมภ์และก่อสร้างวัดไชยมงคล (จองคา) โดยขออนุญาตเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิตยใช้พื้นที่ที่เป็นลานประหารเดิมเพื่อสร้างวัดดังกล่าว

อู๋ไยงซิน สุวรรณอรรถ เจ้าของอาคารหม่องไยงซิน

วัดไชยมงคล (จองคา) วัดที่ได้รับการอุปฐากโดยตระกูลสุวรรณอรรถ

คุณนพรัตน์ สุวรรณอรรถ ทายาทรุ่นปัจจุบัน
ที่มา : The Cloud

ตระกูลโพธิ์ดพันธุ

ต้นตระกูล “โพธิ์ดพันธุ” คือ พ่อเลี้ยงหม่องโพธิ์ด เป็นชาวพม่าเข้ามาทำงานให้กับบริษัท บอมเบย์ เบอร์มา โดยสมรสกับนางส่วยอิ่ง โพธิ์ดพันธุ (สกุลเดิม มินใหม่กุล) ซึ่งเป็นบุตรสาวของพ่อเลี้ยงมินใหม่ กับนางบุญเป็ง มินใหม่กุล คหบดีชาวพม่าผู้ที่มีบทบาทในการบูรณะวัดม่อนจำศีล พ่อเลี้ยงหม่องโพธิ์ดกับแม่เลี้ยงส่วยอิ่ง มีบุตรธิดาด้วยกัน 2 คนคือ พ่อเลี้ยงศรีรัตน โพธิ์ดพันธุ กับนางอ่อนหวาน โพธิ์ดพันธุ ในส่วนของพ่อเลี้ยงศรีรัตน โพธิ์ดพันธุ ได้สมรสกับนางสร้อยแก้ว โพธิ์ดพันธุ (สกุลเดิม ทาปลูก) ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากเจ้าหลวงวรญาณ รั้งสี เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 9 พ่อเลี้ยงศรีรัตนได้มีโอกาสทำงานในโรงงานน้ำตาลเกาะคา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง ในตำแหน่งผู้ตรวจสอบบัญชี จากนั้นได้ออกมาประกอบส่วนตัวอีกหลายอาชีพรวมไปถึงการบุกเบิกการทำเหมืองดินขาวในพื้นที่บ้านสา อำเภอแจ่มในปัจจุบัน

พ่อเลี้ยงศรีรัตน โพธิ์ดพันธุ
ที่มา : หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
คุณพ่อศรีรัตน โพธิ์ดพันธุ

จองหลังเก่าของวัดม่อนจำศีล ก่อนจะได้รับการ
บูรณปฏิสังขรณ์ ในปี พ.ศ.2562
ที่มา : www.OkNation.com

พ่อเลี้ยงศรีรัตน โพธิ์ดพันธุ และนางสร้อยแก้ว โพธิ์ดพันธุ
(สกุลเดิม ทาปลูก)

กลุ่มชาวจีนในลำปาง

ชาวจีนในลำปางไม่ได้อพยพมาในคราวเดียวแต่ทยอยเข้ามาในเงื่อนไขที่ต่างกันไป โดยส่วนใหญ่จะเดินทางมาจากทางทิศใต้อีกทอดหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่จะลงเรือมาขึ้นฝั่งที่กรุงเทพฯ ก่อนที่จะขยายตัวไปตั้งหลักแหล่งในบริเวณต่างๆ เมื่อราวต้นรัตนโกสินทร์ ประชากรจีนในสยามมักอยู่บริเวณเขตชายฝั่งทะเลและบริเวณที่ลุ่มแถบแม่น้ำสายใหญ่ๆ โดยเฉพาะบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีน มาจนถึงปากน้ำโพ เป็นไปได้ว่า พ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเลบางรายได้เข้ามาอยู่ในภาคเหนือแล้ว โดยการค้าแบบกองเกวียนระหว่างเมืองถึงเมืองเมื่อทางรถไฟมาถึงปากน้ำโพ (นครสวรรค์) ในปี ค.ศ. 2448 ปากน้ำโพกลายเป็นชุมชนชาวจีนที่ใหญ่ที่สุดซึ่งจะอพยพขึ้นเหนือ ในกรณีของลำปางนั้นใช้การเดินทางมาตามลำน้ำวังผ่านเมืองระแหงแล้วขึ้นมาถึงลำปาง และเข้ามารับจ้างเป็นกุลีรับจ้างส่งของ ทั้งนี้ด้วยความที่ชาวจีนไม่ได้อยู่ในระบบไพร่ทั้งยังมีสิทธิค้าขายได้เหมือนกับขัตรีย์ ขุนนาง เจ้าเมือง ยังได้รับการสนับสนุนสิทธิพิเศษทางการค้าจากราชสำนักมาเป็นเวลานาน บ้างก็ว่าเนื่องมาจากรู้จักกระเปียบและมารยาทที่ถูกต้องในการเข้าหาเจ้านาย หรือความชำนาญในการต่อรองสินค้า และการเข้าถึงรสนิยมและความต้องการสินค้า ที่สำคัญคือเจ้านายฝ่ายเหนือได้ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจชาวจีน โดยการให้สิทธิในการผูกขาดภาษีอากรบ่อนเบี้ยมีการระบุดำเนินการค้าทางเรือของลำปางก่อนรถไฟจะเข้ามาทำเรืออยู่ 2 แห่ง คือ ที่ตลาดจีนและลำปางกลางแต่การค้าขายทางเรือก็มีได้ราบรื่นเนื่องจากต้องฝ่าอุปสรรคมากมาย ได้แก่ ในช่วงฤดูฝนการเดินทางนั้นอันตรายมากเนื่องจากน้ำมีความเชี่ยวและมีเกาะแก่งเป็นจำนวนมากต้องพายเรือให้ใกล้กับต้นไม้ ส่วนในฤดูแล้งแม่น้ำมักจะตื้นเขินและทำให้เดินทางลำบาก หรือแม้แต่ในบางกรณีต้องขี่ม้าเพื่อหลบหลีกโจรที่ปล้นตามแม่น้ำ ถึงขนาดต้องพกปืนกันเลยทีเดียว แม่น้ำวังนั้นในช่วงฤดูน้ำหลากหลังจากฝนตกพ่อค้าสามารถเดินทางไปกรุงเทพฯ ถึง 2 เทียว แต่ในฤดูอื่นๆ แม่น้ำวังจะตื้นเขินจนต้องมีการขุดช่องทางให้น้ำไหลในแม่น้ำ เพื่อที่จะนำเรือบรรทุกสินค้าผ่านไปได้อย่างนั้นค่าใช้จ่ายดังกล่าวจึงสูงมาก

เส้นทางการค้าผ่านแม่น้ำวังนั้น เป็นเส้นเชื่อมต่อบรรจบแม่น้ำปิงที่เมืองระแหง (ตากในปัจจุบัน) จากเมืองระแหงนั้นพ่อเรือเข้ามาในลำปางก็ต้องพายถ่อเพราะลำน้ำตื้นเขิน เรือโยงไม่สามารถลากจูงได้ สินค้าส่งออกจากลำปางส่วนใหญ่เป็นสินค้าราคาถูกลง ได้แก่ หนังสัตว์ ครั่ง ของป่า เมื่อเทียบกับสินค้าเข้าจากกรุงเทพฯ ที่จะไปของใช้จำเป็น สินค้าสำเร็จรูป อุปกรณ์เครื่องจักรจากต่างประเทศ แม้กระทั่งสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างผลไม้ต่างประเทศ โดยมีลูกค้าคือ ฝ่ายเจ้านาย ชาวยุโรป คหบดีทั้งหลายในลำปาง ก่อนหน้านั้น การติดต่อค้าขายกับบ้านเมืองต่างๆ จะอาศัยเส้นทางบก ผ่านทางพ่อค้าวัวต่าง หรือกองเกวียน ชาวไทใหญ่ (หรือเรียกกันอย่างดูถูกว่า เจี้ยว) ชาวจีนฮ่อ โดยมีเส้นทางการค้าขายที่เชื่อมโยงตั้งแต่ทางใต้ คือเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า ไปถึงทางเหนือคือ ยูนนาน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน หรือแม้กระทั่งทางตะวันตกคือ หลวงพระบาง ประเทศลาว อย่างไรก็ตามในสมัยต่อมาการค้าขายทางเรือเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องลงทุนบนความเสี่ยงมีการบันทึกเช่นกันว่า มีแม่ค้าชาวพื้นเมืองลำปาง ที่ทำการค้าขายทางเรืออยู่พอสมควร เชื่อกันว่าความคึกคักรุ่งเรืองของตลาดจีนก็เกิดขึ้นมารองรับความเติบโตใหม่ๆ ทางน้ำด้วยเช่นกัน เห็นได้จากอาคารร้านค้าริมน้ำต่างๆ ก็ทำหน้าที่เป็นท่าเรือส่งสินค้าไปในตัว ความเปลี่ยนแปลงสำคัญหนึ่งในยุคต่อมาคือการเข้ามาของรถไฟซึ่งก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจได้อย่างสำคัญ ได้แก่

ประการที่ 1 เปลี่ยนเส้นทางการค้าจากเศรษฐกิจที่เน้นลำปางกับพม่ามาเป็นลำปางกับกรุงเทพฯ และยังลดบทบาทการค้าทางเรือ และพ่อค้าวัวต่างลื้อเกวียน

ประการที่ 2 ช่วยเสริมบทบาทพ่อค้าจีนในการถ่ายเทชาวจีนมากับขบวนรถไฟอีกมาก

ประการที่ 3 การขนส่งที่เพิ่มขึ้น กระตุ้นให้ผลผลิตภาคเกษตรขยายตัวทั้งปริมาณและชนิดผลผลิต

ประการที่ 4 ทุนเงินกู้ในลำปางขยายตัวพร้อมการค้า ผู้มีทุนเริ่มสะสมที่ดินเพื่อเก็งกำไร

ประการที่ 5 การเข้ามาของรถไฟมีผลให้เกิดกิจการอุตสาหกรรมในลำปางและจังหวัดใกล้เคียง มีการตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ชาวจีนที่มากับรถไฟจะเป็นพวกแต่จิว แคะ กวางตุ้งแต่ไม่ใช่พวกไหหลำเนื่องจาก ชาวไหหลำไม่นิยมเป็นกรรมกร ดังนั้นชาวไหหลำจึงทำงานสร้างทางรถไฟเพื่อไปตั้งหลักแหล่งตามเมืองสำคัญใหม่ๆ ดังที่มีคำกล่าวเปรียบเปรยไว้ว่า “พวกแต่จิวมีความเฉลียวฉลาดในทางการค้ามากกว่า แต่พวกไหหลำเป็นนักเผชิญโชคมากกว่า” ภาพการสร้างทางรถไฟ ขุนตาน (ที่มา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง)

เมื่อคิดดูแล้วปรากฏว่าใช้เวลาเกือบ 5 ปีหลังจากที่รถไฟมาถึงลำปางถึงจะสามารถเดินทางลำปางได้ถึงเชียงใหม่ ในพ.ศ.2464 ฉะนั้นห้วงเวลาดังกล่าวจึงมีความสำคัญที่ทำให้ลำปางพัฒนาตัวเองศูนย์กลางการค้าสำคัญในระยะหนึ่ง เชื่อว่าในเวลาดังกล่าวจะดึงชาวจีนขึ้นมาด้วยจำนวนไม่น้อยในการรับจ้างเป็นกรรมกรสร้างทางรถไฟสร้างทางรถยนต์ไปเชียงราย แม้จะไม่ได้ระบุชัดว่ามีชาวจีนร่วมอยู่ด้วยแต่ก็กล่าวว่ามีแรงงานจาก แพร่ น่าน อีสาน หรือคนกรุงเทพฯ ส่วนจากกรุงเทพฯ นี้เองน่าจะเป็นกรรมกรชาวจีนที่เข้ามารับจ้าง เพื่อที่จะใช้เวลาในการเดินทางไม่นานนัก ซึ่งในที่สุดก็สามารถในการสะสมทุน และตั้งกิจการร้านค้า ตลอดจนธุรกิจต่างๆ ขึ้น ปรากฏขึ้นเป็นย่านการค้าสบตุ๋ย-รถไฟแม้บางส่วนจะมีพ่อค้าที่อพยพมาจากลำปางกลางมาสมทบด้วยก็ตาม ซึ่งต่อมาส่งผลให้บริเวณดังกล่าวกลายเป็นย่านการค้าหลัก มีความเติบโตทางเศรษฐกิจการค้า และบดบังความรุ่งเรืองของตลาดจีนในอดีตลงในที่สุด (ทัศนีย์ ชัดสีบ, ชาวจีนลำปาง ใน อู่คิง... อู่คนลำปาง, ลำปาง : บรรณกิจการพิมพ์.2548.)

ตระกูลจิระสันติการ

ต้นตระกูล “จิระสันติการ” คือ คุณพ่อถนัด (จิวกีไซ) จิระสันติการ ภูมิลำเนาเดิมเป็นชาวจีนแต่จิวจากหมู่บ้านโตนัม ตำบลโผวเล้ง อำเภอซัวเถา มณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน เมื่ออายุได้ 18 ปี ได้เดินทางมายังประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2471 เพื่อเข้ามาเสี่ยงโชคโดยเริ่มต้นอาชีพเป็นกรรมกรแบกหามอยู่บริเวณท่าน้ำราชวงศ์ กรุงเทพฯ ต่อมาเดินทางมาประกอบอาชีพค้าขายของชำทั้งปลีกและส่งที่จังหวัดลำปาง จนมีฐานะมั่นคง คุณพ่อถนัด (จิวกีไซ) แต่งงานกับแม่ไต้ย (เซ็งเน้ย) จิระสันติการ (สกุลเดิม แซ่หน้า) มาจากสายของพ่อหลวงสม กิ่งสุภา กับแม่หลวงปวง กิ่งสุภา เป็นคนปวงแสนทอง โดยพ่อหลวงสมกับแม่หลวงปวง มีบุตรชื่อ แม่เอี้ย กิ่งสุภา สมรสกับ เตี้ยเตี้ยซ่ง แซ่หน้า มีบุตรด้วยกัน 4 คน โดยแม่ไต้ยเป็นบุตรสาวคนโต ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 เริ่มค้าขายที่ย่านสบตุ๋ย ใกล้สถานีรถไฟลำปาง และสั่งของจากร้านค้าพ่อค้าย่านเยาวราชมาขายในลำปาง และขายให้ลูกค้าในตลาดและตามอำเภอต่างๆ จนไปถึงจังหวัดแพร่ น่าน พระยา ตาก แม่สาย เชียงราย และชายแดนพม่า จนเป็นร้านขายส่งที่ใหญ่ที่สุดในลำปาง ในชื่อของ “จิวแซหลี” และเปลี่ยนชื่อเป็น “กิจเสรี” ในเวลาต่อมา ภายหลังคุณพ่อถนัด (จิวกีไซ) ยังได้เป็นผู้ร่วมก่อตั้งองค์การกุศลของชาวจีนในจังหวัดลำปาง คือ มูลนิธิลำปางสงเคราะห์ และได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานมูลนิธิฯ 3 สมัย

พ่อถนัด (จิวกีไซ) และแม่ไต้ย จิระสันติการ

ที่มา : Facebook Manaspee Dacha

บ้านกิจเสรี หรือ “จิวแซหลี” อดีตร้านขายของส่งที่ใหญ่ที่สุดในเมืองลำปาง

ที่มา : Facebook Manaspee Dacha

ตระกูลสินานนท์

ต้นตระกูล “สินานนท์” คือ หลวงกำจรวาณิช (นายกิมเฉียน แซ่อึ้ง) คหบดีชาวจีนโพ้นทะเล ที่มาก่อร่างสร้างตัวทำกิจการ ห้างกิมฮงและโรงงานทำน้ำมะเน็ด (Lemonade) ทำน้ำอัดลมหรือน้ำมะนาวปลอมแต่งรสแต่งสีที่ลำปาง หลวงกำจรวาณิช (นายกิมเฉียน แซ่อึ้ง) สมรสกับนางบุญชู สินานนท์ มีบุตรชาย 1 คนชื่อ นายกรี (กิมกิ) สินานนท์ สมรสกับนางบุญถึง สินานนท์ เป็นชาวลำปาง นายกิมเฉียน แซ่อึ้ง ได้ทำคุณงามความดีให้บ้านเมืองหลายประการ อาทิเช่น ได้มีส่วนร่วมในการปราบเงี้ยว บริจาคทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ และสร้างวัดเกาะวาลุการาม จนได้รับการแต่งตั้งให้เป็น รองอำมาตย์ตรีขุนกำจรวาณิช ต้นตระกูลสินานนท์ ในวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2462 ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 หลวงกำจรวาณิช ได้ให้ช่างชาวจีนกวางตุ้ง ชื่อ ชุย หลีซัง ออกแบบและก่อสร้างบ้านหลังนี้ด้วยเงินงบประมาณ 14,000 บาท อาคารหลังนี้ถือเป็นอาคารหลังที่ 2 ในลำปางย่านกาดกองต้า ที่ก่อสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก (หลังแรกคือบ้านคมสัน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2460 ปีเดียวกันกับการสร้างสะพานรัชฎาภิเศก) ลักษณะของอาคาร เป็นบ้านพักอาศัย โครงสร้างเสริมเหล็ก 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยาจั่วตัดปลาย เป็นอาคารที่มีการพัฒนาขึ้นจนเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 7 - 8 ตัวเรือนมีมุขสี่ด้าน มีการผสมระหว่างเรือนปั้นหย่าและหน้าจั่วตัดปลายซึ่งมีการตกแต่งมากที่สุดในส่วนเรือนปั้นหย่าด้วยกัน ลักษณะเด่นของอาคารหลังนี้ คือ การวางแปลนอาคารแบบสมมาตร มีมุขกลางของอาคารยื่นมาส่วนหน้า ซึ่งได้รับอิทธิพลศิลปะอาร์ตเดโค (Art Deco) โดยมีลักษณะเด่นอยู่ที่อาคารสร้างระเบียงยื่นออกมาจากตัวบ้านโดยไม่มีเสาค้ำยันรองรับ บ้านสินานนท์ได้รับการปรับปรุงบูรณะเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยคุณกิติศักดิ์ เสงษ์ภูิกุล โดยทำการซ่อมแซมหลังคา ซ่อมแซมลวดลายปูนปั้นที่หลุดร่วงให้เต็มตามสภาพเดิม และทาสีอาคารใหม่ เจ้าของบ้านหลังนี้คือ คุณจิระพงศ์ ทิพยมณฑล อาจารย์วงศ์ทิพย์สุดา ลินพิศาล (ทิพยมณฑล) ซึ่งเป็นลูกหลานของหลวงกำจรวาณิช ต้นตระกูลสินานนท์ เป็นผู้ดูแลบ้านหลังนี้จนได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทเคหสถาน และบ้านเรือนเอกชน จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในปี พ.ศ. 2548

หลวงกำจรวาณิช (กิมเฉียน แซ่อึ้ง)

ที่มา : Facebook Manaspee Dacha

นางบุญชู สินานนท์

ที่มา : Facebook Manaspee Dacha

บ้านสินานนท์ ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทเคหสถาน และบ้านเรือนเอกชน จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในปี พ.ศ. 2548

ที่มา : Facebook Manaspee Dacha

ตระกูลคมนสัน

ต้นตระกูล “คมนสัน” คือ นายสุดเอง กับนางลูกอินทร์ คมนสัน เดิมอาศัยอยู่ที่กรุงเทพฯ ก่อนจะย้ายมาค้าขายในจังหวัดกำแพงเพชร ต่อมานายสุดเองจึงได้พาครอบครัวอพยพมาค้าขายอยู่ในจังหวัดลำปาง นายสุดเอง และนางลูกอินทร์มีบุตรธิดาร่วมกัน 4 คนหนึ่งในนั้นคือนายน้อย คมนสัน เจ้าของบ้าน "คมนสัน" อาคารหลังแรกในภาคองต๋ำ นายน้อย คมนสันสมรสกับนางกลางสาด คมนสัน (สกุลเดิม พงมณี) หรือเรียกสั้นๆ ว่า แม่นาย เกิดที่บ้านถนนตลาดเก่าลำปาง เป็นบุตรของนายขุน นางลูกพลับ พงมณี มีร้านค้าผ้าและขายของเบ็ดเตล็ด บ้าน "คมนสัน" ของนายน้อย คมนสัน หลังนี้สร้างโดยใช้วิศวกรชุดเดียวกับที่สร้างสะพานรัชฎาภิเศก ซึ่งเป็นเพื่อนฝรั่งจากบริษัททำไม้ช่วยออกแบบให้ แล้วใช้ช่างชาวจีนเชียงไฮ้ที่ขึ้นชื่อเรื่องฝีมือทางด้านช่างมาทำการก่อสร้าง ส่วนวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างต่างๆ ได้นำมาจากกรุงเทพฯ โดยขนส่งบรรทุกมาทางรถไฟและเรือกลไฟ เป็นบ้านปูนหลังแรกในย่านถนนตลาดจีน นายน้อย คมนสัน เติบโตมาในคุ้มหลวงของพลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 13 ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้าย เนื่องจากนางลูกอินทร์ คมนสัน มารดาของนายน้อยเป็นครูสอนละครรำในคุ้มหลวงให้แก่บรรดาหม่อมของเจ้าหลวงลำปาง เจ้าหลวงบุญวาทย์วงษ์มานิต ทรงกรุณาส่งนายน้อยให้ไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ในโรงเรียนอัสสัมชัญกรุงเทพฯ และโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย พร้อมกับเจ้าลูกหลานอีกหลายคน เช่น พันเอกพระเพชรศิริราชสงคราม (เจ้าแก้วเมืองไท ณ ลำปาง) เจ้าหนูน้อย ณ ลำปาง โยมบิดาของหลวงพ่อกษเมขม เขมโก เป็นต้น หลังจากจบการศึกษาแล้ว เจ้าพ่อบุญวาทย์วงษ์มานิตยโปรดให้นายน้อยเข้ารับราชการเป็นครูที่โรงเรียนบุญทวงศ์ (โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยในปัจจุบัน) และนายน้อยยังได้ไปเป็นครูพิเศษสอนที่โรงเรียนเคนเน็ตแม็คเคนซีอีกด้วย หลังจากเลิกอาชีพครู นายน้อย คมนสัน ได้ทำธุรกิจหลากหลายประเภท เช่น โรงฟอกหนังแห่งแรกของประเทศไทย ทำป่าไม้ โรงสีข้าวที่ อำเภอกำแพงแสน โรงสีข้าวศิริพัฒน์ ที่อำเภอบางแพ จังหวัดเชียงราย ในปี 2495 โรงเลื่อยจักรพานพิพัฒน์ ที่อำเภอบางแพ จังหวัดเชียงราย ในปีพ.ศ.2500 โรงงานผลิตน้ำแข็ง และยังเป็นตัวแทนขายรถบรรทุก รถยนต์ยี่ห้อ เชฟโรเลตต์ ของบริษัท Butler and webster เป็นต้น

นายน้อย คมนสัน เป็นคนมีจิตใจเมตตา ได้บริจาคเงินสร้างอาคารในโรงพยาบาลเมืองลำปาง ห้างอาหารโรงพยาบาลแวนแชนนูดอร์ สร้างตึกอำนวยการโรงเรียนเคนเน็ตแม็คเคนซี ห้างประชุมโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน สมทบทุนสร้างตึกเสนาภรณ์ ค่ายสุรศักดิ์มนตรี และทำนุบำรุงวัดวาอาราม เช่น บูรณะปิดทองมณฑปพระเจ้าล้านทองที่วัดพระธาตุลำปางหลวง หลังจากนายน้อยคมนสันถึงแก่กรรมในปี พ.ศ.2523 ด้วยอายุ 91 ปี ในปี พ.ศ. 2536 นางสุพิทย์ กันตะบุตร (นางบุญเต็ม คมนสัน) บุตรสาวคนที่ 2 ของนายน้อย กับนางกลางสาด คมนสัน ได้ก่อตั้งมูลนิธิกองทุนนายน้อย-นางกลางสาด คมนสัน โดยใช้เงินสดจำนวนเงิน 2 ล้านบาท เพื่อช่วยเหลือกิจกรรมงานต่างๆของโรงพยาบาลเมืองลำปางถือว่าตระกูลคมนสัน เป็นหนึ่งในตระกูลที่มีบทบาทในด้านกิจการสังคม และการสาธารณสุขของจังหวัดลำปาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นายน้อย คมนสัน เจ้าของบ้านคมนสัน คนแรก
ที่มา : Facebook Manaspee Nut

นายน้อย และนางกลางสาด คมนสัน ถ่ายภาพร่วมกับบุตรหลาน
ที่มา : Facebook Manaspee Nut

ตระกูลเสาจินดาร์ตัน

ต้นตระกูล “เสาจินดาร์ตัน” คือ กงเสา เป็นชาวจีนและที่คาดว่ามาจากเมืองจีน แต่งงานกับ แม่เผ่าฟองแก้ว เป็นชาวลำปางมีบ้านเดิมอยู่บริเวณ “บ้านเกาะ” ปัจจุบันคือ พื้นที่บริเวณสะพานพัฒนาภาคเหนือ ฝั่งโรงเรียนไตรภพวิทยา “เสาจินดาร์ตัน” เกิดจากการนำชื่อ เสา กับ ฟองแก้ว มาใช้เป็นชื่อนามสกุล ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับการที่รัฐบาลสยามออก พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ.2456 บุตรของอางเสา และแม่เผ่าฟองแก้ว มีบุตรชาย 2 คนคือ นายหมาใหญ่ และนายหมาน้อย เสาจินดาร์ตัน โดยนายหมาน้อยได้สมรสกับนางลูกซัด ฟองมณี ซึ่งเป็นพี่สาวของนางกลางสาด คมสัน (ภรรยาหมาน้อย คมสัน เจ้าของบ้านคมสัน บริเวณกาดกองต้าในปัจจุบัน) นายน้อยและนางลูกซัด เสาจินดาร์ตัน มีบุตร-ธิดา ด้วยกัน 4 คน นายหมาน้อย เสาจินดาร์ตัน เป็นเจ้าของตึก "เสาจินดาร์ตัน" บนถนนปรัษณีย์ (ถนนสายกลาง) อาคารดังกล่าวเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้น โดยแต่ละชั้นเพดานสูงโล่ง โปร่ง หลังคาเป็นดาดฟ้าโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ถือว่าเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทำให้สร้างอาคารขนาดใหญ่ โดยมีชั้นบนเป็นดาดฟ้า ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2506 นายหมาน้อยนั้นได้ทำการค้าขายจนสั่งสมทุนได้ไม่น้อย ทั้งการค้าขายสินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ที่ขนส่งมาจากกรุงเทพฯ และพบว่าอาจมีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจค้าไม้ด้วย นอกจากนั้นยังพบว่าน่าจะมีการออกเงินกู้ ดังที่พบเอกสารหลักฐานการกู้ยืมเงินจำนวนหนึ่ง การค้าขายในรุ่นต่อมา นายต่าย เสาจินดาร์ตัน ลูกชายคนเดียวของนายหมาน้อยและนางลูกซัด ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บริหารร้าน นายต่ายมีพื้นฐานการศึกษาที่ดีมากเมื่อเทียบกับคนรุ่นเดียวกันในขณะนั้น เนื่องจากจบปริญญาตรีจากฟิลิปปินส์ ได้ดำรงตำแหน่งเทศมนตรีเมืองลำปาง และดำรงตำแหน่งนายกสมาคมนักเรียนเก่าบุญวาทย โรงเรียนประจำจังหวัด หลังจากจบสงคราม นายต่าย ที่จบทางด้านเกษตรมาจากมหาวิทยาลัยที่ฟิลิปปินส์ ก็ได้ภรรยาเป็นคนปากน้ำโพ (นครสวรรค์) หลังจากได้พบกับที่เชียงใหม่ นายต่ายได้ไปช่วยงานบ้าน้อย คมสัน ข้าราชการรถบรรทุก รถยนต์ยี่ห้อ เชฟโรเลตและช่วยที่บ้าน บริษัทที่ขายรถเชฟโรเลต สาขาลำปางนั้นอยู่บริเวณ ร้านศรีลานนาเดิม (ปัจจุบันห้างเสรีฯได้ซื้อตึกและทุบทิ้งทำตึกแล้ว) ส่วนใหญ่จะขายรถให้กับคนเชียงราย เนื่องจากช่วงนั้นเส้นทางขนส่งที่สำคัญอีกเส้นทางหนึ่ง ก็คือ ทางหลวงลำปาง-เชียงราย บริษัทดังกล่าวชื่อว่า “ลำปางอินดัสเทรียล” (ข้อมูลจาก : ห้องสมุดเสาจินดาร์ตัน มูลนิธิน้อย ลูกซัด เสาจินดาร์ตัน)

นายหมาน้อย เสาจินดาร์ตัน
ที่มา : ห้องสมุดเสาจินดาร์ตัน

นางลูกซัด เสาจินดาร์ตัน (สกุลเดิม ฟองมณี)
ที่มา : ห้องสมุดเสาจินดาร์ตัน

งานศพนางลูกซัด เสาจินดาร์ตัน เมื่อปี พ.ศ.2509
บริเวณหน้าตึกเสาจินดาร์ตัน
ที่มา : ห้องสมุดเสาจินดาร์ตัน

ตระกูลพานิชพันธ์

ต้นตระกูลพานิชพันธ์ คือ นายเกา แซ่อ้อ (เฮ่ว) เป็นชาวจีนแคะ จากเมืองเมยเลิน มณฑลกว๋างตุ้งตะวันออก สมรสกับแม่แดง พานิชพันธ์ บุตรสาวของนางหมา เป็นคนคล่องตาล อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย อากงเกา และแม่แดง พานิชพันธ์ มีบุตรด้วยกัน 2 คนคือ นายบุญธง และนายบุญเที่ยง พานิชพันธ์ นายบุญธงนั้น เมื่อครั้งไปทำพิธีงเด็กให้อากงเกาที่เมืองจินอามาใหญ่ได้ขอตัวไว้ และส่งเสียให้เรียนที่โรงเรียนเซนต์ สตีเฟ่น ที่ฮ่องกง ส่วนนายบุญเที่ยง พานิชพันธ์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นเลขาให้กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตกงสุลใหญ่ ประจำฮ่องกง สมรสกับนางปทุม พานิชพันธ์ (สกุลเดิมมหาวรรณ) เป็นบุตรของพ่อเลี้ยงชื่น-แม่เลี้ยงตุนแก้ว มหาวรรณ บ้านเดิมอยู่ตลาดก้าวจาว มีบุตรธิดา 2 คน คือ อาจารย์ วิถี พานิชพันธ์ (ชื่อเดิม บุญทิวา) และนางทัศนีย์ (ชื่อเดิม ผาสุก) พานิชพันธ์ ในส่วนของอาจารย์วิถี พานิชพันธ์ นั้นเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีล้านนา เป็นผู้ก่อตั้งภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเป็นผู้อำนวยการสถาบันศึกษาและสืบสานศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมล้านนา (ไต) มหาวิทยาลัยพะเยา

“บ้านแม่แดง” บริเวณภาคองต่าในปัจจุบันคือร้าน “เกากี้” ซึ่งนายเกา แซ่อ้อ สะสมทุนมาจากการทำงานสร้างทางรถไฟกับนายช่างเยอรมัน จนสามารถเปิดเป็นร้านสรรพสินค้าขายเสื้อผ้าและข้าวของเบ็ดเตล็ดต่างๆ ที่นับได้ว่าทันสมัยมากในสมัยนั้นตลอดจนของใช้จากกรุงเทพฯ และนำเข้าจากต่างประเทศจึงมีแรงดึงดูดใจให้ลูกค้าที่มีฐานะร่ำรวยทุกระดับชั้นตั้งแต่เจ้านายฝ่ายเหนือ พวกฝรั่งจากบริษัททำไม้รวมไปถึงคนมีฐานะทั่วลำปางมาจับจ่ายซื้อของที่ร้านแห่งนี้ อีกทั้งยังถือว่าเป็นเจ้าหนี้รายสำคัญของคุ่มหลวงเจ้านายลำปาง (ชายของที่หลุดจ่านำมาจากเจ้านาย) ภายหลังกายเกา แซ่อ้อ ได้ถึงแก่กรรมแม่แดง พานิชพันธ์ ได้ดำเนินกิจการต่อมาด้วยตัวเอง โดยล่องเรือขึ้นล่องลำปาง-กรุงเทพฯเป็นประจำ รวมทั้งยังเดินทางไปค้าขายต่างจังหวัดอยู่บ่อยครั้งจนจัดได้ว่าเป็นคนมีฐานะร่ำรวยคนหนึ่งของย่านตลาดจีน

แม่แดง พานิชพันธ์ เจ้าของบ้านแม่แดง

ที่มา : Facebook Manaspee Nut

งานศพแม่แดง พานิชพันธ์

บริเวณบ้านแม่แดง เมื่อปี พ.ศ.2529

อาจารย์วิถี พานิชพันธ์

เจ้าของบ้านแม่แดงคนปัจจุบัน

ตระกูลวิทยานอกอนันต์

ต้นตระกูล “วิทยานอกอนันต์” คือนายยูฮวด เป็นชาวจีนโพ้นทะเล เดินทางมาตั้งรกรากค้าขายอยู่ที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ และได้ตัดสินใจอพยพจากปากน้ำโพมาค้าขายที่ตำบลสบตุ๋ย-ย่านสถานีรถไฟนครลำปาง นี่เป็นย่านค้าขายของคนจีน คือจีนไหหลำและจีนแคะเข้ามาตั้งรกรากเพื่อค้าขายสินค้า โดยใช้การขนส่งสินค้าทางรถไฟ สะดวกและรวดเร็ว การค้าขายเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ร่ำรวย ค้าขายดี ต่อมาจึงเกิดการก่อสร้างอาคารพาณิชย์และพักอาศัยที่เป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็กมากมายบนถนนประสานไมตรี ตระกูลวิทยานอกอนันต์เป็นเจ้าของ “ตึกยูฮวด” โยยตึกหลังนี้สร้างขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณปี พ.ศ. 2482-2488 สร้างโดยฝีมือช่างชาวโปรตุเกส ที่เข้ามาค้าไม้ในจังหวัดลำปาง ลักษณะของอาคาร เป็นอาคารพาณิชย์และพักอาศัยแบบคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 3 ชั้น มีตาดฟ้า จำนวน 5 คูหา รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลผสมผสานระหว่าง ฝรั่งเศสจีน ตึกหลังนี้เคยเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด ไพฑูรย์เจริญพานิช จดทะเบียนเมื่อวันที่ 30 ธ.ค. 2492 ประกอบกิจการค้าข้าว ทรายห่อไพฑูรย์เจริญพานิช ปัจจุบันได้เลิกกิจการดังกล่าวแล้ว เจ้าของตึกยูฮวดคนปัจจุบันคือ แม่เลี้ยงชีวเหยียน (เดือนเพ็ญ ศรีสมิต)

ตึกยูฮวด สร้างเมื่อปี พ.ศ.2482 โดยนายยูฮวด

ต้นตระกูล “วิทยานอกอนันต์”

ที่มา : Facebook Manaspee Nut

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไพฑูรย์เจริญพานิช

กิจการค้าข้าวหนึ่งในธุรกิจของตระกูล “วิทยานอกอนันต์”

ที่มา : Facebook Manaspee Nut

ภูมิวงศ์

Local Intellectuals

